

הישיבה המאתיים-ושבעים-ותשע של הכנסת החמישית

יום שני, ט"ו אב תשכ"ג (5 אוגוסט 1963)
ירושלים, בנין הכנסת, שעה 16.05

א. מסמכים שהונחו על שולחן הכנסת

2) חוק גנים לאומיים ושמורות טבע, תשכ"ג—1963 — שחזר מועדה משותפת של ועדת הפנים וועדת החינוך והתרבות. לדין מוקדם — חוק לתיקון פקודת העיריות, תשכ"ג—1963 — הצעת חברי-הכנסת ע. דגני.

כן הונחו על שולחן הכנסת: 1) מסקנות ועדת הפנים בענין הבטיחות בחופי הרחצה; 2) מסקנות ועדת הפנים בענין סכסוך העבודה בפרדס-חנה.

היו"ר ק. לוז: אני פותח את ישיבת הכנסת. ראשונה נשמע הודעה על המסמכים שהונחו על שולחן הכנסת.

סגן מזכיר הכנסת ח. ליאור: ברשות יושב-ראש הכנסת, הנני מתכבד להודיע כי הונחו על שולחן הכנסת: לקריאה שניה ושלישית — 1) חוק עבודת נשים (תיקון), תשכ"ג—1963 — שחזר מועדת העבודה;

ב. שאילתות ותשובות

2. הרכב האסיפה הבוחרת למועצת הרבנות הראשית

חברי-הכנסת ב. ארדיטי שאל את שר הדתות ביום ג' באב תשכ"ג (23 ביולי 1963):

כידוע לכבוד השר, נאמר בסעיף 5 (ב) של התקנות בדבר הבחירות למועצת הרבנות הראשית בישראל: „המינוי והבי-חירה לפי תקנה 3 (7) ו-8) יביאו לידי כך שמכלל 75 הרבנים חברי האסיפה הבוחרת יהיו לפחות 37 אשכנזים ו-37 ספרדים, תימנים ובני עדות המזרח“.

אי לכך אודה לכבודו אם יואיל להשיבני:

1) על סמך אילו נתונים אובייקטיביים קבע כבודו שמת-צית חברי האסיפה הבוחרת יהיו אשכנזים ומחציתם ספרדים, תימנים ובני עדות המזרח?

2) מי הם, לפי הגדרת כבודו, „אשכנזים“, „ספרדים“, „בני עדות המזרח“, „תימנים“?

3) בידי מי הסמכות לקבוע לאיזו קבוצה עדתית מש-תייכים אותם אנשים שמבניהם ייבחרו הנציגים לאסיפה הבו-חרת?

4) לאיזו מתוך ארבע העדות שנמנו לעיל ישתייך החבר ה-75 של האסיפה הבוחרת?

5) באיזה אופן יחולקו 62 הנציגים הלא-אשכנזים באסי-פה הבוחרת בין ספרדים, תימנים ובני עדות המזרח?

6) מה תהיה אינטנסיבית הערעור במקרה שאחת מש-לוש הקבוצות הנ"ל תראה עצמה מקופחת בחלוקה?

7) הואיל ועליידי מסירת המקום ה-75 לאחת העדות נהפכת זו לרוב באסיפה הבוחרת, האין כבודו סבור שיש לשנות סעיף 4 (3) כדי למנוע אפשרות של הגמוניה לאחת העדות?

8) האין כבודו סבור שעליידי הקטנת מספר חברי הא-סיפה הבוחרת מ-125 ל-120 (68 רבנים ו-52 נציגים) תימנע האפשרות של רוב לעדה מסוימת לעומת מיעוט לחברתה, דבר שיביא לידי שוויון בין העדות?

היו"ר ק. לוז:

אבקש עתה את שר הדתות להשיב על שאילתות של חברי הכנסת.

1. עיכובים לגיור בני משפחת וולף בקיבוץ אשדות יעקב

חברת-הכנסת ר. הקטין שאלה את שר הדתות ביום ג' באב תשכ"ג (24 ביולי 1963):

ביום 25 במארס 1963 פניתי לשר הדתות בדבר גיור אשתו הנוצרית של וולף היהודי, הנמצאת בקיבוץ אשדות יעקב ולה שישה ילדים, ביניהם ארבעה בנים, שאחד מהם חייב ומוכן להתגייר והשני כבר חייב בבדיקות ורשום בלשכת הגיוס, בזמנו מסרתי לו שהרבנות בטבריה מסרבת לבצע את פעולת הגיור תוך הנמקה „שהיות והגירות וילדיה ימשיכו להיות בקיבוץ חופשי, היא לא תשמור על כל הלכות הדת היהודית“. ומפני זה מציעה להם הרבנות במקום לעזוב את הקיבוץ, או לעבור לקיבוץ דתי, ואז הכל יסודר. אחרי פנייתו הראשונה ואחרי קבלת תשובתו מיום 21 באפריל 1963 שיש סיכויים לסידור הענין, התקיים כבר כירור ברבנות במקום בלי תוצאות חיוביות, ועל ידי כך מתעכב גיוס הבנים לצה"ל. מתברר שגם בית-החולים, שאליו פנו נציגי המשק, מסרב למול אותם בלי אישור הרבנות.

אבקש את כבוד השר לענות לי:

1. האם ידועות לו כל העובדות הללו?

2. אם כן, באילו צעדים בדעתו לאחוז כדי שהגיור יתבצע מיד?

שר-הדתות ז. ורהפטיג:

1. עניני גיור הם ענין הלכתי שיפוטי הנמצא בסמכותם הבלעדיה של בתי-הדין.

2. בקשת המעוניינים לגיור נמצאת עדיין בדיון בית-הדין הרבני. בית-הדין נמצא עתה בפגרה ולאחריה ימשך בדיון.

ראל ובאישור ועדת הפנים של הכנסת, מכוח הוראות חוק מועצת הרבנות הראשית (בחירות) (הוראת שעה), תשכ"ג—1963, שנהקק עלידי הכנסת עצמה.

3. לאור האמור, הרי מקומם וזמנם של כל השאלות היו בשעת הויכוח במליאת הכנסת על החוק ובעת הדיונים על התקנות בוועדת הפנים של הכנסת.

ג. חוק לשון הרע, תשכ"ג — 1963 *

(קריאה ראשונה)

לסעיף 9: בסעיף זה נאמר: „המפרסם לשון הרע לשני בני-אדם או יותר, זולת הנפגע, ככוונה לפגוע, דינו — מאסר שנה אחת.“

בפקודת החוק הפלילי, 1936, סעיף 201, כתוב שאדם המוציא דיבה ייאשם בעוון — פירוש הדבר, אם איני טועה, שעושו שלוש שנות מאסר. אודה לכבוד השר אם יסביר לי, מה טעם ראה להקטין מידת העונש. עם זאת אני מציעה להבדיל לגבי מידת העונש בין לשון הרע שבכתב לבין לשון הרע שבעל-פה.

אנו חיים בתקופת קיבוץ גלויות, בעלות תרבויות שונות, לשונות שונות, ביטויים שונים; משמעות אותם הביטויים יכולה להיות שונה לגמרי בין יוצאי ארצות שונות. מכאן שגם הפגיעה שונה בערכה, ומידת העונש ללשון הרע שבעל-פה צריכה לפי דעתי להיות אחרת מאשר ללשון הרע שבכתב, משום שדבר שבכתב רישומו ניכר; דברים הנאמרים בעל-פה יש שהם עוברים ללא רושם מיוחד.

ואשר לחסינות חברי הכנסת — אני מצטרפת לדעה, של סיה לא תהיה חסינות לחבר כנסת לגבי דברים פוגעים הני אמרים מחוץ לבית. באנגליה מחוסנים חברי הפרלמנט לגבי דברים הנאמרים בתוך הפרלמנט בלבד. לדעתי טוב יהיה אם גם אנו ננהג כך. חבר הכנסת, שהוא נבחר העם, חייב להיות זהיר בלשונו יותר מכל אורח אחר. הוא צריך לשמש דוגמה ולהימנע מהשתמש בביטויים פוגעים; הוא חייב להיות לדוג' מה בהתנהגותו בחברה. ואם יש צורך שהחוק יעזור לנו להגיע למדרגה זו — הבה נקבל אותו.

לכסוף, חברי הכנסת, יש להניח שהחוק יתקבל, אולם עלינו לחפש דרכים ממלכתיות וציבוריות מחנכות כדי להשיג את המטרה שאליה שואף החוק. הדרכים לכך מרובות. בין היתר מן הראוי לפעול במגמה זו בבית הספר, בתנועות הנוער, וכן בפעולה תרבותית למבוגרים, על ידי הסברה הולמת ויעילה. נוכח הלבנת פני חבר נחזיר לתודעתנו את המצווה „ואהבת לרעך כמוך“, וכן „יהא כבוד חברך חביב עליך כשלך“.

בענין העבודה החינוכית רציתי לציין, שבכיוון זה נעשה תה התחלה מסויימת על ידי הפצת ספרו של החפץ חיים זצ"ל, „שמירת הלשון“, וכן ראיתי איגרות להורי התלמידים בהוצאת ועדי ההורים של בתי-הספר הממלכתיים-דתיים, בשינוי תוף „היכל שלמה“, וייתכן שבכיוון זה צריך להרחיב את ההסברה.

ועוד הערה אחת, לשמו של החוק, החוק המוצע מתכוון לדברים הנאמרים ונכתבים. אולם המלה „לשון“ מבטאת אמירה בלבד, לעומת זאת דיבה כוללת הן דברים שנאמרו והן דברים שנכתבו. אני מציעה איפוא לבחון את הצעתי שהחוק יקרא בשם „חוק הוצאת דיבה“.

שר-הדתות ז. ורהפטיג:

1. החלוקה למחצית אשכנזים ומחצית ספרדים בכל הנוגע לבחירות לרבנות הראשית מורשה היא לנו מתקופת המנדט, ונקבעה כעקרון בתקנות כנסת ישראל.

2. התקנות שהותקנו עלידי שר הדתות לא נעשו על דעת עצמו אלא בתיאום עם מועצת הרבנות הראשית לישראל.

היו"ר ק. לזו:

אנו עוברים לסעיף כ' של סדר-היום: חוק לשון הרע, תשכ"ג—1963, — המשך הדיון. רשות-הדיבור לחברת-הכנסת סנהדראי, ואחריה — לחברת-הכנסת קושניר.

טובה סנהדראי (המפלגה הרתית-לאומית):

אני מצטרפת ברצון לאלה אשר שיבחו את כבוד שר המשפטים על שהביא לפני הבית את חוק לשון הרע, שמטרתו העיקרית היא למנוע עד כמה שאפשר הלבנת פני הזולת ופגיעה בכבודו.

יש מי שמניח שהחוק עמיד לפגוע בחופש הדיבור. אינני שותפה להנחה זו. חופש הדיבור איננו חייב לכלול בתוכו דברים פוגעים. אנו צריכים ללמוד להימנע משימוש בביטויים פוגעים, לראות אותם כפסולים — וממילא לא יימצא להם מקום.

בתנ"ך ובהלכה אנו מוצאים אמרות הבאות להזהיר מפני פגיעה בכבודו של אדם, כגון: „לא תלך רכיל בעמך“; וכן „מי האיש החפץ חיים, אוהב ימים לראות טוב, נצור לשונך מרע, ושפתיו מדבר מרמה“. מטרת האמרות האלה ואחרות — לחנך לזהירות ולהתנהגות תרבותית וחברתית הוגנת. גם ענינים הוזכרו בקשר לכך, למשל: „המרגלים שהוציאו דיבת הארץ — מתו במגיפה“.

שלמה המלך, בספרו „משלי“, הרחיק לכת באמרו: „מוות וחיים ביד לשון“. ודרשו חז"ל: „וכי יש יד ללשון? — לומר לך: מה יד ממיטה, אף לשון ממיטה“.

ואף זאת. בסעיף 1 (1) שבהצעה כתוב: „לרבות מעשה שנעשה בחוץ-לארץ“. באותו ענין אנו מוצאים בתלמוד ירושלמי (פאה, פרק א'): „אמרו לבעל הלשון, שהוא אומר כאן והורג ברומי, אומר ברומי והורג בסוריא“, — כלומר, שלשון הרע פוגעת ממרחקים. ומה עוד בתקופתנו, בה קיים רדיו ודואר מהיר והמרחקים אינם עוד מרחקים כלל.

ועתה מספר הערות.

קיים שיקול אם לתת פרסום להליכים משפטיים, או לערוך אותם בולתיים סגורות. ייתכן שצודקים אלה הטוענים שיש לתת אפשרות לציבור לעקוב אחרי הליכי המשפט כדי שיראה הצדק. אינני נכנסת לסוגיה זו. אולם דבר אחד ברור לי, שמן הדין לא לפרסם מאסרו של חשוד. כי הרי ייתכן שכבר בחקירה המוקדמת עתיד להתברר שהאיש חף מפשע. בינתיים נפגע שמו וכבודו של האיש. את הנזק שנגרם לו עלידי הפרסום המוקדם איאפשר למחוק עלידי הכחשה, הצטדקות או בקשת סליחה. אני מציעה איפוא לאסור פרסום מעצרים של חשודים גם כאשר למטרה מבחינתה אין לכך התנגדות כלל.

היו"ר ק. לון:

רשות הדיבור לחבר הכנסת קושניר.

יוסף קושניר (מפ"ם):

אדוני היושבראש, חברי הכנסת. באחד העתונים נאמר לגבי הוויכוח שהתנהל בכנסת על חוק לשון הרע, כי "הדיון התנהל על מי מנוחות, דיון פושר, לא כמצופה בנושא הזה". ואמנם יכול שר המשפטים להיות מרוצה מאד מאותו אופי של הוויכוח.

דוברי הקואליציה לא הסתפקו בחומרות המצויות בחוק, אלא הציעו להוסיף עליהן כהנה וכהנה. חבר הכנסת אונא חשב שההשוואה עם חוקים אחרים בענין זה איננה במקומה ושהחוק במדינת ישראל צריך להיות מכוון לנסיבות המירודות, מעין "סואי גנריס", בהיותו כפי הנראה עם סגולה, ומשום כך הגיע לידי מסקנה שלא תמיד יהיה אפילו נכון להשתמש ולהפעיל את ההגנה של "אמת דיברתי", שהיא אחת מאבני היסוד, מתוך איזו סברה מפולפלת שיכולה להיות דיבה בדרך זיוף מסמכים לגבי מי שפעל בעליה ב' וכדומה, — סברה שאין לה אחיזה במציאות — ובינתיים תהיה פרצה העשויה להתרחב במשך הזמן. ואילו חבר הכנסת צדוק לא זו בלבד שהתנגעץ לפיצויו ממון גבוהים, כדוגמת הסכום שהוטל על העתון "ספקטיטור" ושבמדימם שלנו מתבטא הדבר במאה אלף ל"י, אלא אף רמו על הצורך לפגוע קצת גם בחסינות חברי הכנסת והבטיח לטפל בזה בהודמנות, דבר שהוא באופנה עכשווית ושבא לא מזמן לידי ביטוי בקשר לאפ"רות של התרת סידור מכשירי האזנה אצל חברי כנסת.

גם דוברי האופוזיציה בוויכוח, שמתחו ביקורת נוקבת, חשובה ורבת אנפין — שלגבי מרביתה אפשר להצטרף ללא היסוס — לא הסיקו, לדעתי, את המסקנה ההכרחית מדבריהם, ובעוד שבא-כוח המפלגה הליברלית, חבר הכנסת קלינגהופר, הסכים להעביר את הצעת החוק ללא היסוס לוועדה, היה נכון בא-כוח תנועת החירות, חבר הכנסת בור, להסכים לכך רק בקונצסיות מסוימות, כאילו ניתן לתקן דבר פסול על-ידי תיקון פגמים.

אותו עתון קואליציוני טען שהחוק, בצורתו המתקנת, שוב אינו מעורר התנגדות, ולכן היתה הביקורת לגבי מילא מתונה. ואם איננו נכון להסכים לנימוק זה ולמסקנה זאת, הרי נכון אני להסכים לרעיון אחר, שבטא באותו מאמר, שמבחנו של החוק יהיה כמובן בהפעלתו. כבר היה לנו נסיון מר בשטח זה ולא זומנ מסרה הכנסת כאשר הממשלה והשלטון נצמדו לחוק בהפעלתו ולא רצו לתקן בו אף קצוץ של יוד, למרות הביקורת של הציבור, העתונות, חברי הכנסת ובית המשפט עצמו.

שר המשפטים ד. יוסף:

בית המשפט — לא.

יוסף קושניר (מפ"ם):

דבר זה צריך לחדד את החושים כבואנו לבדוק את החוק על החידושים שבו. אציין בהמשך דברי מספר חידושים שבגללם יש, לדעתי, ללא היסוס, לגנוז את החוק, אולם לפני זה אגיד משהו ביחס להשתלשלות הדברים וביחס לסדר של עדיפות ובהתבונן בהמשלה בחקיקת חוקים, כי גם בכך נחשפת המגמה של חוקים בעלי אופי זה דווקא.

ב-26 בפברואר 1962 הונחה הצעת חוק לשון הרע על שולחן הכנסת והוסיבר בעיקר כי מטרת החוק לאחד ולתאם את הדיון האזרחי עם הדיון הפלילי בעניני לשון הרע, במקום המצב של היום, לפיו נדונה האחריות האזרחית והוצאת שם רע בפקודת הנויקין האזרחיים משנת 1944 ואחריות פלילית

בשל אותה עבירה והעונש הצפוי לעובר העבירה — בפקודת החוק הפלילי משנת 1936. המטרה השניה היתה, לדברי מס' ברי החוק, לתת הגנה מפני מוציא דיבה ולעז, שתהיה הגנה יעילה וממשית יותר.

אילו היו הנימוקים האלה הנימוקים האמיתיים לחקיקת החוק, לא היה הדבר מעורר סערה ציבורית כאשר עורר חוק זה בציבור ובדעת הקהל בארץ ובחוץ-לארץ, והממשלה, ושר המשפטים המופיע בשמה, לא היו מוותרים על נקלה על הצעת החוק ולא היו דנים אותה לגניזה בנוסחה הקודם, כפי שהיה הדבר במקרה זה, שהחוק החוזר למעשה לממשלה חודש אחד לאחר שהונח על שולחן הכנסת —

שר המשפטים ד. יוסף:

לא החזר לממשלה. זה לא נכון.

יוסף קושניר (מפ"ם):

טוב — נלקח מהכנסת.

— ורק כעבור ארבעה עשר חודש מאז פרסומו הראשון, בפברואר 1962, הונח על שולחן הכנסת, במאי 1963, נוסח חדש, שיש בו, לדברי המציעים, תשובה על מרבית טענות הביקורת שהושמעו על הנוסח הקודם.

אמנם שר המשפטים לא עשה את הנסיגה בהתלכדות, כפי שמשמע מדבריו בהראאת הפתיחה שלו בענין הגנת אמת הפרסום (סעיף 14), באמרו: "אני מצדי ויתורי כן לא בנקל ולא בלי ספקות". אולי משום כך אין גם ערך רב לשיפורים כביכול שהוכנסו בנוסח החדש, כפי שיצוין עוד להלן.

אגיד עוד בהערת אגב, שמשום מה מעוניינים בהסחת הדעת, כאילו ההבחנה צריכה להיות בין שני הנוסחים, מפני רואר 1962 ומאי 1963, בחינת העו שהוכנסה לתוך והוצאה משם מתוך אנחת הרווחה. למעשה צריכה להיות ההבחנה בין החוק המוצע והחוק הקיים, ואז יבלטו ההבדלים לרעה.

בכלל היה ראוי לברר מהי הפוליטיקה של הממשלה ושל משרד המשפטים בחקיקת חוקים. עדים אנו לכך שחוקים שאבד עליהם הכלל ושבוטלו בארץ מכורחם, עדיין שוליים במדינת ישראל, כגון מגילה, שעוד מעט תחוג מאה שנה מאז שקיבלה תוקף בתורכיה, והיא עדיין כמעט מקור יחיד להסדרת ענינים חיוניים בתחום של דיני חזוים, מכר, ערבות, הרשאה וכדומה, דברים שהאזרח נתקל בהם במשאו ומתנו. גם חוק תורכי אחר, שאף הוא אינו צעיר יותר מה-מגילה — הכונה בכך לשריידים של חוק הפרוודורה האזרחית העותומנית — טרם עבר ובטל מן המדינה. לא הצלחנו עד היום לחקוק חוק קרקעות שיתאים לצרכי החיים והזמן. עדיין ניוונים אנו מחוק הירושה, שגם הוא קיים כבר משנת 1914. אותה דבר חל על חוק ההוצאה לפועל, שהוא בן אותו גיל, וחוק הנוטריונים הציבוריים — ודאי לא מיציתי את הכל. כל אותם חוקים ודאי שראויים לגניזה ולהחלפתם בחוקים אחרים, ובכל זאת לא הצליחו עד עכשיו לעשות זאת. אצה הדרך לממשלה ולשר המשפטים — לא לתיקון חוקים מיושנים אלה, אלא לחוקים אחרים (חוק לשון הרע איננו היחיד מסוגם), שמשמעותם האמיתית היא סתימת פה לאורח והתנקשות בזכויותיו ובדמוקרטיה.

באותה מידה אפשר להקשות מדוע ראתה הממשלה צורך לחוקק את החוק מתוך הנימוק בצורך לאחד ולתאם את הדיון האזרחי עם הדיון הפלילי. האם בעיה זו קיימת רק לגבי עבירת לשון הרע והוצאת דיבה? האם אין שר המשפטים יודע שישנם עוד הרבה דברים שניוונים גם בחוק אזרחי וגם כעבירה פלילית, כהיות העבירה עוד עולה אזרחית,

בחובענה אורחית בשל לשון הרע יכול להיעשות רק ברשות בית המשפט. התיקון בסעיף 30 בנוסח הקודם, שדן בנושא זה ושלפיו יכול היה בית המשפט לאסור אפילו פרסום פסק הדין בהליכים כאלה — אינו משנה את הדבר מעיקרו.

בהתאם לחוק בתי המשפט, תשי"ז—1957, צריך בית משפט לדון בפומבי. זהו הכלל, והיוצא מן הכלל הוא האפשרות לדון בענין מסויים, כולו או מקצתו, בדלתיים סגורות, אם ראה בית המשפט צורך בכך לשם שמירה על בטחון המדינה, לשם הגנה על המוסר או לשם הגנה על שלומו של קטין. זאת היא זכות חשובה, שהכל יהיה גלוי לציבור, למען יוכל להבין לרחשי ליבם של השופטים ולשמוע את נימוקיהם, ולמען יהיו העניינים הנדונים בהם ידועים לו. רק במקרים מצומצמים ומפאת סיבות חשובות במיוחד אפשר לשלול זכות זו ולנעול את דלתות בית המשפט. הנהגת החידוש בהצעת החוק לפי סעיף 23, שהכלל הוא נעילת דלתות ושאי אפשר לפרסם דבר על הליכי בית המשפט, אלא ברשות בית המשפט, — דבר שחל גם על כתבי טענות הגנה שאינם מושגים בתיקים סודיים וסגורים, — מהווה בלי ספק פגיעה בזכויות האזרח. כוונתו העיקרית היא לשמש מחסום לפרסום דברים ולחשיפת נגיעים בפני הציבור. האיסור הזה הוא מוחלט, ואפילו במקרה שמתקבלת הגנתו של הנאשם כעבירה של דיבה לפי חוק זה, דהיינו טענת „אמת דיברתי“, גם אז יחול הכלל של איפרסום בלי רשות. והרי בדרך כלל נוגע הדבר לא לענין פעוט ולא לאדם קטן, אלא לאדם המייצג את הציבור והמתיימר להיות ראוי לכך; ולעתים קרובות זה נוגע לעובד הציבור שאינו אחראי במעלה. אמנם ברשות של בית המשפט להתיר את הפרסום, ולבית המשפט ודאי לא יהיה ענין להסתיר. אולם המתקיים רוצים להכביד על הדבר, ושנא אף יצליחו בכך כאן או שם; ויצליחו עליי כן להסתיר מידיעת הציבור עניינים שהוא זכאי ואף חייב לדעת אותם.

דברי ההסבר להצעת החוק. שר המשפטים בהרצאת הפתיחה שלו וכן דוברי הקואליציה מנסים לנמק את הצורך בסעיף 23 או בסעיפים אחרים, שמגמתם להסתיר את הדברים מפני הציבור, בכך שמשפטי לשון הרע משמשים לעתים קרובות בזה בזה פומבית לבלוש את עברו של הנפגע, אופיה, דעותיו והתנהגותו גם בעניינים שאינם קשורים בנושא לשון הרע העומד לדין בבית המשפט. ולדעתם זה מרתיע את האנשים להגיש משפטים מפאת חשש זה. כל הטוענים כך מתעלמים לגמרי מכך, שחשש זה — אם זהו הנימוק האמיתי — אינו מבוסס כלל, כי לא רק סעיף 18 בהצעת החוק נוחל לכך פתרון, כי אם בנוסף לכך מצויה גם תרופה לפי החוק. התיקון סדרי הדין (חקירת מצים), תשי"ח—1957, סעיף 2, הקובע: „בחקירת דין בבית המשפט לא ירשה בית המשפט חקירה אשר לדעת בית המשפט אינה לענין הנידון ואינה הוגנת; ובפרט לא ירשה בית המשפט חקירה שיש בה משום עלבון, הפחדה, הטעיה או ביוש שאינו לענין הנידון ואינם הוגנים“. האם אי אפשר לסמוך על השופטים שיהגו כראוי ולא ירשו להשמעות שחששן; ובכלל למה נבמרו רחמיהם של השר ושל דוברי הקואליציה על המסכנים שיחטטו בענייניהם? אם הם צדיקים גמורים, לא יעלה החיטוט כלום. אולם באם יעלו ויתגלו דברי שחיתות או בדומה לזה, שהנפגע היה מעוניין להסתירם והתברר שהוא אינו ראוי למלא את התפקיד שהוא ממלא או לייצג את הציבור וכי קופת פרצנים תלויה מאחוריו, — מה הפחד? וכי אין זה התפקיד של העתונות ושל אנשים ישרים לגלות דברים אלה? לא אוכרי מהבמה הזאת שמות; אך אותם משפטים שהם ידועים לכולנו ושניסו בטענת חיסוי או בטענות דומות להסתירם מידיעת הציבור,

כגון תקיפה, גזילה, טענות שוא, מאסר שווא וכדומה — וגם בכך ודאי לא מצייתי את הכל — ובכל זאת לא התעוררה הממשלה ולא התעורר שר המשפטים להציע לה לדאוג לאי חוד החוקים בעניינים אלה, והתעורר דווקא לגבי עבירה לענין חוק לשון הרע. והרי לגבי עבירה זו החוקים שלפיהם דנים הם הרבה יותר חזשים, כפי שהוזכר כבר, דהיינו פקודת החוק הפלילי משנת 1936 ופקודת הנויקין האזרחיים משנת 1944 וכן פקודת העתונות. החוקים הקיימים תמורים למדי ומספיקים בהחלט כדי להגן על הפרט הנפגע ולהעניש את מוצאי הדיבה, — דבר שהוא כמובן נחוץ במדינה מתוקנת ודמוקרטית.

על כל פנים, הביקורת החריפה בזמן הופעת הנוסח בפ"ב רואר 1962 לא הייתה מוסבה על פרטים טכניים ועל יעילות, אלא על הגבלות תמורות כלפי העתונות, שחמנענה ממנה את מילוי ייעודה ותוכנה. ודאי שאין אנו מתרעמים על שב מקרה נדיר זה ונעתה הממשלה לביקורת ומחקה כמה חומ"רות שהציבור לא היה יכול לעמוד בהן, כגון: הסמכת בית המשפט לסגור עתון בשל לשון הרע, ההוראה בדבר לשון הרע שפורסמה בחוץ לארץ, הטלת אחריות על מדפיס עתון יומי בשל עבירת לשון הרע שפורסמה באותו עתון, ובעיקר ההוראה שעוררה ביקורת נמרצת ביותר, שלשם טענת ההגנה „אמת דיברתי“ היה יסוד סביר למפרסם הידיעה להאמין באמתיות הפרטום עוד לפני הפרסום. סימן הוא, על כל פנים, שלגבי הדברים שבוטלו והושגים בנוסח החדש הסכים שר המשפטים, אם בצרון ואם שלא בצרון, שהם מיותרים ושאי שר לשמור על החוק ועל זכויות הפרט גם בלי אותן חומרות, אם כי דברי ההסבר לנוסח מפרברואר 1962 נשארו למעשה קיימים גם לגבי הנוסח החדש.

מעניין גם לציין, שמקרה נדיר זה של התחשבות בביקורת בא כשאותה ביקורת נמתחה בחוץ לארץ בעתונים רבי-תפוצה, ואילו כשיבוקרת מוטמעת בעתונות מקומית, אין לה אונן קשבת ונהגים בה לזול, והעמידה הנוקשה לגבי תיקון סעיף 24 בחוק בטחון המדינה איננה הדוגמה היחידה. שר המשפטים מסתמך הרבה על חוקים של מדינות שהוא חושב אותן לדמוקרטיות, בקשר לצורך בחוק לשון הרע כמוצע עליי, ושוכח לציין שהשינוי שחל בנוסח החדש בא דווקא כתוצאה מהביקורת שנמתחה בעתונות של אותן הארצות שעליהן הוא מרבה להסתמך ושהבן שונה היחס לעתונות, לפחות בכך שנעדרת בהן צנזורה מוקדמת, שנעדרת בהן הענשה אממי ניסטרטיבית, ושבריד כלל פעולתן מושתתת על חוקים המבטיחים את החופש גם להלכה. ויצוין שהרחיב את הדיבור על כך, בצורה מאד קולעת ובהירה, חבר-הכנסת קלינגהופר, ואני מסכים לכל מה שנאמר עליי ובענין זה ואף ממליץ בחום לקבל את הצעתו, שבמקום ענשים פליליים או אזרחיים או כספיים, יהיה שיפוט משמעתי עצמי של עתונאים, כדוגמת השיפוט המשמעתי של עורכי-דין, גם בתקופת המועצה המשפטית וגם לאחריה, במסגרת לשכת עורכי-הדין, שלא הכיב כלל וכלל ושיכול לשמש אמצעי לריסון עצמי.

שר המשפטים סובר, שבנוסח החדש בא הכל על תיקונו ואין בו עוד דופי. למעשה אף הנוסח המתוקן מהווה חומרה יתרה לעומת החוק הקיים, על ידי החידושים שבו; הוא גורע מאפשרות ההגנה ומכביד על תפקידו של העתונאי ושל איש הציבור לתשוף נגיעים ולמתוח ביקורת על מה שראוי לביקורת.

אצטמצם בכמה הערות לגבי מספר סעיפים שהם חידושי שים בחוק וישש בהם משום החמרה רבה והם עשויים ללמד על הכלל. אוכרי לדוגמה את סעיף 23 בנוסח המתוקן, המכיל את ההידוש שפרסום הליכי בית המשפט באישום פלילי או

חשדן יתר על המידה. אמנם יכול הדבר להיבחן כשהחוק יהיה בהפעלתו, אולם או יהיה מאוחר לדבר על כך, כפי שראינו זאת גם לגבי חוקים אחרים, כגון חוק בטחון המדינה, חוק הכניסה לישראל וכדומה. ייתכן גם שחידוש זה גרע מה' הגנה שבטענה "אמת דיברתי", כפי שהא הדבר לציון בפסק דין בערעור פלילי שטרנלה נגד היועץ המשפטי 37/50, שניתן מפי השופט אגרנט ואשר מאת השאלה גם מאס' פקט אחר. ייתכן שלצמצום ההגנה שבטענה "אמת דיברתי" פועל גם הנוכח המתוקן שבסעיף 14. בעוד שבחוק הקיים בפקודת הנזיקין האזרחיים נאמר שיהיה זה לימוד זכות באם החומר, אשר עליו הוגשה התלונה, הוא אמת", ובחוק הפלילי נאמר, "שהדברים המתפרסמים היו נכונים וטובת הקהל דרשה את פרסומם", הרי הנוסח של החוק המוצע כעת בסעיף 14 הוא: "תהא זו הגנה טובה באישום פלילי ובתובענה אזרחית בשל לשון הרע, אם מה שפורסם הוא אמת והיה בפרסום ענין לציבור, ובלבד שהפרסום לא חרג מתחום הדרוש לטובת אותו ענין ציבורי". אין ספק, ועל כל פנים קיימת אפשרות שהתוספת אשר באה בסעיף זה מצמצמת, באיזו שהיא מידה, יסוד ההגנה שבטענה "אמת דיברתי", כי תמיד תהיה קיימת האפשרות לטעון שהפרסום חרג מתחום הדרוש, וזה יגביל את העתונות במידה מסויימת, לפחות בפרסום הדברים, מתוך החשש שהפרסום יכניס אותם למסגרת האיסור שבחוק.

דבר יותר רציני, המעיד אף הוא על חומרה ועל מגמה מסויימת, הוא המונופול שניתן בהצעת החוק לתביעה הכללית על תביעות פליליות והפקעת זכות זו מידי הפרט הנתבע, כפי שהדבר משתקף בסעיפים 3, 4 ועוד. ואופייני הוא שדווקא מתוך דאגה, כפי שהוסבר ונאמר, לאדם הקטן ולאזרח, מפקיעים ממנו זכות אלמנטרית זו והוא יהיה מסור לחסדה של התביעה הכללית. כמובן יכולים להיות שיקולים אחרים לגמרי, ולא אהיה חשדן יתר על המידה אם אגיד שאלה יהיו לעתים אף שיקולים פוליטיים ושיקולים פסוליים.

פרט קטן, אבל אופייני הוא, שבעוד שעל פרסום בניגוד להחלטת בית המשפט, לפי חוק בתי המשפט, תשי"ז—1957, הקנס הכספי המוטל על עבירה כזו הוא 1000 ל"י, הרי הקנס על עבירה לפי סעיף 23 בהצעת החוק של לשון הרע, ביחס לאיסור פרסום הליכים של בית המשפט באישום פלילי או בתובענה אזרחית בעבירה של לשון הרע, הוא 5000 ל"י, היינו מי חמישה, אף-על-פי שפרסום בענין בטחון המדינה וכדומה מהווה ודאי עבירה תמורה יותר מעבירה לפי סעיף 23 בהצעת חוק לשון הרע, וכמובן גם פרט זה צריך לשמש הרתעה מפני הבאת יצירות לציבור, ולכך צריך להוסיף את התיאבון הכספי של דוברי הקואליציה. המוכנים להעלות את הפיצויים העבירות אלה לממדים גבוהים למדי, כפי שהוזכר כבר, על מנת שזה ישמש הרתעה גם במקרים שהעתון או הפרט בטוח בצדקתו.

פרט פחות חשוב הוא גם השינוי בהגדרות, שאף בו יש רצון להחמרה, כגון אם נשווה סעיף 2 לחוק המוצע, האומר: "פרסום, לענין לשון הרע — בין בעל-פה ובין בכתב או בדפוס, ולרבות ציור דמות, תנועה, קול וכל אמצעי אחר", לעומת הנוסח בחוק הקיים המוציא מגדר זיבה את העוויה או השמעת קול אחר גרידא. לא יכולתי למצוא את הכל אך די במה שנאמר עד עכשיו כדי ללמד על מטרת החוק ועל מגמורו, שדבר אין לו עם ההגנה על סתם אדם מפני פגיעה בו.

משום שאינני רואה צורך בתוק, אלא צורך בבנייתו, לא התעככתי על פרטים וסעיפים בחוק שאין להם משמעות פוליטית, אך מסופק אני אם גם לגביהם יש משום שיפור.

האם הצדיק את הסתרת הפרסום? האם שקול הנזק המועט הנגרם לאדם כנגד טובת הציבור? האדם הישר, אף אם יסבול זמן-מה, צדקתו תצא לאור והמעלילים עליו יבואו על עונשם גם מבחינה מוסרית, ואילו אדם לא ישר איננו רואי לכל אותן הגנות שמנסים לספק לו, והגורמות קיפוח קשה של זכויות הציבור.

הארכתי את הדיבור בנקודה זו, כי היא אופיינית לחוק והיא מגלה בצורה שאינה משתמעת לשני פנים שהנימוק האמיתי, אף אם הדבר אינו נעשה ביועצין ובמכוון, לפחות המסקנה האמיתית מאיסור זה — היא בלימת חופש הדיבור של העתונות והתקשורת בחופש וזכויות הציבור. תיקון זה בלבד דיו כדי למסור את החוק; אך הוא איננו היחיד, ואצטט עוד אחד או שניים מהחידושים.

חידוש פסול הוא גם החידוש, שאף הוא לא היה קיים בחוק הקודם, שלפיו (סעיף 3) "לשון הרע על בני עדה, בני דת, חבר בני-אדם או כל ציבור אחר, בין שניתן לזהות אנשים מסויימים שלשון הרע מכוונת אליהם ובין שלא ניתן לזהותם, זינה כדן לשון הרע על אדם". לשם מה נהוין חידוש זה, — אותו מחייב גם באיכו "חירות", ולא כל שכן מחייבים אותו דוברי הקואליציה — דבר שלא היה נהוג עד עכשיו ושאינו נהוג בארצות אחרות ובאנגליה בכלל זה, וכדברי השר, מהלבטים בבעיה זו בארצות מתקנות וותיקות, ואילו אצלנו אין כלל לבטים, אם הכוונה לאותם כניינים שהשתמעו כעלבון או כדיבה ושהיו נפוצים לגבי העליות השונות, הרוסית, הפולנית, הגרמנית, "ייקית", הרומנית, ההונגרית ולגבי הבאים מעיראק, מצרים, סוריה ומאפריקה הצפונית — הרי הורגלנו לכיניינים אלה, שנתקבלו ברוח טובה, ולא שמענו במשך חמש-ששה שנות קיום המדינה על קושי בהגנה על כבוד בני עדה, דת, או זכר בני-אדם שנפגעו עליידי לשון הרע ושאי-אפשר היה לתבוע את עלבונם. שר המשפטים אומר בין השאר, שהקרוב הראשון והראשי של לשון הרע על ציבור היה ועודנו לרוב העם היהודי שבגולה. במחילה מכבודו, מה זה שייך לחוק לשון הרע, שתחום השפעתו הוא מדינת ישראל? ואף נימוקו השני, שהכוונה היא לתת הגנה לכל ציבור, שלא יהיה קרבן של השמצה, יהודי או נוצרי, אם הוא מותקף בישראל — אף נימוק זה אין לו על מה שישמוך. הייתי משיא עצה טובה לשר המשפטים ולעמיתיו בממשלה, שאם הכוונה להגן על המיעוט הלא-יהודי בישראל, יבטלו את חוקי ההפליה, יבטלו את הממשל הצבאי, את התקנות לשעת חירום המתייחסות לכך ושאר עד עתה הכלל ושדבר אין להן עם בטחון. ואם הכוונה, כפי שנאמר בנימוק נוסף, להגן על חבר השופטים, שאין קוראים בשמם, ספק אם הם זקוקים לחוק בשלפיה ההגנה עליהם, ואם פוגעים בהם לעתים כציבור, ממילא החוק לא יעזור להם, כי זה נעשה, לצערי, מעל במות רמות שנאצלת עליהן חסינות. ומי שירצה להיות זהיר בכבודם, ימצא בוודאי את הדרך לכך אף בלעדי חוק זה.

מותר לי על כן לחשוב ולחשוב שטמונה כוונה אחרת בחוק וממה יש לחשש, באם נגיד, ובצדק נגיד, שאותו חידוש יכול להיות מכון גם לביקורת מפלגות. אם נראה מה שנאמר בסעיף 5(1) בהצעת החוק, שלפיו לשון הרע כוללת פגיעה באדם העלולה לגרום לכך שבני אדם יתרחקו ממנו, ואם נפרש שציבור, שבו מדובר בסעיף 3, כולל כמובן גם מפלגות — וזה יהיה לדעתי פירוש נכון, — הרי מעלה הדבר מחשבת שלשם כך נוצר הסעיף הזה, וכל השאר הוא לתפארת המליצה. ואולי משום כך הופקעה הזכות מאת הנפגע לתבוע לפי סעיף 3 ונמסרה לסמכותה הבלעדית של התביעה הכללית. ודי לחכימא ברמיזא. אל תאמרו שאני

עם פרופסור משהייץ ודעתו על כך, וכן חסינות חברי הכנסת, ועוד. חברת-הכנסת סנהדראי באה אפילו ללמד אותנו איך לדבר בכנסת. ייתכן שזה נחוץ — אבל מה זה שייך לחוק הזה? דובר גם על הממשל הצבאי, על חקיקה בכלל, על המגילה וכו'. כל אלה הם דברים חשובים, ובדין על משרד המשפטים אף דיברנו על המגילה וגם על חוקי הקרקעות. ברוסית יש משפט האומר שלאדם שמתעטש אי אפשר תמיד להגיד „לבריאות“. דיברנו על כך לא פעם, ודי.

לחברת-הכנסת קושניר ולאחרים יש טענה: היתה הצעה קודמת ועכשיו תיקנו אותה. אילו לא היו מתקנים — היה רע. וכשמתקנים — גם כן לא טוב. ומה לעשות? היחס לממשלה פה הוא כמו היחס שבין החוק והכלה. הכלה אומרת: אין אני יכולה להשתוות עם החוקמת. אם אני הולכת מהר — היא אומרת שאני קורעת את הנעליים; ואם אני הולכת לאט — היא אומרת שאינני זריזה.

אשר לעצם החוק — יש לי כמה הערות. אפשר לקבלן ואפשר לא לקבלן, אבל יש לי דעה משפטית משלי.

בסעיף הראשון, השני והשלישי, למשל, אני רואה שמש"ד המשפטים נוהג לפי שיטה קטלוגית, שאינני נוטה כל כך לקבלה. כי אם יש סטלוג של דברים, ייתכן לפעמים שמחסי"ד רים דברים, ולפעמים יש דברים מיותרים. והראיה לכך, למשל: בסעיף 2(1) יש דוגמה של לשון הרע: „מייחס לו התנהגות שאינה הוגנת במשרה ציבורית“ — והייתה רוצה להבין איך להתאים זאת עם סעיף 15(4), האומר: „הפרסום היה הבעת דעה על התנהגות הנפגע בתפקיד שיפוטי... או על התנהגותו בקשר לענין ציבורי“. הרי זה אותו דבר, אלא ששם זאת דוגמה של לשון הרע, ופה זאת דוגמה להגנה טובה. או, למשל, בסעיף 5(1): „עלול לגרום לכך שבני אדם ירחיקו ממנו או יימנעו מחברתו“. כבר אמרו: אם אנו מדברים על חבר בניאדם (ועוד אעמוד על זה), אז על מפלגה (ובכך עמד על כך חברת-הכנסת קלינגר הופר) — עלול מישוהו להגיד: המפלגה הזאת היא לא טובה, היא אנטיסאית, היא נגד כל מיני דברים, נגד דמוקרטיה וכו'. מובן שזה מרחיק אנשים מהמפלגה הזאת, ואנו רגילים לכך שהמפלגות בכנסת כולן מבורות זו על זו אותו דבר (אם כי זה לא מועיל), ואפשר להגיד שזה מרחיק את האנשים. הייתי מעדיף איפוא שלא יהיה קטלוג, אלא הגדרה כללית שתקבע מה זו פגיעה.

הוא הדין בסעיף 2. כאן נאמר: „בין בעלי-פה ובין בכתב או בדפוס, ולרבות ציור (כאילו ציור איננו „בכתב“), דמות, תנועה, קול (אגב אינני יודע איך אפשר לפגוע במישהו בקול) — ואחר-כך, על כל צדה שלא תבוא, באה התוספת „ובל אמצעי אחר“. נשאלת השאלה: אם אני אומר „ובל אמצעי אחר“ — לשם מה לי כל הקטלוג הזה?

ועוד הערה לסעיף הראשון. מה פירוש „דבר שפרסומו פוגע באדם או בכבודו“? מה פירוש פגיעה באדם? לפי הבנתי פגיעה באדם יכולה להיות פגיעה פיזית או רוחנית. פגיעה פיזית היא תקיפה. מה זה שייך אפוא ללשון הרע כשאומרים „פגיעה באדם“? במקום זה הייתי אומר „פגיעה בשמו הטוב של אדם“. כי פגיעה בכבודו היא לא תמיד פגיעה בשמו הטוב. כי פגיעה בכבודו היא לפעמים מושג יחסי. מה שפוגע בכבודו של אדם אחד — אינו פוגע בכבודו של אחר. אבל אם טוב הוא דבר שונה, כל אדם חושב שיש לו שם טוב, ואם אומרים עליו שהוא גנב — זה פוגע בשמו הטוב. אם נגיד למשל על אדם שהוא אנטיסאית — זה אינו פוגע בכבודו, אבל בשמו הטוב זה עלול לפגוע. אני טוען ששני המושגים האלה צריכים להיות כלולים בחוק ויש

אסתפק בדוגמה אחת בלבד, שלדעתי יותר משיש בה תועלת, יש בה נזק. כוונתי לסעיף 19. קורה שבמשפט פלילי מנהל התובע את המשפט באופן בלתי-מוצלח ואיתו הדיבר קורה לגבי ניהול תביעה אזרחית, ואם נהג לפי סעיף 19, שבו נאמר: „נדון אישום פלילי בשל לשון הרע לאחר סיום משפט אזרחי בשל אותה לשון הרע או להיפך, רשאי בית המשפט להסתמך על הממצאים העובדתיים במשפט הקודם, כולם או מקצתם, בלי לחזור על גביית ראיות שנגבו במשפט הקודם“ — הרי שאנו עשויים לגרום עליידי החידוש הזה עוול ונזק לתובע במשפט הפלילי או האזרחי. ההנחה היא, שאם אפשרות זאת קיימת בחוק, עשוי בית המשפט אף להשתמש בה.

כאמור, לא אמצה את כל הפרטים ופרטי הפרטים אשר בחוק. ובסיום ברצוני לציין, שזה שנים רבות משתדלים להטיל על הציבור חוק חמור זה, בדמות זו או אחרת. שר המשפטים איננו מקורי. קדם לו מר חיים כהן, כשכיהן בתפקיד היועץ המשפטי לממשלה וכשניסה „לזכות“ את הציבור בחוק חמור. לזכותו של מר כהן ייאמר, שהוא לא הסתיר כלל את מגמת החוק שהוצע על-ידו, על מנת, כפי שנאמר או בציבור, להטיל „משמעת הדוקה“ יותר על העתונות ועל חופש הדיבור המופרז שלה, לדעתו. שר המשפטים הנוכחי, לעומת זה, איננו מוכן להודות כי זאת היא מגמת החוק, ולהיפך — הוא מכריז שטובה גדולה תצמח בזה לחופש הדיבור, לעת-נאום ולציבור כולו. לצערנו, עם כל הכבוד, אין אנו מקבלים הערכה זו.

הנוסת שחוק, כתוצאה מביקורת חריפה של עתונים רבי-תפוצה בחוק-לארץ, לא ניכש את כל העשבים הרעים, ואם יישאר ויתקבל כמו שהוא, ואפילו בשינויים כל-שהם, הרי שהוא יצטרף וישתבץ בסדרה של חוקים אחרים שנחקקו באותה מגמה. בכך אפשר להסביר את הנוקשות בענין חיקון חוק בטחון המדינה, בחקיקת החוק של מניעת האונת סחר, שהיא למעשה התרת האונת, ואפילו לגבי חברי כנסת, הנוק-שות המתגלה בחיקון חוק הכניסה לישראל, שמטרתה להט-ריח אנשים מסמכות בתי המשפט, וכדומה. אחת היא המגמה לכל החוקים האלה ואולי גם באחרים, שלא פירטתי אותם.

אנו סבורים שהחוקים הקיימים מספיקים לשם שימת סייג לחופש ההשמצה והטלת דופי סתם ולשם ההגנה על האזרח — שהוא דבר מוצדק ונחוץ — ושהחוק המוצע לא בא למטרות שעליהן דיבר שר המשפטים, אלא מטרתו להגביל במידה רבה את חופש העתונות ואת חופש האזרח, ומשום כך נציע להחזיר את החוק לממשלה.

היו"ר ק. לוי:

רשות-הדיבור לחברת-הכנסת ניר, ואחריו לחברת-הכנסת בריב"היא.

נחום ניר-רפאלקס (אחוזת העבודה—פועלי ציון):

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה. חשבתי לתומי שבחיכות על חוק זה לא יהיה הבדל גדול בין נואמי הקואליציה והאר-פוזיציה. כיוון שזהו חוק משפטי, שיכולה להיות לגבי דעה זו או אחרת, אך לא מבחינה מפלגתית. אולם למעשה, לפי מהלך הוויכוח עד כה אפשר לבוא לידי מסקנה כאילו כל מפלגות האופוזיציה הן דמוקרטיות par excellence, וכל מפלגות הקואליציה הן אנטי-דמוקרטיות par excellenc. כך, למשל, אמת מדברי חברת-הכנסת קושניר, שלחוק זה יש רק גשרה אחת: לסתום את פי האזרח. בעוד שכונת החוק היא בעצם לסתום את פי האזרח הרוצה לגדף ולחרף. על המסמר הלא-גדול של החוק הזה מצאו כמה חברי כנסת לנכון לתלות תמונות גדולות, כגון חופש העתונות,

„דלתיים סגורות“? מניין לקחתם זאת? אין לכם חומר מספיק כדי להיות אופוזיציונרים? איך אומרים בידיש: „נישט גענוג וואס איז אמת, דארף מען נאך אויסטראכטן“.

ישנם דברים נוספים שהייתי רוצה לנגוע בהם. ראשית, בקשר למדפים שחוק זה חל עליהם, מה הכוונה? אני יכול לתאר לי מה הכוונה. אמנם לא שמעתי את דברי שר המשפטים, ואני מאד מצטער על כך, אולם חושבני כי הכוונה היא כזאת: יכול אדם לשלם הרבה כסף כדי שהמדפים ידפיסו לו כתב-פלסתר. אני אומר: מפרסם — זה כן, אבל מפרסם שאני מדפיס אצלו את העתון שלי כל יום, הוא אינו אחראי. מה ההבדל אם זה כל יום, כל שבוע, כל חודש, או כל שלושה חודשים? במקרה זה הקשר בין המדפיס ובין עורך העתון הוא לא ספונטני ולא מקרי, ואם מוציאים מכלל אחריות את העתון היומי, צריכים להוציא גם את העתון הספונטני, את העתון התקופתי.

לחבר-הכנסת בדר ישנה טענה בנוגע לסעיף 15, על שלא הכניסו פה את אחד האלמנטים אשר יכול להיות הגנה טובה — פרובוקציה מצד התובע. לפי הערכתי, סעיף 15(10) נותן תשובה לטענה זו. אם כתוב: „הפרסום נעשה אך ורק כדי להכחיש או להוקיע לשון הרע שכבר פורסמה“ — הרי כאן מדובר על פרובוקציה.

ברצוני לעמוד על דבר נוסף, בענין הגנת תום-לב. בסעיף 15(4) כתוב: „הפרסום היה הבעת דעה על התנהגות הנפגע בתפקיד שיפוטי, רשמי או ציבורי“; בסעיף 15(5) כתוב: „הפרסום היה הבעת דעה על התנהגות הנפגע כבעל דין“.

אני שואל: אדם מופיע בבית משפט ופלוני כותב עליו כי הוא הופיע בבית המשפט כמו גונב סוסים, מדוע תהא במקרה כזה הגנה טובה בטענה שהפרסום נעשה בתום לב? אני מדבר על שופט בתפקיד שיפוטי. אבל אני יכול לקחת דוגמה מבית הדין לשכר דירה. יושבים בבית דין זה אנשים מהציבור אשר אינם שופטים. אם יבוא אדם ויכתוב שפלוני היושב בבית דין לשכר דירה התנהג לא יפה, והוא כנראה קיבל איהו דבר מהנתבע או מהתובע — מדוע תהא הגנה טובה בטענה שהפרסום נעשה בתום לב? דבר זה אינו מובן לי.

לא מובן לי גם החלק השני של סעיף 15(6). בסעיף זה נאמר: „הפרסום היה ביקורת על יצירה או פעולה ספרותית“. נכון. אבל הסיפת של הסעיף אומרת: „או הבעת דעה על אופיו של הנפגע כפי שהוא משתקף מיצירתו או פעולתו האמורה“. נגיש שמישהו מהסופרים כתב רומן ובו יש ענין של פדרסטיה, והנה יבוא המבקר ולפי הכתוב ברומן יגיד לידי החלטה שהמחבר הוא פדרסט. זאת לשון הרע או לא? אני מציע להוציא את הסיפה, מפני שהיא יכולה להביא לדברים בלתי-רצויים.

אבקש את שר המשפטים, למרות שאני יודע עברית, להסביר לי את המלה „הוגן“. כתוב „הפרסום היה דירי-וחשבון נכון והוגן“. לפי דעתי, אם הוא נכון, הרי הוא גם הוגן, אם אינו נכון, הרי אינו הוגן. מה פירוש המלה „הוגן“? מה ההגדרה המשפטית של המלה „הוגן“? אני מבין ואבקש שיסבירו לי דבר זה.

זאת ועוד. לפי סעיף 18 אפשר להזכיר לנפגע מה עשה לפני שלושים שנה, יכולים לומר לו כל מה שרוצים ולא לסתום את הפה. אבל נגיש שלפני שלושים שנה גנבת. האם מפני שאני גנבת? והוא יגיד לי לפני שלושים שנה, מותר להגיד לי עכשיו שאני נבוה? והוא צריך להביא את כל הביוגרפיה שלי, מה עשיתי במשך 30 שנה? סעיף 18, לפי דעתי אינו מתקן שום דבר. לדעתי הוא יותר גרוע מאשר החוק הקיים בנידון זה. כי לפי החוק הקיים יכול הנתבע להציק לתובע,

להוציא מהחוק את הביטוי „פגיעה באדם“, כי פגיעה באדם אינה שייכת ללשון הרע.

חבר-הכנסת קושניר טוען שסעיף 3 הוא סעיף לא טוב. האם יודע חבר-הכנסת קושניר ששני חברי כנסת, שאחד מהם הוא חברו במפלגה, הכניסו הצעת חוק פרטית בנוגע להפי-ליית עזות? בהצעת החוק של שני חברי הכנסת — חבר אחד ממפלגתי וחבר אחד ממפ"ם — דובר על כך שקיימת הפלייה של עזות, כגון שמציניים אנשים בשם „שחורים“ וכדומה. חבר שלך מגיש הצעה כזאת, והנה כאשר החוק נותן לך את הדבר הזה שחברך רצה להשיג, אתה אומר שזה נגד דמוקרטיה? זה מוזר.

ארוני שר המשפטים, גם פה הקטלוג אינו מלא. כבר דיבר על זה חבר-הכנסת צדוק. אני מתייחס למונח „החבר בני אדם“, כי „חבר בני-אדם“ משמעו בכל החוקים שלנו הוא תאגיד. השאלה היא: האם מפלגה שייכת לכאן או אינה שייכת לכאן? האם לאדם שייך לכאן או אינו שייך לכאן? אנו אומרים „עדות“, כאשר אומרים עדות רגילים לדבר על עדות המורה, אבל יש גם עדות אשכנזים. בין האשכנזים יש רוסיים, פולנים, רומנים וגליציאים. על פולנים אומרים בידיש „פוילישע נאשערס“ („לקקנים פולניים“), גם לרומנים יש כינויים, על כן אני סבור שצריכים לקבוע איהו כלל, או לתת קטלוג מלא. צריכים לכלול בתוכו גם לאדם, גם ציבור פוליטי, גם חברה פילנתרופית. למשל, קיימת אגודה לשיקום עיוורים. מה הדין אם מישוה יגיד שאגודה זו אינה עושה שום דבר, אלא מכניסה כסף לכיס המנהלים? יש להגן גם על חברה כזאת.

אני רוצה להתייחס לטענה אחת שנשמעה עה ואשר אני מצטרף אליה, זו הטענה בקשר לסעיפים 3 ו-4. מדוע רק אישום פלילי? מדוע אין תביעת פיצויים? אם פגעו בשמו הטוב של אדם, הרי הוא יכול לתבוע פיצויים. מדוע בנו של אדם שמת לא יוכל לתבוע פיצויים? אינני מבין את הכוונה בכך. בסעיף 4 — ותסלחו על כך — בתור סבא הייתי מכניס גם את הנכד, אם אמרת והנכד או הנכדה שלי ישמעו שאומר רים: סבא שלך היה גנב, לדעתי מותר גם להם להגיש תביעת פיצויים.

יוסף קושניר (מפ"ם):
 לא יאמינו בשום פנים.

נחום ניר-רפאלקס (אחדות העבודה—פועלי ציון):

חבר-הכנסת בדר הוא משפטן טוב, אבל לפעמים קורה שהוא אינו קורא את הכל, אלא רק חלק. יש לו טענה בקשר לסעיף 9, שבו כתוב: „הפרסום לשון הרע לשני בני-אדם או יותר“ וזאת הנפגע“ וכ"י. הוא עושה את הדבר לצחוק ואומר: בסעיף 4 כתוב „לשון הרע על המת“, זאת אומרת שלפי סעיף 9 יוצא: המפרסם לשון הרע... וזאת המת. הוא עושה את הדבר לצחוק אבל הוא אינו רואה שבסעיף 4 כתוב שהנפגע הוא לא המת, אלא הנפגע לצורך חוק זה הוא קורבן של המת.

חבר-הכנסת קושניר ובדר טענו על „דלתיים סגורות“. הייתי רוצה לדעת איפה כתוב בחוק „דלתיים סגורות“. אני קורא דבר כפי שהוא כתוב. אם כתוב „דלתיים סגורות“ או הכוונה לדלתיים סגורות, אבל אם כתוב „לא יפרסם אדם דבר על הליכי בית המשפט באישום פלילי“, מדוע זה אומר בלתי-תמיכה סגורות? הדלתיים של בית המשפט פתוחות וכל אחד יכול להיכנס ולשמוע, אפילו כל תל-אביב יכולה להיכנס ולשמוע. לפרסם — זה דבר אחר. אפשר להיות בעד זה, אפשר להיות נגד זה, אבל מדוע אתם קוראים לזה

שיבה רע"ט, ט"ו אב תשכ"ג (5 אוגוסט 1963)
— חוק לשון הרע (ניררפאלקס, בריב'האי) —

חופש הביטוי. הוא לא היה אוריגינלי בזה. הוא הלך בעקבות חבר'הכנסת בדר. חבר'הכנסת בדר נתפס לפתע פתאום לנוסטלגיה למצב הקיים, לחקיקה מתקופת המנדט. הוא הטריח אפילו את צילו של אולפיינוס, כדי להוכיח שחוק קיים הוא טוב בזה שהוא כבר קיים. אלא מה? מימי אולפיינוס, מימי האינסטיטוציונס והפאנאקטיים, השתנה משהו בעולם. זה נעלם ממנו. ואם להשתמש במימרה זאת, הרי גם תקנות שעת חירום הן טובות, מפני שהן כבר קיימות, ואם כן — למה לשנות אותן? והרי חוק בסחון המדינה הוא טוב, בזה שהוא כבר קיים. הקונסטטיוט של המחשבה, שנתפסו לו שני הקצוות האלה, יודי וכן עירי חבר'הכנסת קושניר וחבר'הכנסת בדר, — דבר זה אומר דרשני.

קודם כל הנחת היסוד שלהם, האכסיומה. איך אומר חבר'הכנסת בדר? כל החוק הזה איננו אלא חוליה חדשה בשלשלת של סתימות הפה ושל הגבלת חופש הביטוי במדינת ישראל. זאת אומרת שיש הגבלת חופש הביטוי, זאת היא ההנחה, זאת אכסיומה. השאלה היא רק אם זו חוליה נוספת או לא. אבל הנחת היסוד קיימת ושרייה. זה מוכיח אותה אנקוטה ידועה, שעורר'דין שואל את פלוני: האם חדלת להכות את אשתך — כן או לא? זאת אומרת: שהוא מכה אותה — וזה עובדה, על כך לא נדרש להשיב; השאלה היא רק אם חדל או לא חדל, ואם הוא ממשיך או לא ממשיך להכות את אשתו.

אני חושב שהענין שהובא לפנינו הוא רציני מכדי להפוך אותו לפופורי כזה, ובהזדמנות זו לעבור ברחיפה על כוונת מיה של הממשלה, אשר באו לידי ביטוי דווקא בחוק הזה.

אני רואה את הבעיה כרצינית וחמורה. חבר'הכנסת אונא הרכה לרבר על הצד המוסרי של הוצאת לשון הרע, של רכילות, של אותו היצר האנושי לחדור לנככי נפשו של הזולת, להסתכל דרך תור המנועול, לראות מה נעשה בחדרי הדרים, להאזין לדרבי אותה השכנה הלוחשת את סודותיה לשכנה אחרת, מה ראתה אצל השכנה הלישית. והספרות העולמית מלאה דוגמות, טיפוסים של הולכי רכיל. מי ישכת, למשל, את שתי הגבירות הנאמדות ב"רבינו" של גוגול — האחת פשוט נעימה והשניה נעימה בכל המובנים, אשר הולכות רכיל. אבל הן אינן יחידות; בספרות העולם מצויות הולכות רכיל כהנה וכהנה.

אינני משלה עצמי, כמו חבר'הכנסת אונא, שחוק זה בא לשים קץ, לעקור את התכונה הרעה, את היצר הזה של בני האדם. יצר זה הוא כנראה קדום מאד. וגם היחס אליו מצד המחוקק הוא קדום מאד. בין ארבעים-ושתיים עבירות שמונה פאפירוס מצרי מהאלף הראשון או השני לפני הספירה ישנה העבירה של הוצאת דיבה, של רכילות. בשנים-עשר הלוחות של הרומאים מופיע אותו הדבר, וזה מתווסף לכל אותם הצטטוטים מתוך מקורותינו, שהובאו עליידי חבר'הכנסת סנהדראי ואונא. כולם ראו בזה עוולה, עבירה חמורה, וכולם ניסו בעזרת החוק להתערב ולמנוע התפשטות הנגע הזה.

אינני בטוח בהצלחה גמורה בזה. לפנים חשבו שמלה מדוברת אינה כל כך חשובה כמו המלה הכתובה, והבדילו בינה לבין דיבה בעל-פה. אמרו: verba volant — דיבורים עפים להם, אבל scripta manent — מה שכתוב נשאר. אבל כיום אין לך אפשרות להבדיל בין זה לזה; הטלוויזיה והרדיו משטשו את הגבול בין זה לזה, הכל נשאר, התקליט נשאר, מיליונים שומעים ברדיו מה שנאמר בו, מיליונים רואים מה שמראים בטלוויזיה. אין זה עוד ענין של שמיעה בלבד. במקום כלשהו נשאר הסליל וזה כבר חלק מההיסטוריה.

קיימת עתונות עצומה המגיעה למיליונים, ויש איזה יחס של דרך-אין למלה המודפסת, למלה הכתובה שחור על גבי

לחדור לתוכו, במגפיים מלולכלים". בא סעיף 18 ואומר: אתה יכול לעשות זאת, אבל לא לפני ההרשעה, רק אחריה. שם אני יכול להגיד שעוד יש איזה הצדקה. הנחבץ יכול לרצות להגן על עצמו, הוא עושה זאת בשביל הגנה עצמית, אם זה טוב או רע, יש איזה הגיון. פה אני אומר: מותר לך לעשות זאת, אבל אחרי ההרשעה. מדוע אחרי ההרשעה? זה סתם סדיום שאין בו שום צורך.

ולבסוף עוד שתי הערות. גם לי לא מובן מדוע צריכה התביעה הפלילית להיות רק בידי היועץ המשפטי. אם משהו נוח ל' סטירת לחי, אני יכול לפנות לבית המשפט, יכול לפנות למשטרה, המשטרה יכולה להחליט אם יש בכך ענין ציבורי או לא. מדוע צריך פה להגביל זאת, שרק היועץ המשפטי יוכל להגיש תביעה? ננית שאומרים דבר רע על אדם באיזו משרה ציבורית חשובה מאד, ויש ענין ציבורי כדבר הזה. מדוע לא יוכל אותו אדם לתבוע בעצמו? מדוע אין המשטרה יכולה להגיד שזה ענין ציבורי? אם משהו יאשים את המנהל הכללי של משרד השיכון, המחלק דירות ושיכונים, ויטען שהוא נהג במשוא פנים — מדוע לא יוכל להגן על עצמו, אלא רק היועץ המשפטי? זה לא מובן לי.

מלים אחדות על חופש העתונות. חבר'הכנסת קלינגהופר טען, ששר המשפטים אמר שהחוק הזה נותן חופש מלא והוא איננו מסכים עם זה. לפי דעתי שר המשפטים התכוון להגיד שבעצם החוק איננו מביא שום הרעה לעומת המצב הקיים לגבי חופש העתונות, והמצב הוא כפי שהיה עד עכשיו. אם עד עכשיו היו לנו תקנות הגנה מ-1945, שר המשפטים של היום איננו אשם בזה. הממשלה אשמה בכך שהיא מקיימת אותן. זה נכון. המצב החוקי בנוגע לעתונות, הוא באמת לא בסדר. אבל זה ענין לחוד, זה לא שייך לחוק הזה. ועל זה לא צריך לבוא בטענות אל שר המשפטים.

אבל תסלח לי, חבר'הכנסת קלינגהופר, דיברת על הפרויקטור המשייצי, המשפטן הגדול. תסלח לי, אבל לא שמעתי את שמו. זה לא מפחית את גדולתו של המשפטן הזה. כי אני מתאר לי שאני למדתי לפני חופשים לפני שהוא נולד. אבל אני משפטן, במשפטים אני חושב שאני מבין איזה דבר. ואם אני שומע שמשפטן פלוני אמר כך וכך, אני מתחיל לחשוב בעצמי, להעביר את הדבר דרך הפריזמה של נסיוני וידיעותי — קח אמן אל כל כך גדולות, אבל בכל זאת קצת התעסקתי בזה — ואם אני מגיע למסקנה שהדבר אינו נכון, — אז יכול להיות שהדבר נאמר מפי משפטן גדול מאד, אבל לי לא איכפת כל הענין. אם אותו פרופסור אמר שלחופש העתונות יש צורך בקצת לשון הרע, אינני מסכים אתו. "קצת לשון הרע" מוכיח לי את הביטוי: "א קאפעטשקע מעוברת". אני חושב שאפשר להיות עתונאי טוב גם בלי קצת לשון הרע. אפשר להגיד דבר מה שרצום, כשהתוכן חריף מאד, אבל הצורה מתונה מאד.

דוד בריב'האי (מפא"י):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, אודה ולא אבוש: הששתי קצת להירוש התייבה. חששתי שבינתיים ירד המתח, שדברים שנאמרו במחזור הראשון אולי ימצו את הבעיה, ולא ייצא חתום המתח הנהנה ואותו התמפרמנט שהכניס כמה חברים לויכוח הזה. אני מודה שחבר'הכנסת קושניר העמיד אותי על טעותי. לא נס ליחו. הוא הצליח בשולי החוק הזה לתת לנו פופורי שלם — של כל מערכת החקיקה במדינת ישראל, החחק הנוטריונים הציבוריים, שלפתע פתאום נסחף לתוך הויכוח הזה, וגמור בחוק בסחון המדינה, וכל זה רק כדמוני כטרציה על אכסיובה, על הנחת יסוד, שלממשלה הזאת ולקואליציה הזאת אין שום מאוויים אחרים, אין שום ענין אחר, אלא לסתום את הפה, ליצור מעצורים חוקיים נגד

השישי, בלי מטען מוסרי מסוים מצד אנשי העתונות — שום חוק לא יועיל. אין דעתי כדעתו של חבר-הכנסת קושניר, אשר אמר שיש להשאיר את השיפוט העצמי בידי העתונאים, כפי שנתנו אותו בידי עורכי-הדין. גם עורך-דין אינו מוגן ללא גבול. אם עורך-דין יושמץ את מישוהו, לא נעולה הדרך בפני המושמץ לתכוע אותו גם בבית משפט כללי.

כשם שהמדינה חייבת בתופש העתונות ובחופש הביטוי, — ואינני צריך לחזור ולומר שאינני מקבל את הקונצפציה של חברי-הכנסת בדר וקושניר, שלממשלה אין שום ענין אחר אלא לסתום פיות העתונים — כך העתונות עצמה חייבת לשמור על הרמה המוסרית שלה. החוש השישי צריך להכתיב לה את דרכי התנהגותה. אחרת צדק אותו שופט אמריקאי שאמר „שקר מודפס עדיין איננו סימן שהקורא רומה". זאת אומרת יש הרגשה שהמוני הציבור אינם מתייחסים לזה ברצינות וצריך להוכיח לא רק שהודפס שקר, אלא שהקורא באמת רומה.

משום מה חברי-הכנסת בדר, ובקבותיו חברי-הכנסת קושניר — והיום אינני יכול להפריד בין צמד זה — מוצאים פגם בסעיף 3, הנותן אפשרות לתבוע לדין על „לשון הרע על בני עדה, בני דת, חבר בני-אדם או רע ציבור אחר, בין שניתן לזהות אנשים מסויימים שלשון הרע מכוונת אליהם ובין שלא ניתן לזהותם".

יוסף קושניר (מפ"ם):

חבר-הכנסת בדר אינו מתנגד לכך.

דוד בר"ב"האי (מפ"י):

אינני רוצה לדבר על ההיסטוריה של סעיף זה, שעליו נלחמה היהדות בכל ארצות העולם.

אליהו מרדור (תנועת החירות):

חבר-הכנסת בדר הציע להרחיב את הסעיף.

דוד בר"ב"האי (מפ"י):

שמעתי את דברי חברי-הכנסת בדר ורשמתי לפני את דבי ריו. הוא נתפס לשגיאה מתודולוגית. הוא דיבר על מפלגות. האם הוא רוצה שמותר יהיה לומר על „חירות" כל מה שרוצים, לכוות אותה ולהשמץ אותה? חברי-הכנסת בדר נבהל שמא סעיף זה עלול לישמש הגנה למפ"י. אבל הוא לא תיאר לעצמו שיכול להיות גם מקרה הפוך. אינני מבין מדוע יצא קצפו על סעיף זה.

חברי הכנסת, שמו הטוב של אדם הוא נכס. יש אנשים שזהו הנכס היחיד שלהם. נכס זה לא תמיד ניתן למדידה בערכים כספיים. אם המושמץ יכול להגיש רק תביעה אזרחית, פירוש הדבר שמסמרים הגנת המדינה על שמו הטוב של הפרט. אינני בטוח שזוהי הדרך הנכונה.

חבר-הכנסת קושניר התלהב מפסילת ההגנה של „אמת דיברתי". הגנה זו טובה במשפט פלילי, כאשר האמת שמדובר עליה רלבנטית לענין. בתביעה אזרחית, בדברים שאינם נוגעים לענין ואין בהם שום אינטרס ציבורי, לא יכולה להיות הגנה של „אמת דיברתי". האמת הפנימית של הפרט, ההיסטוריה של חייו — כל זמן שאין בהם אינטרס ציבורי — אפשר לחטט בהם ולהתנצל במלים „אמת דיברתי"? למי נוגעת האמת, שפלוגי בהיותו עלם בן עשרים הפר הבטחת נישואין לעלמה מסויימת? האם יש למישהו ענין באמת זו?

דוד הכהן (מפ"י):

לעתונאי יש בכך ענין.

דוד בר"ב"האי (מפ"י):

אני מאמין בעתונות. אני סומך עליה שהיא תהיה אחר-אית ואם היא תעמוד על הגובה, האזרח יכבד אותה. לא במק-

לבן, אם כי בזמן האחרון קמו כופרים בזה, ובאחד מפסקי הדין האמריקאיים קובעים השופטים ששקר מודפס אינו עוד הוכחה לכך שהקורא רומה, שהקורא קיבל את הדבר. מעניין שטרומן ערך בשנת 1948 ניתוח של שלושים-ושש מערכות בחירות לנשיאות ארצות-הברית, והגיע למסקנה שבשמונה עשרה מהן ניצחו אלה שמרבית העתונות היתה נגדם, כל-מר במחצית המקרים. הוא רצה להוכיח בזאת שהעתונות כבר איננה אותו הכוח המכריע כפי שאנו חושבים.

אבל אין חולק על כך שלמלה המודפסת יש ערך, ועורך לילה המעמד את הגליון שצריך להופיע למחרת, עומד על משמר הידיעה, על צורת הבאתה ועל כוונתה. אל יא דבר זה קל בעינינו. מדברים על חופש העתונות. אני הופך את הקעה על פיה. אין המדובר רק בחופש העתונות. מדובר גם בזכות האזרח לדעת מה נעשה במדינתו. חופש העתונות הוא פונקציה מזכורת של האזרח. שר המשפטים החל בהבאת דוגמה מהקונסטטוציה של שנת 1791, הוא יכול היה לצלול קצת יותר עמוק, עד להצהרת זכויות האדם והאזרח משנת 1789. בה מדובר על זכירתו של האזרח לדעת ולהביע את דעתו. עם זה אל נשכח מה שאמר עוד קודם לכן בנימין פרנקלין — שהוא אולי אבי העתונות המודרנית ואחד מיצרי חוקת ארצות-הברית — שאם המדפיסים (הכוונה היתה לעורכים) יצטרכו להדפיס רק דברים שאינם נוגעים לאיש, לא יישאר להם הרבה מה להדפיס.

ישנה התנגשות בין מה שרואים כחופש העתונות לבין חיי הפרטים של אדם, וזהו השטח שעליו משחלט החוק. באותה ההצהרה בדבר זכויות האדם והאזרח ישנה כבר הגיבלה זו. שם כתוב שכל אזרח רשאי לדבר, לכתוב ולהדפיס באופן חופשי, אך בלי לפגוע בזולת, ודבר זה צריך להיות מוגדר בחוק.

זו הבעיה שפניה עומדת העתונות החופשית. משטר דמוקרטי אינו אפשרי ללא עתונות חופשית. אבל עתונות חופשית אין פירושה חופש של השמצה, חופש של שקרים. לחופש העתונות נדרש שיקול הוגן, מתוך גישה נאמנה למקורות, מסירת אינפורמציה הוגנת — בצורה הוגנת.

אני רוצה לתת דוגמה של מסירת אינפורמציה בצורה הוגנת. דיברתי קודם על עורך לילה אשר מכין את העתון ואשר קביעת הכותרת היא בידי. בנידון זה יש פסק-דין אמריקאי מאלף. מוכיעה ידיעה בעתונות שרופא הרג ילד. האסוציאציה הראשונה היא, שזוהי עבירה מקצועית, שרופא נכשל בשיגאה מקצועית. אתה קורא הלאה: לא, הרופא נהג במכוניתו ודרס ילד. כמובן העורך יצא אשם; הוא נקנס בתשלום פיצויים גבוהים לרופא, מפני שיתנה בכך פגיעה בשמו הטוב של הרופא, ללא כל קשר עם הענין עצמו. לכן קביעת הכותרת אינה דבר כה פשוט. גם הצורה של הבאת הדברים קובעת.

חברת-הכנסת סנהדראי דיברה כבר על כך שאנחנו נותנים הגנה לנאשם החל מההליכים המשפטיים. אבל מי יגן עליו לפני ההליכים המשפטיים? מי יגן עליו מפני הודעה גדולה בעתונות כי מתנהלת חקירה נגד פלוני החשוד במייעלה וכדומה? בעוד שבועיים אולי יופיע באותו עתון, באותו יות קטנות, שהתיק נסגר מחוסר כל היכחות. אבל זוהי חדשה שאינה מעניינת כבר את הציבור. עורך העתון אינו רואה בכך טנסציה. הוא ראה טנסציה בחודעה בדבר ניהול החקירה. אבל העובדה שהחקירה נסתיימה בלא כלום — את מי היא מעניינת? גם לדברים אלה צריך למצוא פתרון. הענין הוא איזון נכון בין זכותו של האזרח לדעת וחובתה של העתונות להודיע לבין שמירה על המידות.

כל הכבוד לחוק. אבל בלי חוש, שאני קורא לו החוש

ישיבה רעי"ס, ט"ו אב תשכ"ג (5 אוגוסט 1963)
— חוק לשון הרע (בר"ב-האי, וילנסקה) —

הצעת החוק מפברואר 1962 עוררה בציבור התנגדות רחבה. מעניין לציין, שאפילו ה„ושינגטון פוסט“ התריע אז, שרק משטרים רודניים נזקקים לחוק לשון הרע. בדעת הקהל הישראלית היתה התנגדות חמורה להצעת חוק זו. כזכור, אפילו מר מיכאל אסף, יושב-ראש אגודת העיתונאים וחבר מערכת „דבר“, ביטא התנגדות חיפה לחוק זה.

כידוע, המערכה הציבורית של כלל החוגים הדמוקרטיים הביאה לנסיגה מסויימת. הנסיגה היא חיובית. אבל הנסיגה לא עשתה את החוק לחיובי. הגנת השר על הצעת החוק הקודמת היא אופיינית למדי. השר אמנם ביטל, בלחץ דעה קהל, סעיפים אחדים בהצעה הקודמת שישנו סעיפים אחדים, אבל לא בוטלה המגמה המהותית של הצעת החוק, והיינו צמצום חופש הדיבור וחופש העיתונות.

בפתיחתו אמר שר המשפטים, כי הצעת החוק אינה מבטלת את חופש העיתונות. האם נכון הדבר? ראשית, עדיין קיימות הגבלות אדמיניסטרטיביות לגבי העיתונות מימי השלטון הבריטי. העיתונות נפגעת מהגבלות אלו ואינה מסכימה להן. לפי סעיף 3 של הצעת החוק, עלולים הביקורת והמאבק הציבורי נגד מפלגת השלטון להיות מוגדרים כלשון הרע. אם עתונאי עובר עבירה על האתיקה המקצועית, אם הוא נוקט צעד שאינו מתיישב עם כבוד המקצוע — ודאי שיש מקום לשפוט אותו בשיפוט פנימי של אגודת העיתונאים על עבירה זו.

החוק המוצע חותר למעשה לצמצום זכות ההערכה והביקורת הפוליטית של העיתונות, הנה, למשל, בסעיף 14 בחוק המוצע נאמר: „תהא זו הגנה טובה באישום פלילי ובתובענה אזרחית בשל לשון הרע, אם מה שפורסם הוא אמת והיה בפרסום ענין לציבור“. לדעתנו, תפקידו של העיתון הוא לא רק לתאר עובדות, אלא גם לחוות דעה על העובדות, על מהותן ואופיין. תפקידו של העיתון הוא לא רק לצלם דברים, אלא גם להעריכם, ולפעמים לבקדם.

הנה, למשל, יש עתון המסתפק בתיאור, ששכר העבודה הוקפא וחישובי מדד היוקר אינם מביאים לתשלום תוספת היוקר ביולי 1963; לעומת זה ישנם עיתונים אחרים, הסבורים שבתיאור עובדות אלו לא סגי ויש להעריך אותן. יש עיתונים הסבורים כי הקו הכללי של הקפאת שכר העובדים מניעת תשלום תוספת היוקר — למרות היוקר המאמיר — הוא תוצאה של מדיניות הממשלה, העושה את דבר ההון הגדול וגורמת הרעה לעם העובד. זוהי הערכה. יבוא מישהו ויאמר, שזו איננה האמת, שהדבר אינו תואם את העובדות. אבל עובדה היא שחוגים רחבים סבורים שזה כך ולא אחרת. לפי סעיף 14 של החוק המוצע עלולה הערכה שלילית לגבי מדיניות הממשלה להיות עבירה.

החוק המוצע מוסיף ואומר, בסעיף 14, הנוכח לעיל: „תהא זו הגנה טובה באישום פלילי... אם מה שפורסם הוא אמת והיה בפרסום ענין לציבור, ובלבד שהפרסום לא חרג מתחום הדרוש לטובת אותו ענין לציבור“. נשאלת השאלה: מי יקבע מהי חריגה מתחום הדרוש לטובת הציבור? הממשלה הגורמת נזק לחלקים רחבים של הציבור בשיטת המסים שלה ובמדיניות הפנימית, ביבוא המתחרה, בפחות הלירה, — שמה את עצמה פוסק ושופט מה מביא ומה אינו מביא נזק לציבור. אנו סבורים שהממשלה עצמה היא צד בדבר, ועל כן איננה יכולה להיות הפוסק מה גורם נזק לציבור ומה אינו נזק לציבור. חופש העיתונות צריך לכלול זכות הביקורת נגד החוגים השליטים, זכות המאבק נגד הקו של החוגים השליטים.

לפי סעיף 14 תיתכן גם תביעה מאת עתון לגלות מקור האינפורמציה. העיתונות לא תסכים לגילוי מקורות האינפור-

רה הבאתי את הדוגמה של השופט שאמר „לא איכפת לי הש"ק המודפס“. אני רוצה שבמדינת ישראל יהיה יחס של כבוד לכל דבר מודפס. אבל דבר זה קשור בריסון עצמי, בהרתעה חזקה, בידיעה שלא כל דבר יש לציבור ענין בו. ובוודאי לא החיים הפרטיים של האדם. כמובן ישנם אנשים בולטים בתב"ר, העומדים לאור הזרקורים, ושום דבר לא יועיל — כל פרט מחייהם יש בו ענין לציבור.

חברי הכנסת, לא אעמוד על פרטי החוק. בדרך כלל אני חושב שזוהי טעות של חברי כנסת רבים, שבקריאה ראשונה של החוק נכנסים לפרטי הפרטים שבו. בקריאה ראשונה, לדעתי, צריך לדון על הבעיות והמגמות של החוק. הבעיה העיקרית בחוק זה, בעיקר מנקודת השקפה של החברה, היא — כפי שאמר השופט פרנקפורטר, שאני מוכן שוב לצטט את דבריו: „בלי עתונות חופשית אין משטר דמוקרטי; הקונסטיטוציה האמריקאית אינה נותנת חופש כיסוי מלא. הקונסטיטוציה נוצרה כדי לשמור על הממשלה ועל המדינה ולא כדי לשמש מסך הגנה לאלה החותרים תחת שמה הטוב של המדינה“.

אם הרגשה זו תלווה את הבית ואת העיתונות, שהיא חלק אורגני מהחיים הדמוקרטיים שלנו; אם העיתונות על כל גווניה תהיה חזרת הרגשת הייעוד שהיא ממלאת ולא תרדוף סתם אחרי עוד אלף קוראים או אחרי מכירת עוד כמה אלפים ספטים, או פרסום סנסציות שכעבור יומיים מתברר שאינן נכונות; אם כולנו כחברה חדרות ייעוד, בעיקר כאשר אנו חיים בחלון-ראווה וזרקורי העולם מופנים אלינו, וכל מלה מודפסת או מדוברת מוצאת גם פירושים שונים, נהיה חדרוי אחריות למה שנעשה — לא חוק זה ישמש נדבך לביזור הדמוקרטיה ולא לסתימת פי העיתונות.

אסתר וילנסקה (מק"י):

כבוד היושבי-ראש, כנסת נכבדה. הצעת חוק לשון הרע איננה מוסיפה הגנה על הפרט, אלא — מגבילה את זכויות הפרט ופוגעת בחופש העיתונות. ההצעה החדשה איננה, כדברי השר, „חוק טוב“, אלא זהו חוק פחות רע לעומת ההצעה משנת 1962. אולם חוק יותר רע לעומת המצב הקיים.

חבריה-כנסת בר"ב-האי טען רבות נגד המציאות של רכילות. נכון, יש מציאות כזאת. אבל החוק הקיים מאפשר להעניש אדם מציאות דיבה. בוודאי יש להתנגד ללשון הרע על יחיד ועל ציבור שלם. יש גם להתנגד להסברה לתעמולה גזענית ועדתית. אולם האופייני לחוק המוצע הוא ערוב תחרים בין דיבה לבין מאבק ציבורי. שר המשפטים אמר בדברי פתיחתו, כי קיימת מחלוקת לגבי איזון שני העקרונות — לשון הרע וחופש הביקורת. הוא סבור שהממשלה היא מעל למחלוקת זו, ועל כן היא אשר צריכה לקבוע את הגבול בין לשון הרע ובין חופש הביקורת.

אנו סבורים שהממשלה איננה מעל למחלוקת הציבורית. הממשלה היא צד במחלוקת הציבורית. מתנהלת בחברה הישראלית מערכה ציבורית על הגנת הדמוקרטיה, בעד חקיקת חוקים מתקומים, בעד הרחבת הדמוקרטיה ונגד צמצומה עלידי החוגים השליטים. הממשלה עצמה היא גורם בענין זה ואינה עומדת מחוץ למערכה הציבורית. על כן מתן סמכות לממשלה לקבוע לגבי הערכה פוליטית של עתון, אם זו לשון הרע או ביקורת ציבורית, משמעותה האובייקטיבית היא העניקת אפשרות בידי הממשלה לפגוע בחופש המאבק הציבורי. חופש הדיבור והיחס המאבק הציבורי אין פירושה חופש לשון הרע. העיתונות זקוקה לחופש של ביקורת על מדיניות הממשלה, לחופש של הערכות פוליטיות ולחופש לקרוא למאבק לקידמה חברתית, להגנה על החירויות הדמוקרטיות, לידודות עמים ולשלום.

כאשר בעל „החפץ חיים“ ז"ל שם לפנינו החוקים נגד לשון הרע בספרו „שמירת הלשון“, הוא ניגש לזה בדהילו ורחימו, ברטט, בחרדת קודש. ולפני שגולל פירטי ההלכה, הוא כותב בהקדמה: „ברוך ה' אלוקי ישראל אשר הבדילנו מכל העמים ונתן לנו תורתו והכניסנו לארצנו הקדושה כדי שזוכה לקיים כל מצוותיו, וכל כונתו היא רק לטובתנו, כדי שעל ידי זה נהיה קדושים“. כך התחיל „החפץ חיים“ את דבריו כאשר רצה להורות לנו חוק לשון הרע.

ברור שבקדושת המידות נתקדש ונתייחד עמנו. וכאשר רוצים לשרש מידה מגונה זו של לשון הרע, ואם רוצים לשים טיגים ולקבוע חומרת האיסור, יש לבחון השורשים שמהם מבצצת מידה מגונה זו. ההלכה רואה את איסור לשון הרע ריש לכל מרעין בישיין.

בתורה נסמך איסור לשון הרע על „לא תעמוד על דם רעך“, כי גדול העון הזה שגורם גם להרג נפשות. וכל דברי הימים שלנו שזורים בהקצת חומרת מידה מגונה ומושחתה זו, והיא מתחילה עוד בימי אדם וחוה. אף חטא הנחש היה בעיקרו לשון הרע, שדובר אדם וחוה. הקדוש ברוך הוא, שאמר כי מן האילן הזה אכל וברא את העולם, ועל ידי זה פיתה את חוה לעבור על רצונו של הקדוש ברוך הוא, דבר אשר הכתוב מיתת לכל העולם. גם ירדנו ונשתעבדנו בגלות מצרים כתוצאה מזה שיוסף הביא „ידעתם רעה אל אביהם“. וכך חורבן הבית וגלות ישראל — שורשים בעוון לשון הרע שהיא תוצאה משנאת חינום, כמבואר בירושלמי, פרק א' דיומא.

איסור לשון הרע על פי התורה חל על מי שמספר בגנות חברו אף על פי שאמר אמת. וההלכה היהודית קובעת חלי תלים של הלכות להיזהר ולהזהיר מעוון לשון הרע.

ואם חסרה הגישה העקרונית למהותנו ודמותנו, שבגללה בחר בנו ה' מכל העמים, מה איפוא מיוחד אותנו בין עמי תבל? ואם אנו מתעלמים מן העקרון שעלינו לשאוף להיות עם קדוש, כאמרו „קדושים תהיו“, אז משתבשים ומסתבכים ותועים ומחפשים מרפא ואסמכתה במה שאמרו בקונסטיטוציה הצרפתית משנת 1791 על זכויות האדם, גם בקונסטיטוציה של ארצות-הברית. כאילו מאליה נשמעת כאן אנתחו של ירמיהו, באמרו דבר ה': „אותי עזבו, מקור מים חיים לחצוב להם בארות, בארות נשברים“.

שר המשפטים, בהציגו את הצעת החוק, אמנם ציטט ההלכה היהודית מספר ויקרא, אבל דלג משום מה על הפסוק „לא תעמוד על דם רעך“, אשר משלב את הפסוק „לא תלך רכיל בעמך“ עם „לא תשנא את אחיך בלבבך, הוכח תוכיח את עמיתך“. הפסוקים בספר ויקרא ואף סדרם מאלפים: לא תלך רכיל בעמך; לא תעמוד על דם רעך; לא תשנא את אחיך בלבבך, הוכח תוכיח את עמיתך. תמהני מדוע השמיט שר המשפטים את הפסוק האמצעי. והרי זה כה ברור וכה מאלף. התורה מזוהרת: „לא תלך רכיל בעמך, שרצאותיה גובלות עם „לא תעמוד על דם רעך“; אולם הזהירות מפני „לא תלך רכיל“, הזהירות מעוון לשון הרע, אינה מונעת „הוכח תוכיח את עמיתך“.

בלי אבני יסוד אלה ברור שאין מרפא לכל מיני מרעין בישיין, ולא חוק לשון הרע שהוא קודם לכן ולא החוק המ' תוקן המוצע כעת, ולא אלף אלפי חוקים בדומה לו ירפאו השחיתות המשתרשת בגלל עוון לשון הרע.

ואם ביקשתי רשות הדיבור בנושא זה, הרי זה בעיקר להעיר כמה הערות לשיטתם של מציעי החוק. לגבי יהודי מאמין קיימים ומקובלים ההלכות והחוקים בתורה ובספרי חכמינו ומיוחדים לכך ספריו הנודעים של בעל החפץ-חיים.

מציה, כי לפעמים יכול הדבר לגרום לרדיפות פוליטיות או לחץ כלכלי על בעל האינפורמציה. למשל, אם פקיד משרד החינוך בא לנצרת ומפעיל לחץ על מורה ערבי שלא יחווה דעתו בפומבי נגד הממשל הצבאי, פן יפוטרו — הרי גילוי שמו ומקום עבודתו עלולים לקפח מקור פרנסתו. או אם בעיירת פיתוח בנגב בא פקיד ואומר לאנשים עובדים: אל תגישו רשימה קומוניסטית, או רשימה אופוזיציונית אחרת, לבחירות לרשות המקומית. כי על ידי כך אתם עלולים להפסיד את מקומות העבודה שלכם. גילוי מקור האינפורמציה עלול לגרום במקרה כזה לפיטורי העובד.

התנגדות רחבה ופורה גם הכונה הכלולה בחוק המוצע להעניק לשלטונות סמכות בלעדית להגיש קובלנה פלילית. אם אזרח נפגע, תנו לו לטפל בזה לפי הבנתו. יגיש הוא בעצמו קובלנה. אין להסכים להפקיד בידי השלטונות את המונופול, את הסמכות הבלעדית על קובלנה פלילית.

הגלישה של הצעת החוק מתחום לשון הרע לתחום המא"ב ביקצור והביקורת הפוליטית מסתברת מטעמים שונים, וביניהם למשל סעיף 6, שבו נאמר כי „לשון הרע אין צורך שתהא מובעת במישרין ובשלמות; דיה שהיא והתייחסותה לאדם הטוען שנפגע בה יהיו משתמעות מתוכה או מתוך נסיבות חיצוניות, או מקצתן מזה ומקצתן מזה“. כלומר, די בזה שאפשר יהיה לפרש שמפרסום השטחעט לשון הרע, אף אם בפרסום עצמו אין לשון הרע.

הטלת עונשים חמורים, לפי סעיף 12, על העורך, על המוציא לאור ועל מביא הידיעה, אינה מקרית. היא נועדה להרתיע מפני ביקורת ציבורית כלפי צעדים ממשלתיים, המת- נקשים באינטרסים של הוגים רחבים. למשל, הוגים שונים של הציבור מבקרים את שיטת המסים הפנימית של החוגים הש' האוצר, של הממשלה, או מבקרים את המנגנון של הממשל הצבאי. ביקורת כזאת יכולה לפתע שחאום, ביום בהיר אחד, להיות מוגדרת כשלון הרע.

מהו הרקע הציבורי של החוק המוצע? אין ספק שהרקע הציבורי לחוק המוצע הוא: התפתחותם של כוחות אופוזיציוניים, אשר היקפם הולך ומתרחב. הולכים ומתרחבים הכוחות המתנגדים למדיניות האנטי-רעיונית של החוגים הש' ליטימי, ולעומת זה מצטמצם הבסיס הציבורי של המדיניות הזאת. ההצבעות השקולות שהיו בכנסת בעניין סעיף 24 של חוק בטחון המדינה וכן בעניין הממשל הצבאי בפברואר 1963, מהוות הדגמה לשינוי בהלכי הרוחות. לתמורות ההולכות ומבשלות בדעת הקהל בכיוון של חיזוק ההתנגדות הציבורית לצעדים אנטי-דמוקרטיים של הממשלה. הצעת חוק המגבילה את חופש העיתונות לא תחליש את המאבק של הכוחות הדמו- קרטיים. ודאי שלא תחליש; ולא עוד אלא שהמאבק הזה ילך ויגבר.

אנו סבורים שהחוק המוצע מהווה בהחלט שינוי לרעה לעומת המצב הקיים. על כן אנו מציעים להחזירו לממשלה. לתורה ישראלית נחוץ לא חוק המצמצם את זכויות הפרט ומגביל את חופש העיתונות, אלא חוקת יסוד נאורה, מתקדמת ודמוקרטית, אשר תגן על חירויות היסוד של האזרחים, תבטיח את זכויות העם העובד, תבטל את הממשל הצבאי ותרחיב את החירויות הדמוקרטיות בארצנו.

הי"ר ק. לוז:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת פרוש, ואחריו לחבר-הכנסת כץ.

מנחם פרוש (אגודת ישראל):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. חבינו כמה קשה לי לעכל המחשבה כי במדינת ישראל יזונו על חוק לשון הרע, מה אסור ומה מותר, לפי החוק הזה שהונח לפנינו בכנסת.

בדברנו בנושא זה אני רוצה גם להביא לתשומת לב שר המשפטים, שהפרוצדורה המשפטית הישראלית מאפשרת למי שרוך משפט שנים על שנים ולגלגל את הדיונים על נושאים חוזרים. ולא פעם קורה, שעתון זול מתקיף את מישהו יחיד או ארגון, שבידו די הוכחות להיכיה שיש בכך דיבה, אבל הנפש היפה סולדת מתביעה משפטית בגלל זה שהנתבע רשאי לזרוק אבק בעיני הציבור כגלגלו עניינים מעניינים שונים ולטשטש כל עיקרה של התביעה. עברתי על פרטי החוק, הקשבתי למתוככים הנכבדים. גב השוללים וגם המחייבים לא העשירו אותנו ולא חידשו יותר ממה שיהודי נאמן לתורה יכול לשאוב ממעיוות הנצח שלנו, באבני יסוד של מוסר ומידות שבהם מתייחד עם ישראל.

רבותי, יהא זה ברור לכם: בחוקים יבשים לא נתקן הש' חיתות היסודית. תקנה ללשון הרע מצאו אבותינו באהם החוקים החקוקים לנו מדורות והם ברורים בספר, "שמירת הלשון" של בעל "החפץ חיים", שהם מבססים חיינו וחוקינו על היסודות המייחידים את עמנו כעם ה', וכמאמר דוד המלך: "מי האיש החפץ חיים, אורה ימים לראות טוב, נצור לשוןך מרע ושפתך מדבר מרמה, סור מרע ועשה טוב, בקש שלום ורדפהו".

הי"ר י. סרלין :

רשות הדיבור לחבר הכנסת כן, ואחריו — לחבר הכנסת קרגמן. אני רואה שחבר הכנסת כן איננו באולם. אם כן, רשות הדיבור לחבר הכנסת קרגמן.

ישראל קרגמן (מפא"י) :

אדוני היושב ראש, כנסת נכבדה. אינני משוכנע כי סעיפי החוק בנוסחם האחרונה מבטיחים לאורח בארץ הגנה מס' פקח. אינני לגמרי משוכנע שהצעת החוק כפי שהובאה יכולה לשמש גורם מרתיע נגד אלה העושים כן. הפגיעים בנכות האורח בארץ זו. אך בלי ספק יש לכרך על החוק, נראה לי שהגישה של כמה חברי כנסת לחוק המוצע, שרצו לחלק את הבית לאופוזיציה ולקואליציה, כאילו לקואליציה יש ענין בחוק זה ולאופוזיציה אין ענין — נראה לי שגישה זו מוטעית מיסודה. אלא השאלה צריכה להיות: באיזו מידה בא החוק המוצע להגן על האורח בארץ מפני פגיעה מצד העתונות ופגיעות אחרות על ידי הוצאת דיבה או לשון הרע.

ההנחה היסודית בדבריו של שר המשפטים, אשר הביא סוף חוק לשון הרע לדיון בכנסת, היתה כי אין החוק בא להגביל במידה כלשהי זכויות העתונות וחופש העתונות, אלא הוא בא להגן על הפרט מפני פגיעות העתונות ולסלול לפני הפרט את הדרך למשפט.

כאשר הקשבתי לדבריו הביקורתיים של חבר הכנסת המ' לומד הפרופסור קלינגהופר, שכתבי בלבי מה בינו לבין המ' ציאור, היכן הוא נמצא. וכה הכרזו חברי הכנסת קלינגהופר: לאיזה חופש עתונות התכוון כבוד השר כאשר אמר בפתח דבריו, כי החוק המוצע איננו בא לבטל, חלילה, את חופש העתונות? איך אפשר בכלל — אמר חבר הכנסת קלינגהופר — להזכיר בנשימה אחת את חופש העתונות בארצות הברית, אנגליה וצרפת ואת חופש העתונות בארצנו?

קשה להבין מה הוא סת. הבאמת כל כך ירודים אנו בישראל בחיינו הדמוקרטיים, בכנינה של החברה, לעומת העולם החופשי, וכה מסכנה העתונות היא בארצנו, שאין לה די חופש להבעת דעה, לגילוי פגמים ולהוקעתם, לבקר את השלטון ובכלל לכתוב כל מה שעולה על לבו של העיתונאי, כל מה שחפץ?

כמובן, קיימת מגבלה מסויימת, בתחום הבטחוני. אבל שמענו כבר מעל במת הכנסת, כי גם בתחום זה מסתדרים

אולם, כאמור, לשיטתם של מציעי החוק ארשה לעצמי להת-עב על כמה נקודות.

ראשית, הערה. לעתי משולל כל יסוד לקרוא לחוק המוצע "חוק לשון הרע", מאחר שענין לשון הרע הוא גם על דבר אמת: היה יותר מתאים לקרוא לזה "חוק הוצאת דיבה".

וכעת לעצם החוק המוצע. זכורה לנו הביקורת החריפה על המהדורה הראשונה, במיוחד מה שנוגע לחופש העתונות. מבלי להיכנס לפרטי התקנים שהוכנסו, אני משבח את עצם ההתחשבות שמציעי החוק הוכיחו בענין הביקורת על המהדורה הראשונה של הצעת החוק. שכן ברור כי חופש העתונות היא מאבני היסוד של משטר דמוקרטי. אולם מאידך, העתונות משתמשת בחופש זה הרבה יותר מדי. אני בטוח שהחולשים על העתונות גם הם בלבכם פנימה מורים ברידה בטורה המידות בטיפולם באישים ואירועים שונים. אנו יודעים מה קשה הוא למצוא שביל הזהב בין משימת העתונות לגלות פגמים, שגדול ערכה, לבין יצר לב האדם להתכבד בקלון חברו במובנים שונים.

כאשר מזדמן לפני העיתונאי "צימוק" טוב, "סקופ" מוצ' לח, אינו חוקר הרבה, מכסה עצמו במעטה של לשון המש' תמעת בצורה שבה יוכל להימלט מעבירה בולטת על החוק, אבל אינו חושש כלל אם בפרסום זה בצורה שמפרסמה הורס חיי אנוש, הורס משפחה, הורס משפחות וכל התלויים בהן.

אף אחד אינו שולל חופש העתונות, אבל מחופש העתונות נזק עד להפקרות יש מרחק.

ואני רוצה לקבוע במלוא הבהירות והמרירות: ישנם עתונים שמנצלים יותר מדי את גמישות החוקים. במקום שהי עתונות היתה צריכה להדריך המוני העם, הרי חלק גדול של העתונות מודרך על ידי המוני העם. יש בין העתונים כאלה המחקים את העתונות הזולה ביותר שבעולם. לא פעם, כאשר מדפדפים בעתונות, מצטיירת תמונה כאילו כל המדינה מלאה שוד ושחיתות. נטפלים לכל עבירה, כמוצאי שלל רב. נכון, ביקורת בריאה היא לציבור וליחיד; וזהו במידה רבה משימתה של העתונות, אבל ישנם כאלה שהרחיקו לכת, וכל מעיניהם נתונים להראות ולראות בקלקלתו של הוולת.

אני שולל בהחלט הדעה שנאמרה כאן על ידי כמה חברי כנסת, שחוק זה פוגע בדמוקרטיה. אנו רק פוגעים באלה המשתמשים במושג דמוקרטיה כקרדום לחפור בו ולחפות על שחיתות המידות. אני בטוח בכך שעורכים ועיתונאים הגונים צריכים להבין על כל גדר שגודורים.

דווקא משום שאינני חבר במפלגה הדתית-לאומית, תת' ייחסו באובייקטיביות להגבתי. התקיימה ועידת המפלגה הדתית-לאומית, העתונות הקדישה לפתיחתה ולמהלכה שורות ספורות בלבד, במקומות נידחים בשולי העתון, וכאשר היה בין מאות הצירים מישוה חשוד על גניבת מכונית גילוח, ידיעה זו זכתה לכותרת ברוב ארבעה טורים עם סיפור שלם. איני יודע עד כמה קיימו או מפרסמי הידיעה את הכתוב "ודרשת וחקרת ושאלת היטב, והנה אמת נכון הדבר". בינתיים זהו סקופ, אבל סקופ זול.

קורה לא פעם שמישהו נתפס כחשד על איזו עבירה, אולם אחרי החקירה מתברר שאינו אשם, אבל אין זה מונע מהעתונות ללכלך שמו של האיש ולהרוס אותו ואת כל עתידו.

ברור שיש הרבה מה החיוב בהצעת החוק, אולם הפרוץ מרובה על העומד. והפרצות שבו קוראות לבעלי לשון הרע להמשיך במעלליהם. לדוגמה: אני שולל את התמימות הית' רה של מציע החוק, שמעניק בסעיף 15 הגנה מפורות אם הפרסום נעשה בתום לב.

זה או אחר בלתיאפשרית, והוא משתמש בשלטון־שופט זה ללא כל סייג, ובוודאי ללא כל פיו־כוח של דעת הקהל, וכל זה, לפי תפיסתו של חברה־הכנסת קלינגהופר, מותר, כיוון שזה מהווה את החלק הפונקציונלי של הדמוקרטיה.

וראי, אומרים שהאזרח מוגן מפני פגיעת העתונות על־ידי חוק העתונות. לזכרים אלה ועובדות אלו אין רגליים. המצב הקיים מאפשר התקפת עתון נגד אדם, במידה העשויה לגרום לו נזק שאין לו תקנה. כל ההכשות ותוקני הטעויות אינן יכולות לתת לו סיפוק גמור. כי הקורא יקרא את דברי ההשמצה והדיבה, אבל לא יזמן לו לקרוא את ההכחשה המודפסת בגליון אחר. ובכל מקרה עלול הנחקף להישאר מוכתם, ללא תקווה לתקן הנזק שנגרם לו.

חברי הכנסת, אם החוק המוצע בא במידה כלשהי להיות גורם מרתיע מפני התקפה כזאת על הפרט, יש לברך על כך. ואינני יודע מדוע צריך לחלק את עצמנו לקואליציה ואופוזיציה בענין זה. תפקידנו כאזרחים מחייב לרצות בחוק זה, אם איננו רוצים להיות מופקדים לפגיעות בכבודנו.

ועכשיו הרשו לי כמה הערות לכמה מסעיפי החוק.

סעיף 11 מציין הקלות. הוא אומר: „בבואו לגזור את הדין או לפסוק פיצויים רשאי בית המשפט להתחשב לטובת הנאשם או הנתבע גם בעובדות אלה: (1) שלשון הרע לא היתה אלא חזרה על מה שכבר נאמר, בין שהמפרסם נקב את המקור שעליו הסתמך או לא נקב אותו“ וכיוצא בזה. מדוע צריכה להיות, אדוני שר המשפטים, הקלה לעתונאי, לאדם שחזר על דיבה או לשון הרע, למרות שהדבר כבר פורסם על־ידי מיששו? מדוע צריכה להיות פה הקלה — לא מובן לי, ואני מציע החמרה במקרה כזה.

לא נראית לי גם הפיסקה (2), „שהמפרסם האמין באמינותה של לשון הרע“. מה פירוש „האמין באמינותה“? האם הוא נוכח לדעת שמה שפרסם, או חזר והעתיק, הוא נכון? — מדוע אמונה זו מספיקה להקלות? אף ההקלה הזאת אינה נראית לי.

בסעיף 12, שבו מדובר על אחריותו של עתון, כתוב „שבאישום פלילי תהיה לעורך ולמוציא־לאור הגנה טובה, אם יוכיחו שלא ידעו על פרסום לשון הרע, ושנקטו אמצעים סבירים כדי למנוע פרסום לשון הרע בעתונם“. הרי קשה להבין את הענין. אם עורך העתון והמוציא־לאור עשו את כל המי־זורים הסבירים שזה לא יודפס, וזה בכל זאת הודפס — איזו אחריות זו? מי „אחראי“ לחוסר האחריות במקרה כזה? זה עתון שלו, הוא אחראי לו, והוא חייב להיות אחראי. זה לא יכול להיות להגנתו אם הדבר פורסם למרות שהוא כאילו נתן הוראה לא לפרסם. הוא אחראי בלעדי בענין זה. זה עתוננו.

בסעיף 15, המדבר על הגנת תוס"ל, בפיסקה (11), נאמר: „הפרסום לא נמסר אלא לעורכי עתון ונמסר להם אך ורק על מנת לבחון שאלת הפרסום בעתון“. אינני יודע כמה עתונים ישנם, אינני יודע כמה חברי מערכות מעיתונים ישנם, אבל אני מניח שהמדובר בעשרות אנשים. מה ההבדל אם מפרסמים דבר בין עורכי העתונים, בין חברי המערכות והדבר מתגלגל אלאה — מדוע לא צריך לבדוק את הענין קודם כדי לראות אם אמת בדברי?

פיסקה (10) של אותו סעיף אומרת: „הפרסום נעשה אך ורק כדי להכחיש או להוקיע לשון הרע שכבר פורסמה“. פה הטכניקה מעניינת מאד. קודם כל תפורסם הוצאת הדיבה או לשון הרע ואחרי־כך תבוא הוקעה או התנצלות או הכחשה. אינני יודע בדיק באיזה משקל יתפרסמו הדיבה וההכחשה, אבל מדוע צריכים לאפשר לפרסם בינתיים את הדבר? זה לא ברור לי.

עורכי העתונים ומגיעים למלוא ההבנה עם הממונים על כך. נדמה לי, חברי הכנסת, שברחבי הציבור קיימת הסברה כי החופש המוחלט הניתן על־ידי הדמוקרטיה השראליית לעתונות מנוצל לעתים לרעה ופוגע בזכויות הדמוקרטיות של האזרח, שהן מעל לכל בבנינה של החברה הדמוקרטית.

חברה־הכנסת קלינגהופר בא לשלול את הצעת החוק, כי לפי הקונצפציה שלו יש הבדל יסודי בין הבעת לשון הרע על־ידי הפרט לבין פרסום לשון הרע בעתון. שתי קאטיגוריות אלו, לפי דעתו, הן שונות לחלוטין. מה שלחומרה ביחס לפרט, צריך להיות לקולה ביחס לעתון, — לפי דעתו של חברה־הכנסת קלינגהופר, אין, לדעתו של חברה־הכנסת קלינגהופר, להטיל על העתונות אותו דין בדבר לשון הרע שכופים — בצדק — על הפרט. והוא מעמיד לפנינו את התפיסה של המלומד השווייצרי, כי מידה מסוימת של חופש הפגיעה בכבודו של הזולת חייבת להיות חלק מחופש העתונות, אם אמנם רוצים להבטיח לעתונות את חלקה הפונקציונלי — לפי דעתו — ביסודה של הדמוקרטיה. ומכיוון שלעתונות, לדעתו, תפקיד מכריע בעיצוב דעת הקהל, ויש לה חלק בביבוש רצון העם — לכן חלילה וחלילה הגבלה כלשהי. הכל, הכל מותר אלאה שמתפקדים לעצב את דעת הקהל ולגבש את רצונה.

מזודה התפיסה הזאת, המפקירה למעשה את הפרט, את האזרח, שהוא היסוד בבנינה של החברה. ואין לקבלה, אף אם היא שאולה מספרות של שווייץ.

חברי הכנסת, אין ברצוני לסוק בסוגיה: מה זה עתון ואיך הוא נוצר, והאם בכל עתון מגיעה דעת הקהל לידי ביטוי כשר ואמיתי? אך האם נעלמו מתחום ראייתו של הפרופסור קלינגהופר עתונים בארצנו המשתפים את ניבול־הפה המסואב ביותר או מוקצים לפטופטי רכילות כלפי אנשים פרטיים, ועל־ידי שערוריות בסגנון הכתיבה מתאמצים לגרות יצרים רעים? עתונים אלה יכולים, באמצעים מכוונים, על־ידי הפצת נושאי רעל, להגיע — כפי שהם מגיעים בארץ הזאת — לתפוצה גדולה, לעומת אותם העתונים המפרסמים מה שהם יודעים, העומדים על עיקרים מוסריים מוצקים, הנמנעים מלפגוע בלצרם ירודים והמתאמצים לטפח את הנטיות הטובות שבאדם.

חברה־הכנסת קלינגהופר מתעלם לגמרי מאותה התפיסה שלפיה כל סמכות צריכה להיות נתונה על־ידי העם, והוא רוצה להעניק אותה באופן בלעדי לעתונים. אכן, מול אותה תפיסה של הסופר השווייצרי, שעליה סמך ידו חברה־הכנסת המלומד הפרופסור קלינגהופר — אביא כאן כמה דברים שנכתבו על־ידי אדם גדול, אינדי גדול, ציוני גדול, איש הרוח, מכס נורדאו, אשר בתקופת הסער והפרץ הראשונה שלו, עוד לפני שנים, טיפל בסוגיה הזאת בספרו „השקרים המוסכמים של האנושות התרבותית“. והנה מה שהוא אומר שם: שר חייב להתמנות על־ידי ראש הממשלה ולהתאשר על־ידי הפרלמנט. על ציר בית־הנבחרים להשתלשלה השיג את דעות בוחריו. רק העתונאי אינו צריך להתמנות על־ידי מי־שהו ולא צריך להיבחר על־ידי מישהו. . . הוא בן־הסמך היחיד במדינה, ויכול הוא להשתמש בכוחו כאוות נפשו בלי להיות אחראי אף במידה קלושה לשגיאות קשות ומכלי להי־ענש על שימוש לרעה בכוחו. אלו הזכויות שחברה דמוקרטית מעניקה לעתונאים. השופט, שאנו מוסרים לו את זכות הש־ליטה על כבודנו, רכושנו, חירותנו — קשור לחוקים מדי־ייקים; על שגיאות או על עבירות נפרעים ממנו מיד, וברוב המקרים מתקנים את אשר עיוות. העתונאי יכול לגרום נזק, אף כליה, לכבודו ורכושו של האזרח. הוא יכול גט לקפח את חירותו הפרטית של האזרח בעשותו את ישיבתו במקום

ישיבה רע"ט, ט"ו אב תשכ"ג (5 אוגוסט 1963)
— חוק לשון הרע (קרגמן, סרלין); הצעה לסדר-היום (סרלין, י. ספיר) —

בחוק הזה ישימו לב לאותן הצעות שהושמעו כאן ויתקנו את הסעיפים — במידה שיש ענין לתקנם — כדי שחוק זה יהיה באמת גורם מרתיע וכדי שתהיה הגנה מלאה על זכותו של האזרח, שלא יהיה נתון להתקפה ללא הצדקה על-ידי הע' תונות.

היו"ר י. סרלין :

חברי הכנסת, אנו מסמיקים את הדיון על חוק לשון הרע.

ד. הצעה לסדר-היום

התערבות שר המסחר והתעשייה בענין מיקום בורסת היהלומים

שה לכם עוד בשעתו". זאת אומרת, הדבר הזה היה תוצאה של משאומתן ממושך ולא איוו הופעה סתאומית בלתי צפויה.

כמה ימים לאחר מכן, ב-19 ביוני, פנה מנהל האפסנאות והמשק לבורסת היהלומים בענין ההעברה ותבע מהם מה שתבע. הענין הזה היה ידוע ברבים. לא היתה בעיה שזה נעשה באיוו מקום במחתרת, ללא ידיעת הציבור וללא ידיעת המשדרים והשלטונות המתאימים.

אין זה מעניני להיכנס לעצם הוויכוח והבירור שקיים, או שיכול להיות קיים, או שאיננו, או שאיננו יכול להיות בין ערים על ענין מסויים, על קיום חוזה או ביטול חוזה על ידי אחד הצדדים, על ידי שני הצדדים או שלושת הצדדים. מה שאני רוצה להביא כאן לפניכם הוא ענין אחר — ולשם כך אקרא לפניכם כאן את המכתב שנכתב על-ידי הנשיא ומזכיר הכבוד של בורסת היהלומים בתאריך 25 ביולי 1963. אקרא אותו בנוסחו המלא.

המכתב מופנה אל ראש עיריית רמת-גן ונאמר בו: „כבוד ראש העיר, בפגישה שהתקיימה לפי בקשת השר ביום 24 ביולי 1963, שעה 17.30, בלשכת שר המסחר והתעשייה, בנין פלס ירושלים, ושבה היו נוכחים: מר פ. ספיר, שר האוצר והמסחר והתעשייה, ה"ה א. ליפשיץ, מ- שניצור, א. קנף ומ. כהן — מטעם בורסת היהלומים הישראלית בע"מ, הודיע לנו כבוד השר באופן החלטתי שהוא לא יעביר את משרדו אגף הפיקוח וכלל היהלומים לבנין החדש של הבורסה ההולנדית ומיקום ברמת-גן. לטענתנו שקיבלנו את הסכמת אגף היהלומים מיום להעברת האגף לבנין החדש של הבורסה, בשני מכתבים, מתאריך 11 ביוני 1963 ו-19 ביוני 1963, ענה השר שהוא מבטל את ההסכמה שניתנה ובו במקום נתן הוראה טלפונית לסגן מנהל אגף היהלומים לבטל את ההסכמה הנ"ל. נוסף לכך הודיע השר שאם יהיה צורך, יעביר על כך החלטה מתאימה בממשלה.“

מכאן והלאה מתחילה הבעיה להיות בעיה ציבורית ובעיה — לפי דעתי — שצריכה לענין את הכנסת. לאור המסמכים האלה התמונה היא ברורה מאוד. נעשה דבר בשטח המשק הישראלי, שהוא ליטימי בתכלית; הוא נעשה בכל הצורות ובכל הרכיבים ובכל הצעדים הדרושים, כדי לקבל את כל האישורים שהשלטונות חייבים, רשאים או מצויים לתת, ולאחר שניתנו כל הרשיונות הדרושים: האחד ההכרחי, הראשון במעלה, על-ידי שר הפנים, באישור עצם הטרנסאקציה יה שנעשתה על-ידי חוזה בין עיריה מסויימת ובין בורסת היהלומים, ואחר-כך השלב האחרון, — ענין העברת אגף הפיקוח של היהלומים, שבלי העברתו אי-אפשר לקיים את הבורסה. על יד אותו מקום שבו נעשות הטרנסאקציות האלה, שכן צמידות זו היא הכרחית.

בסעיף 20, המדובר על הוכחת פרסום בעתון, נאמר: „הגשת עותק של עתון שבו מודפסת, לפי טענת המגיש, לשון הרע, תשמש ראיה שאכן הפרסום נעשה באותו עתון.“ סעיף זה צריך לכלול גם דבר שפרסם בדפוס, לפי סעיף 13, לא רק עותק של עתון, אלא גם עותק של פרסום אחר אשר בו מופיעה לשון הרע.

אדוני היושב-ראש, סיימתי את דברי. אסכם: אני מקבל את הצעת החוק בכרכה. אני מניח שחברי הוועדה אשר יטפלו

היו"ר י. סרלין :

נשמע עתה הצעה לסדר-היום שהוכרה על-ידי נשיאות הכנסת כדחופה — הצעה לסדר-היום של חברי-הכנסת ספיר על: התערבות שר המסחר והתעשייה אצל התאחדות בעלי תעשיית היהלומים בישראל להפדת חוזה.

יוסף ספיר (המפלגה הליברלית) :

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. יש סיפור על שתי ערים, אבל אין ככוונתי להביא אותו לפני הכנסת. הבעיה אשר אני רוצה לעורר איננה גם בעיה מפלגתית. האפשרות של ויכוח בין ערים שונות מקבלת לפעמים צורה של התגבשות כל הכוחות להגן על האינטרסים של המקום, אבל לא זאת הבעיה שאני מתכוון להעלות, אלא בהתאם לנוסח ההצעה: התערבותו של שר המסחר והתעשייה במהלך הרגיל של הענינים ובעיקר בביטול או בהקפאה של אישור שניתן על-ידי משרד המסחר והתעשייה.

הסיפור על שתי הערים, או יותר נכון — על הענין עצמו, הוא בערך כך: בנובמבר 1961 חתמה עיריית רמת-גן חוזה עם בורסת היהלומים הישראלית על תנאים מסויימים להקמת הבורסה ברמת-גן על קרקע שהוקצתה על-ידי העיריה ובתמיכה מסויימת של עיריית רמת-גן. מועצת עיריית רמת-גן החליטה לאשר את החוזה הזה, ובתאריך מסויים ב-1963 אישר משרד הפנים את החלטות מועצת העיריה. כי הן טענו גות אישור הממשלה על-ידי שר הפנים. בתאריך 30 ביוני 1963 אושרה ההחלטה של המועצה. הבורסה פנתה אל אגף היהלומים של משרד המסחר והתעשייה וביקשה להעביר את משרדי האגף לבנין החדש, והיא הסכימה, או התחייבה או באה לידי הסכם להקימו ברמת-גן. בנקים שונים, שמציאותם ונוכחותם בתוך אותו הבנין שבו קיימת בורסת היהלומים עם כספות היהלומים, היא הכרחית, בהתחשב באופי המיוחד של ענין היהלומים, שכרו מקומות באותו הבנין והתקשרו עם הבורסה לשם הבטחת מקומות אלה.

ביום 11 ביוני 1963 אישר המנהל הכללי של משרד המסחר והתעשייה את בקשתה של הנהלת בורסת היהלומים להעביר את אגף הפיקוח על היהלומים לבנין החדש ברמת-גן. למען הסדר אותו אקרא את נוסח המכתב, מפני שיש לו חשיבות מיוחדת. המכתב נשלח להנהלת הבורסה. במכתב נאמר: „הגידון: העברת משרד אגף היהלומים לבנין החדש של הבורסה. אנו מתכבדים להודיעכם כי בקשתכם להעברת משרדי אגף היהלומים לבנין החדש העומד לקום ברמת-גן הובאה לפני המנהל הכללי של משרדנו, אשר החליט בחיוב בנידון. בקשר לסדרים הטכניים יתקשרו אתכם מהנהגת האפסנאות של משרדנו יחד עם ועדת הדיור הממשלתית. אגב, דרישת אגף היהלומים, בדבר גודל הדיור וצורתו, הוגי

יש טבע למפלגה הליברלית ולאחד מדבריה, חברי-הכנסת ספיר, ליחס לי דברים שאינם קיימים, אבל פה הטבע הגדיל. הוא מקרא דוקומנט או מסמך של יושב-ראש הבורסה, שלפני הומונה משלחת לשר לפי בקשתו, ולפי בקשת השר התקיימה פגישה. לאחר מכן, בערך לאחר עשרה משפטים, הוא מוסיף, שהשר הודיע בעתון שהוא בכלל לא הזמין משלחת. ברצוני לומר שבינם בהיר אחד הודיעה לי המזכירה שמשלחת מטעם בורסת היהלומים מבקשת לראות אותי, ובדרך כלל כאשר אנשים מבקשים פגישה, אני מזמין אותם. אולם במקרה זה התברר בפגישה שאלה שביקשו אותה לא הופיעו, ואותו מר ליפשיץ, שאין לי שום דבר אתו, ושראיתי אותו שלוש-ארבע פעמים בחיי, אמר שאני הזמנתי אותו לישיבה. ושאל מה אני רוצה לומר לו. אמרתי לו שלא הזמנתי אותו לישיבה, אלא שהוא ביקש את הפגישה הזו. לאחר מכן התחיל בירור בין האדונים שהיו שם, שחלק מהם שייך למפלגת תל-אביב וחלק מהם למפלגת רמת-גן; התחיל שם בירור עם אותו מר ליפשיץ, שהעליבו אותו בכך שהתברר שהאיש שהזמין אותו — לפי דבריו, לא הזמין אותו בכלל.

בפגישה שהייתה אצלי התברר שהטעו את מר קריניצי, לא בענין זה שכתב מר ליפשיץ למר קריניצי, אלא בענין המסמך של משרדנו.

שמענו כאן כמה עובדות, בהן נכונות, אבל את העובדה העיקרית, חברי-הכנסת ספיר, מה שהצעתי להם, לא סיפרת סה. עכשיו הבה נראה את השתלשלות הדברים. בחודש נר במבר 1961 הודיעה לנו הבורסה שהיא רוצה להקים בנין ברמת-גן, וביקשה שנבטיח כי נעביר לשם את משרדי אגף היהלומים. משרדנו כתב והודיע, שאיננו רוצים להיות צד בענין שהוא בבירור בין שתי ערים. אגב, בענין זה בא כטענות מר קריניצי, ואתו הקואליציה והאופוזיציה; ברמת-גן האופוזיציה היא ההסתדרות. וכן למען תל-אביב מדברת גם הקואליציה וגם האופוזיציה. מי מדבר בטון יותר גבוה — אינני יודע. מדברים גם אנשי ההסתדרות, גם הליברלים וגם שכתרמן, שהוא באופוזיציה. ובכן, אמרנו שאיננו רוצים להיות צד בענין ואיננו יכולים להבטיח שום דבר. יש בענין זה מכתב מאת מנהל אגף היהלומים. במכתב זה נאמר: ההכרעה בשאלת ההעברה אינה נתונה בידי האגף, מבחינת חלוקת התפקידים והסמכויות, והטיפול המעשי בשאלה זו מוטל על ועדת הדיור; אנחנו אמנם רוצים לשרת את הענין בצורה יעילה ונוחה ביותר, אבל הענין הוא בבירור. בחודש נובמבר הודיע משרד המסחר והתעשייה למר ליפשיץ, שהיה נשיא הבורסה, כי שאלה זו טעונה הכרעה של השר — לא הייתי אז בארץ — וכיוון שהענין נמצא בבירור, אינו יכול להתחייב. זה כתוב במפורש: משרד המסחר והתעשייה טרם התחייב. אחר כך יש עוד מכתב, מדצמבר 1961, בו אנחנו מדגישים שאנו נמנעים מלקוט עמדה בענין הנמצא בבירור בין שתי ערים. זה היה בדצמבר 1961.

ביוני השנה — בינתיים עברו 18 חודש — פנתה אלינו הבורסה ואמרה: הענין בין רמת-גן לתל-אביב נגמר, אין עוד שום בירור; והוכחה לכך: כבר חפרנו את היסודות, מסרנו מכרזים ועומדים למסור מכרזים נוספים.

אמנם אתה, חברי-הכנסת ספיר, דיברת על שני משרדים וניסית להציג אותם כשתי ממשלות, אבל למעשה אתה מדבר רק על משרד המסחר והתעשייה שהוא משרד אחד.

ובכן, אני ממשיך במסירת העובדות: ב-11 ביוני שנה זו מסר מנהל משרד המסחר והתעשייה, מר צור, להנהלת הבורסה ליהלומים, שאין לנו ענין בסכסוך בין שתי ערים. ואמנם מיד התברר, תוך חודש — ולא גרמנו בינתיים שום

מכתב הבורסה שקראתי כאן לפניכם נאמר, כי אלה שהשתתפו בפגישה מודיעים שנחבקשו לבוא אליה עלידי שר המסחר והתעשייה. אינני יכול להתעלם מההודעה שנמסרה בעתון, כי השר הודיע שהוא לא הזמין, אבל הפגישה התקיימה. ואשמח מאד אם שר המסחר והתעשייה יודיע כאן, מעל במת הכנסת, שלא היו דברים מעולם, שבפגישה זו הודיע על הביטול ושכלל הביטול אינו קיים, ושהענין לאור תהליך הרגיל הקיים בין השלטונות והגורמים השונים במדינה הזאת.

אמנם נמסר בעתונות כי שר המסחר והתעשייה הודיע — או באותה פגישה או בהזדמנות אחרת — שהוא לא ביטל, אלא הקפיא את האישור. אבל משמעות ההקפאה הזאת היא ביטול. מבלי להיכנס לאספקטים הנכולים להתעורר סביב לבטיח זה, ששתי ערים נמצאות נאבקו זה עם זה: האחת מחויקה חווה, ואילו השנייה משתדלת להשפיע על אחד הצדדים שלא יקיים את החווה, או שיקיים חווה אחר, או שייכנס למשאומתן מסויים — לנוכח כל אלה הרי התערבות זו של הממשלה, של שר המסחר והתעשייה, למעשה בניגוד מוחלט להודעת משרדו ובניגוד מוחלט להודעת שר אחר, שאישר את אותה טרנסאקציה, מחייבת השאלה: האם דבר זה אפשרי, באובייקט כל כך רציני של מיליונים, בענף כל כך חשוב למשק של הארץ, לאחר משאומתן שנמשך שנתיים, לאחר מתן אישורים סופיים לביצוע הטרנסאקציה והפעולה — הייתכן שבסופה של פרימדיה כזו יבוא השר באותה ממשלה שנתנה את האישורים ויבטל או יקפיא אף את האישור של משרדו הווא? דבר זה מצלצל מאד מוזר, ואם אהיה זהיר בדברי אומר: זה אחד הדברים המזוירים, שהם לא כל כך תדירים אפילו במדינת ישראל. משום כך חשבנו לנכון שבעיה זו בצורתה זו תיבנת לעמוד לפני הית הנכבד הזה, כי לא ייתכן שדבר כזה יקרה והבית הזה לא יתן דעתו עליו.

אשמח מאד אם שר המסחר והתעשייה יעלה עתה על הבמה ויודיע בפומבי שהוא רואה צורך בבדיקה מפורטת של אותם מסמכים ודברים שציינתי; הוא נוכח לדעת שהאישור ניתן, ושהוא ניתן בצורה חוקית ומסודרת, ומשום כך אינו רואה מקום להתערבות כל-שהיא או לדיחוי כל-שהוא של ביצוע אותה החלטה שנחאשרה עלידי אותה ממשלה בשני חלקיה, במשרד הפנים ובמשרד המסחר והתעשייה. אם לא תימסר הודעה כזו, אני רואה לי לחובה לתבוע ולהציע לבית שדון בענין זה, ושתיקבע עמדה ברורה: מאד, שדבר כזה לא ייתכן. אני משוכנע שאם הבית ידון בהצעה זו, שאני מביא כאן לאור הנתונים הבדוקים והמוסמכים, שאינני מטיל שום ספק באמינותם ונכונותם, יחליט הבית הזה לקבוע, שהתערבות זו היא בלתי-מוצדקת ואין לה מקום, ושיש להמשיך בדיוק באותה דרך שהשלטונות עצמם אישרו, ולאפשר את ביצוע התכנית.

הי"ר י. סרלין :

רשות-הדיבור לשר המסחר והתעשייה.

שר-המסחר והתעשייה פ. ספיר :

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה. אינני יודע אם מתאים פה הסיפור על שתי ערים, אבל אני בטוח שמתאים פה סיפור של שלום עליכם על קדרה שאחד לקח מחברו —

אסתר רזיאלינאור (תנועת החירות):

שאחת לקחה מחברתה.

שר-המסחר והתעשייה פ. ספיר :

— שאחת לקחה מחברתה.

שלא אני הזמנתי את המשלחת. זאת הוא שמע גם ממר ליפשיץ, ולכן לא היית צריך לספר בראשית דבריך את כל הסיפור הזה. שאני הזמנתי אותם ואחר-כך להניד ששמעת כי לא הזמנתי אותם. אני יכול להביא עוד מסמכים, אבל מה זה מעניין את הכנסת מה כתוב אדם לחברו?

שנית, לאחר שהטעו אותי ואמרו שאין סכסוך — נתברר שבכל-זאת יש סכסוך. כתבתי איפוא לנשיא בורסת היהלום מיום: לאור הבוררות המתקיימים בקשר למיקומה של בורסת היהלומים החזרה — אולי תכחיש, חבר-הכנסת ספיר, שבכלל מתקיים בירור...

יוסף ספיר (המפלגה הליברלית):
בין מי ומי?

שר-המסחר והתעשייה פ. ספיר:
בין תל-אביב לרמת-גן.

יוסף ספיר (המפלגה הליברלית):
למי זה נוגע?

שר-המסחר והתעשייה פ. ספיר:

לי זה נוגע. אינני שואל אותך. אינך פוסק בישראל. אתה יכול רק לעלות על הבמה ולספר סילופים.

את העובדות אין זה משנה. לא היה זה הוגן לספר את הסיפור הזה. באותו מכתב כתבנו: „לאור הבירור המתקיים בקשר למיקומה של בורסת היהלומים, אנו מקפידים מכתבנו מיום 11 ביוני בנידון“.

הנני לחזור ולומר, כי משרד המסחר והתעשייה איננו רואה עצמו צד בבירור המתנהל בין עיריית תל-אביב ועיריית רמת-גן. לעיריית תל-אביב יש בנידון טענות כבדות-משקל. גם לעיריית רמת-גן יש טענות. עיריית רמת-גן חתמה על חוזה. מדוע הסתירה את ענין החוזה במשך 18 חודש — על כך אין לי תשובה. מכל מקום יש לה חוזה מלפני 18 חודש, וכן קיימת הטענה בדבר חפירת היסודות. אני רוצה רק לקבוע שמשרד המסחר והתעשייה איננו צד בענין. מר קריניצי אינו רוצה בבוררות, וזו זכותו. אבל אנו חושבים כי במקרה שיש סכסוך בין שני צדדים כמו עיריית תל-אביב ועיריית רמת-גן, ושני הצדדים סבורים שהצדק עמם — אין דרך יותר פשוטה מאשר למסור את הענין לבוררות של אנשים בלתי-תלויים שאינם מעורבים בעסקי יהלומים, ואין זה חשוב אם אחד מהם גר ברמת-גן. ידוע לי שאחד הבוררים הוא מראשוני רמת-גן והיה לפני שלושים שנה חבר ועד המקום. איש איננו מכחיש את העובדה, שתעשיית היהלומים ועסקי היהלומים מתקיימים בתל-אביב; איש גם איננו מכחיש את העובדה של חתימת החוזה. לכן אני סבור שהדרך הנכונה היא העברת הענין לבוררות.

אני מציע להעביר את כל הענין לוועדה. היא תזמין את הגורמים השונים ותשמע מה בפייהם. מעולם לא אמרנו שאנו מבטלים את האישור. הקפאנו את הענין. לו עמדה שאלה זו לפני כיום, הייתי שוקל אותה ועושה אותו דבר. לגופו של ענין — אני מציע להעביר את הענין לוועדת הכספים.

חיים כהן-מגורי (תנועת החירות):
מדוע לא לוועדת הכלכלה?

שר-המסחר והתעשייה פ. ספיר:
אין לי שום דבר נגד ועדת הכלכלה. נאמר לי שהוסכם על העברת הענין לוועדת הכספים.

הפסד לבורסת היהלומים — שהבירור בסכסוך בין שתי הערים איננו כל כך פשוט. אמרתי זאת למר קריניצי בטל-פון — והיתה חובה עליך, חבר-הכנסת ספיר, לספר זאת — שאין אמתנו רואים את עצמנו כצד בבירור הזה בין תל-אביב לבין רמת-גן. אני מוכן לקחת מפעלים מתל-אביב — ועשיתי זאת — ולהעביר אותם לדימונה, אבל אם יש ויכוח בין תל-אביב לרמת-גן מאיזה צד של הגשר תוקם הבורסה — בכך איננו מתערבים.

עם זאת, כאומר, הענין הוא לא כך פשוט. קיימת תעשיית היהלומים בתל-אביב משנת 1940. כיום מצויים בתל-אביב 150 מפעלים המעסיקים 3500 עובדים. אינני רואה את עצמי כצד בענין ולא איכפת לי שתל-אביב ורמת-גן תהיינה עיר אחת, אבל עובדות ומספרים אי אפשר להכחיש, ואלה אומרים שבתל-אביב קיימים 150 מפעלים, המעסיקים 3500 עובדים, זה עשרים ושלוש שנים. מתוך כך רואה תל-אביב את עצמה זכאית להתקום נגד זה שהולכים להוציא איזה דבר מידיה. דהיינו הקמת בורסת היהלומים מחוץ לתחומה. ואני שוב חוזר ואומר: אשר למשלחת זו שאבה אלי, שבחובה התחילה מרי-בה מי הביא את מר ליפשיץ, — ולמר קריניצי לפדות היה אומץ לספר לי מה שמר ליפשיץ אמר לו. אמרתי לאותו מר ליפשיץ שאין לי שום דבר נגדו ושום דבר נגד האדונים שניצרו וקצף, ושאינני רואה את עצמי כצד בענין, אך אני מניח שאם מתעוררת בעיה בין שני אנשים, או בין שתי ערים שבראשן עומדים אנשים הנקראים מר גמיר ומר קריניצי — אין שום דבר יותר פשוט, כאשר קיים ויכוח כזה, מלמסור את הענין לבירור. וכאשר לא אותי מר ליפשיץ, שהוא רמת-גני, למי הייתי מציע למסור את הענין לבירור, אמרתי לו: אני יכול להציע שמות לדוגמה, אנשים שגרו ברמת-גן או שגרים היום ברמת-גן, שאני סומך עליהם. אמרתי לו לדוגמה: ד"ר ליהמן מבנק הלאומי, אברהם פרידמן מהחברה המרכזית, נחום ליפשיץ מבנק הפועלים; אילו היה ד"ר פורדר נשאר בארץ באותו זמן, הייתי מציע לצדדים למסור לו את הבירור, למרות שהוא תושב רמת-גן, אבל הוא נוסע מחוץ ולפיכך אינני יכול להציע אותו.

חבר-הכנסת ספיר, התחלת את הצעתך לסדר-היום בזה שכתבתי מכתב בענין זה ואמרת שאת ידוע לך מה שכתבתי. אקרא מה שכתבתי. אולם חובה הייתה עליך, אם אתה רוצה לברר משהו, לשאול תחילה. למעשה, ההצעה שלך לסדר-היום תוקנה על-ידי נשיאות הכנסת — אם מותר לספר זאת כאן. אתה דיברת בהצעתך על הפעלת לחץ מצד שר המסחר והתעשייה. איפה לחצתי? במה התערבתי? האז בזה שהצעתי למסור ל"ר פורדר בוררות בין שתי ערים? אתה היית פעם ראש-עיר ונניח שהיה לך סכסוך עם קריניצי; אם רצית ליישב את הסכסוך בודאי שהדרך לך לא היתה מריבה, כי אם בירור. גם כאן כך, כי לעומת הטענה שכבר השקיעו כסף במגרש וחרפו יש טענה שתעשיית היהלומים קיימת בתל-אביב זה עשרים-ושלוש שנים.

יוסף ספיר (המפלגה הליברלית):

קשה להתווכח אתך בקריאות-ביניים.

שר-המסחר והתעשייה פ. ספיר:

אל תתווכח אתי בקריאות-ביניים. יכולת להרים שפופרת ולשאל אותי, כפי שעשה מר קריניצי.

אחר-כך, כאשר באה המשלחת הגדולה אשר קריניצי הביא, קראתי ב„גורסלם פוסט“, בגילון של יום שישי, בתוך מאורעות השבוע, שהשר ספיר לחץ — בליווי איזה סיפור דרמטי — על אנשי הבורסה שהם לא יעברו. כאשר בא מר קריניצי, קודם כל ביקש לקבוע את העובדות, העובדות הן

היו"ר י. סרלין :

חברי-הכנסת ספיר, האם אתה מסכים להעברת הענין לועדה, כהצעת השר?

יוסף ספיר (המפלגה הליברלית):

אני מסכים להעברת הענין לועדה, שועדת הכנסת תקבע אותה.

היו"ר י. סרלין :

יש איפוא רק הצעה אחת — להעביר את הענין לועדה.

ה צ ב ע

בעד ההצעה להעביר את הענין לועדה — רוב
נגד — 0
נמוע — 1
ההצעה להעביר את הענין לועדה, שתיקבע על ידי ועדת הכנסת, נתקבלה.

ה. חוק לשון הרע, תשכ"ג — 1963

(המשך הדיון)

היו"ר י. סרלין :

אנו חוזרים לסעיף ב' בסדר-היום: חוק לשון הרע, תשכ"ג—1963, קריאה ראשונה. רשות-הדיבור לחברי-הכנסת מרידור, ואחריו לחברי-הכנסת צימרמן

אליהן מרידור (תנועת החירות) :

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. לא אכנס בוויכוח על הבעיות העקרוניות המתעוררות בקשר להצעה הנדונה. אתרכו בשתי בעיות ספציפיות. כוונתי קודם-כך להצעה המר-באט בסעיף 19 להצעת החוק.

חברי הכנסת, אני חושב שאנו צריכים לבלום, במקצת, במובן הטוב של המלה, את המהירות בחקיקה שמגלה משרד המשפטים לאחרונה מתוך כוונת של ייעול. יש ענינים הדור-שים ייעול. לא פעם תמכנו בהצעות תיקון לחוקים או פקודות קיימים, שמתרתם היתה לייעול את הדיונים בבתי המשפט. אבל לא צריך להפריז כנגמה הזאת. בכל אופן לא צריך להעדיף את הייעול על זכותו של הפרט שמשפטו יישמע ויבורר כראוי. יש גבולות לחשיבותה של יעילות.

בסעיף 19 מציע לנו משרד המשפטים הסדר חדש. בסעיף זה נאמר: „נדון אישום פלילי בשל לשון הרע לאחר סיום משפט אזרחי בשל אותה לשון הרע או להיפך, רשאי בית המשפט להסתמך על הממצאים העובדתיים במשפט הקודם, כולם או מקצתם, בלי לחזור על גביית ראיות שנגבו במשפט הקודם“. פירושו של דבר, אם המשטרה הקדימה אותי, במקרה שנפגתי מפרסום של דברי עלבון, והגיישה משפט פלילי נגד הנאשם, ובגלל סיבות שונות, כמו חוסר כשרונו של סמל המשטרה שהופיע במשפט, או בגלל אי-הופעתם של עדים שונים, הפסידה התביעה במשפט; בלי שהייתי צד למשפט, בלי שידעתי על קיומו, יצא פסק-דין הכולל ממצאים עובדתיים — הרי לפי הנוסח של הסעיף יכול בית המשפט לקבל ממצאים אלה כמוביחים במשפט אחר. אם לאחר שלושה-ארבעה חוד-שים מוגש משפט נגד אותו מעליב, הרי יכול בית המשפט לקבל כמוביחים וספייים את הממצאים שנקבעו במשפט פלילי שלא הייתי צד בו. ממצאים אלה יכולים להיות נגדי ואף להרוס את המשפט שלי. מה אשמתי אם אותו שטר או סמל לא חקר את העדים כראוי, או לא הביא עדים למשפט שהגיישה המשטרה?

העובדה שעורך-דין מסויים ניהל משפט קודם בצורה בלתי-מתאימה? אומיים לי כי זה נתון לשיקול דעתו של השופט. ודאי: אבל מה המבוזז, מתי יקבל השופט ומתי לא יקבל? אני סובר כי איננו צריכים להתחרות בינינו בהבעת אמון לשופ-טים, אבל החוק המטריאלי צריך לקבוע הוראות חוק ואינו יכול להשאיר דברים, שהם חלק של פרוצדורה, לדיסקרציה של שופט: מותר לקבל כראיה או אסור לקבל כראיה. לכן אני סובר כי סעיף זה, שהוא חידוש לגבי החוק הקיים, הוא מיותר, הוא עלול להביא לעיוותים וצריך למחוק אותו. והיעילות — כבודה במקומו מונח. נחפש דרכים אחרות לייעול. דרך זאת נראית לי פסולה.

והערה אחרונה לסעיף 25(ב), האומר: „לשון הרע תוסיף להיות עוולה אזרחית, ובכפוף לחוק זה יחולו עליה הוראות פקודת הנויקין האזרחיים 1944“. אני חושש — ואני מציע לשר המשפטים לברוק או להסכימו לנו שבדק את זה באופן יסודי מאד — שמה צפויה תקלה מכך שאנחנו קובעים חוק חדש, ובכל זאת אומרים כי בכפוף לחוק זה תחולנה הוראות פקודת הנויקין. הייתי רוצה לשמוע מפי שר המשפטים, אם הדבר נקבע רק מתוך רצון כללי לשמור את תחולת הפקודה המנדטורית, או שהדבר נבדק ונמצא כי אינו עלול לגרום לסיבוכים בפירוש ולסיבוכים משפטיים מיותרים. כל מגמתו של החוק לאחד ולקצר. לכן דווקא לפי דעת אלה המחייבים את החוק הזה, נראה לי שסעיף 25(ב) עלול לפגוע בכונתו המציעים.

צבי צימרמן (המפלגה הליברלית) :

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. נאמר לנו בדיון בכנסת, שעיקר כוונתה של הצעת חוק זו להגן על הפרט, על שמו הטוב של הפרט, מפני חופש הדיבור של הפרט, העלול להיות חופש ההשמצה. עו כמה שמדובר בהצעת חוק להגנת הפרט מפני הפרט — אין חילוקי דעות בינינו שיש לעשות את כל מה שאפשר כדי למנוע את הפיכתו של חופש הפרט, של חופש הבעת דעות, לחופש ההשמצה. המחלוקת מתחילה, רבותי חברי הכנסת, כשדנים על היחסים שבין הפרט והשלטון, בקשר לחופש הבעת דעות, ההופכות לפעמים להשמצה, וכן בקשר לאפשרויות ההגנה של הפרט כלפי השלטון ושל השלטון כלפי הפרט.

אני מוכרח לומר, לאחר עיון בחוק והקשבה לוויכוח ולדעות, שבעיני זה יש לי הרבה טפקות, יש לי הרושם שגור סף לרצון להגן על הפרט, היתה כוונתם של מציעי החוק מצד אחד דווקא להרחיב את הסמכויות של השלטון ושלחותיו להביע דעה בשאלות השנויות במחלוקת ובביקורת, ומצד שני לצמצם את היכולת של הפרט או של הפרטים להביע ביקורת

אני יכול להביא גם דוגמה אחרת. אני עורך-דין המנהל משפט, שבסיומו נדחת התביעה. אחר-כך תובעת המשטרה אותו מעליב לדין. יכול הנאשם לומר, לפי הנוסח המוצע : אדוני השופט, קבל ממצאים אלה שנקבעו במשפט הקודם, אשר עורך-דין מרידור ניהל בשעתו. שם קבע השופט שאחד הצדדים משקר. מדוע צריכה התביעה להפסיד משפט רק בגלל

החוק, וכך אמר: „כידוע לחברי הכנסת, קיימתי שיחות עם נציגי העתונות ואגודת העיתונאים ומצאתי אצלם הבנה יתרה“. הבנה זו מדאיגה, חברי הכנסת. וכן מדאיג אותי מה שנאמר הלאה: „הצלחנו לפזר כמה חששות שווא וחשדות מוטעים לגבי כוונת החוק, לאור שיחות אלו הכניסה הממשלה, בהיעדר נות למשאלתם, שינויים מספר בנוסח הצעת החוק אשר הונחה על שולחן הכנסת לראשונה, נדמה לי כי מותר לי להגיד כי לאחר שינויים אלה רואים הם את הצעת החוק אשר אני מביא לפניכם היום כחוק טוב וצודק ומתאים למדינה חופשית ונאורה“. הצלחתו של שר המשפטים לשכנע את עורכי העיתונים ולפזר את החששות שלהם — מדאיגה אותי. ואני חושש שאולי עוד תהיינה הזדמנויות לעורכי העיתונים להיזכר בכשרונותיו של שר המשפטים לשכנע אותם היו גדולים מאד, מאחר שהצליח לשכנע אותם לקבל חוק זה כחוק טוב. ההקלות כביכול והשינויים שנעשו בחוק זה פחותים במשקלם לעומת החומרות שנשארו בו, חומרות הכובלות חופש הביקורת, ובמיוחד חופש הביקורת, הציבורית והמדינית על הממשלה.

אנסה להראות במספר דוגמות עד כמה הצלחה זו עלולה להיות לרועץ לתופש הביקורת, שבלעדיו לא תיתכן מדינה דמוקרטית. הציר המרכזי בלבימת חופש הביקורת הציבורית והפרטית הוא סעיף 14 של החוק המוצע, האומר: „תהא זו הגנה טובה באישום פלילי ובתובענה אזרחית בשל לשון הרע, אם מה שפורסם הוא אמת והיה בפרסום ענין לציבור, ובלבד שהפרסום לא חרג מתחום הדרוש לטובת אותו ענין ציבורי.“ כלומר כאן נדרשים שלושה מכתבים. אין זה מספיק שמה שפורסם הוא אמת, אלא יש גם צורך שיהא בו ענין ציבורי, ושפרסומו לא יחרוג מתחום הדרוש לטובת אותו ענין ציבורי.

שר המשפטים אמר בדבריו בכנסת, כי כך מקובל בחוק האנגלי לגבי אישום פלילי, אך לא לגבי תובענה אזרחית. אצלנו חלה בחוק המוצע החמרה לעומת המצב הקיים לפי החוק מ־1936, ובמיוחד לפי פקודת הנויקין האזרחיים שאינה מתנה את התנאי המופיע בסעיף 14 שבהצעה שלפנינו. לפי סעיף 18(א) לפקודת הנויקין האזרחיים משנת 1949, מספיק אם החומר אשר עליו הוגשה התלונה הוא אמת.

לפי הצעת החוק, לא יוכל, לדעתי, עתונאי להתגונן בהגנה המדומה של פרסום בתום לב לפי סעיף 15, משום שסעיף 15 מתנה הגנה זו במילוי דרישות מסוימות, שאינני יודע אם עתונאים ועורכי עיתונים יוכלו לעמוד בהן.

סעיף 16(2) של החוק המוצע שולל את ההגנה אם „הדבר שפורסם לא היה אמת והמפרסם לא נקט, לפני הפרסום, אמצעים סבירים כדי להיווכח אם אמת הוא אם לאו“. איך יוכל עתונאי להוכיח שהוא נקט אמצעים סבירים כדי לבסס אמונתו שהדברים שפרסם הם אמת? כדי להוכיח זאת יאלץ לגלות מקורות האינפורמציה, הוא יצטרך לומר: בחנתי את הדברים עם פלוני ואלמוני והם אישרו לי אותם. כלומר הוא יגלה מקורות האינפורמציה שלו, אם לא יגלה אותם — לא תעמוד עליו ההגנה של תום לב לפי סעיף 15.

ואשר למקובל בחוק האנגלי, יש לי ספקות רבים אם המצב הוא כפי שאמר שר המשפטים. עיינתי בספרו של סוליבן בראון „דיפמיישן לו“, הנמצא גם בידי היועצים המשפטיים של שר המשפטים, ובו נאמר בעמוד 53: „תהיה זו הגנה מוחלטת בכל תביעה על דיבה או לשון הרע, אם לשון הרע שהוציא היא אמת. עוד ב־1843 נבחרה ועדה מיוחדת של בית הלורדים...“

שר המשפטים ד. יוסף:
זה אמור לגבי חוק הפלילי.

עד כמה שהיא נוגעת לשלטון. ברצוני להביא כאן במסגרת הזמן הניתן לי כמה הוכחות לכך.

קודם כל נתבונן במה שאני מכנה, מצד אחד, הרחבת הסמכויות של השלטון להשמעת דעות חופשית, ומצד שני — צמצום האפשרויות של הפרט להשמיע דעה או להתגונן מפני דעות ומעשים של השלטון, כשהפרט מבקר את המעשים האלה.

סעיף 5(2) של החוק המוצע אומר: „פרסום שנעשה בישיבת הממשלה או על ידי הממשלה או חבר ממשלה בתוך קף תפקידם או על פי הוראה של אחד מאלה“ — פרסום כזה מותר תמיד. מי שישווה את נוסח הפסקה הזאת למה שנאמר בסעיף המקביל של החוק הפלילי מ־1936, יראה מיד את ההבדלים הבולטים לעין. בחוק הפלילי, בסעיף 206(A), (B), (ג), נאמר: „(א) אם הדבר מתפרסם על ידי הנציב העליון או על ידי הוועד הפועל הממשלתי או על ידי המועצה המחוקקת או על ידי המועצה הפלשטינאית — בכל מסמך או משאומתן רשמי; או (ב) אם הדבר מתפרסם בוועד הפועל הממשלתי או במועצה המחוקקת או במועצה הפלשטינאית (א"י), על ידי הנציב העליון או על ידי כל חבר באותו ועד או באותה מועצה; או (ג) אם הדבר מתפרסם על ידי צמאת הנציב העליון במועצתו.“ בחוק הפלילי מוצא אתה בענין זה שלוש פיסקות, ואילו בחוק המוצע כאן — רק פסקה אחת, אבל היא מרחיבה מאד מאד את הסמכויות של השלטון ושל שלושותיו, פקידיו, לפרסם ולהביע דעות ככל מיני עניינים השנויים במחלוקת, ולא רק בממשלה, אלא גם על ידי הממשלה או חבר ממשלה בתוקף תפקידם, או על פי הוראה של אחד מאלה. כלומר כל פקיד הפועל על פי הוראה של אחד השרים, יכול לפרסם דברי ביקורת ולהגיד מה שליבו חפץ על כל אורת, על כל ציבור במדינה, על כל מיסד המבקר את השלטון במדינה. ומה יהיה הדיון, רבותי חברי הכנסת, לאחר הנסיגות המרים שלנו, אם יאפשר יהיה לקבוע מי נתן את ההוראה לפרסומים כאלה? והרי כבר קרו מקרים כאלה, שלא ידענו מי נתן את ההוראה.

אם כן, השלטון דואג להרחיב את סמכויותיו. אבל באשר לאפשרות של פרסום דברים מסויימים על ידי הפרט, דואג השלטון לצמצם את יכולת הפרט לפרסם דברים ולהתגונן במקרה שהוא מפרסם דברים שיש בהם משום ביקורת, אף ביקורת ציבורית, על השלטון.

שר המשפטים ד. יוסף:

אין כל איסור על ביקורת, אלא על השמצה.

צבי צימרמן (המפלגה הליברלית):

השאלה מהי ביקורת ומהי השמצה תהיה תמיד שנויה במחלוקת ותלויה בשאלה מי הוא המפרסם את הדברים. אני מצטער שלרגל קריאת הביניים אני נאלץ מיד לעורר פה שאלה: מה יהיה הדיון לפי החוק החדש אם עתונים מפרסמים את דברי הביקורת או ההשמעה אשר משמעים ותיקים על עצמיהם וצעירים על ותיקים במחירות מפא"י? הרי הדברים האלה לא נאמרו בממשלה ולא בשום מיסד מוכר בחוק, לא באסיפה פומבית ולא במסיבת עתונאים. מה הדיון אם יפרסמו את „דברי השבח“ האלה. האם זאת תהיה ביקורת או השמצה? אני חושש שהשאלה היא מי יחווה את דעתו בנידון? הצעיר יגיד על הביקורת של הוותיק שהיא השמצה, וכן להיפך.

אבל אמשיך בדברים שהתחלתי בהם. אני רואה בדאגה רבה הצלחות מסויימות של שר המשפטים בתחום זה של היחסים שבין הפרט והשלטון. במיוחד מודאג אני מההצלחה של שר המשפטים לגבי אותם דברים שקראנו עליהם וחששנו להם בקשר לחופש העתונות. אני מרשה לעצמי כאן להסתמך על הדברים שארם של הוותיק שהיא השמצה, ככנסת כאשר הרצה על

נות המנדטורית, אבל אני רוצה לשאול את שר המשפטים: מה בדבר הסמכויות האדמיניסטרטיביות הממורות יותר של שר הפנים, על פי אותה פקודה מנדטורית, לסגור עתון ללא פסק דין של בית המשפט? כוונתי לסייע 19 של פקודת העתונות. נדמה לי שסגירת עתון על פי פסק דין של בית המשפט היא פחות חמורה ומסוכנת מאשר סגירת עתון על פי צו אדמיניסטרטיבי של שר הפנים — גם אם בחוק נאמר שזה במקרה שהעתון זורע בהלה ומסכן את שלום הציבור, לדעתו של שר הפנים. כלומר: הדבר נתון לשיקולו של שר הפנים באופן אדמיניסטרטיבי.

הקלה נוספת שניתנה לעתונים יומיים היא בקשר לאחר ריות של בית דפוס שהדפסו בו דברים שיש בהם לשון הרע. אינני מוצא הצדקה להפליה בין עתון יומי ועתון אחר בקשר להטלת האחריות על המחזיק בדפוס. יש פה תלונה מפורשת של עתונים שאינם עתונים יומיים, ובמיוחד עתון אחד המצטיין בביקורת חריפה נגד הממשלה, ולטענה יש מהלכים בציבור. יש ריגון מצד העתון ורבים מקוראיו, שסעיף זה מכוון לשובעון הזה, כדי לצמצם את אפשרות הביקורת שלו. טענת הממשלה להצדקתה, שהיא חוששת שמא לא תהיה אפשרות להטיל אחריות חומרית על עתון כזה, שמצבו החומרי הוא גרוע משל עתון יומי — טענה זו אינה משכנעת, לפי עניות דעתי. במקרה כזה אפשר לדרוש הפקדת ערבון, ובמיוחד שמדובר בעתונים קבועים. אני יכול להבין אם זה מתייחס לגיליון המתפרסם באופן ארעי, אחת ליובל. אבל לא שבועון או ירחון קבוע, שיש לו מערכת ויש לו אנשים אחראים. אם אלה באמת ישימו — יש את מי להביא לדין, ואין להבדיל בענין זה בין עתון יומי ועתונים אחרים.

אלהיו מרידור (תנועת החירות):
אתה מתכוון ל"מאנויים"?

צבי צימרמן (המפלגה הליברלית):

אני מתכוון ל"מאנויים" בין השאר. זה יכול להתייחס לעתון כמו "בטרם", "האומה", וגם "העולם הזה" ושבועונים אחרים, כגון "הרב השבועי", הפנים אל פנים.

מאחר שזמני הולך ונגמר — אני רוצה לסיים בהערה לגבי דיון משפטי בולתי סגורות. אני רואה בזה חומרה רבה בקשר לחופש הביקורת וערכה. אני יכול להבין אם יתקבל הדבר לגבי משפטים בין פרט לפרט, במקרה של פגיעה בשמו הטוב של הפרט, או בעניני אישיות, לפי בקשת הנפגע. אבל לא הייתי מקבל נוהל משפטי כזה בכל אותם המשפטים שגושאם הוא ביקורת ציבורית על האדמיניסטרציה, על השלטון, על פקידים במסודות מינהליים של המדינה. משפטים כאלה צריכים להתקיים בולתיים פתוחות. למשפטים כאלה מוגשת תביעה בדרך כלל על ידי היועץ המשפטי, ובעודר ענין ציבורי לא יגיש תביעה. ואם מגישים תביעה במשפט כזה — צריך הציבור לשמוע ולקבוע אחר כל הפרסומים, כי אז יש טרף לביקורת. דברים הנעשים בחדרי-חדרים יוצרים יתרון נוסף לאדמיניסטרציה. לממשלה, לשלוחותיה, ואפי' שרות לפגוע באנשים המתחיים ביקורת.

שר המשפטים ד. יוסף:
בית המשפט הוא בבחינת אדמיניסטרציה?

צבי צימרמן (המפלגה הליברלית):

בית המשפט יפסוק מה שיפסוק.

מדוע רוצה השלטון לסגור את דלתות בית המשפט? אדוני שר המשפטים, לפי החוק הקיים יש לבית המשפט אפשרות לסגור את הדלתות בכל משפט, לפי שיקולו. מדוע

צבי צימרמן (המפלגה הליברלית):
אני מדבר על כך. הספר נמצא בידי יועצך.

שר המשפטים ד. יוסף:
הדברים ידועים לי גם בלי הספר.

צבי צימרמן (המפלגה הליברלית):

אני אינני יכול להתפאר בכך. עיינתי בספר ויש לי ספקות בדבר. נאמר בספר שנבחרה ועדה מיוחדת על ידי בית הלורדים. ועדה זו רצתה להכניס סייג נוסף, שצריך להוכיח שהיה ענין ציבורי בפרסום הדברים. אבל הצעת הוועדה לא נתקבלה בפרלמנט. הצבעה זו לא היתה מק' רית; היא נערכה לאחר שוועדה לא בית הלורדים בחנה את הענין. הפרלמנט לא קיבל את ההצעה והסתפק בטענת ההגנה. "אמת דיברת", פרט לדברים הנוגעים לחוק הפלילי, שבהם הענין הציבורי הוא תנאי מחייב לפי חוק אחר, לפי "לייבל אקט" משנת 1883.

אם שר המשפטים ירצה בכל זאת לעיין באותו ספר, יראה כי הסעיף שהיה בחוק 1883, האומר שלצורך תביעה פלילית צריך להוכיח גם ענין ציבורי, כבר אינו מופיע באותו החוק, וכמו כן תנאי זה אינו מופיע עוד בחוק משנת 1952, ב"דיפמיישן אקט", שעליו מסתמך שר המשפטים. לפי מה שאני רואה בספר זה, יש לי ספק רב אם כיום דורשים באנגליה הוכחה של ענין ציבורי בפרסום דבר שהוא דבר אמת. נדמה לי שהטעות שחלה אצל שר המשפטים, אם זו טעות — אין בידי לומר זאת בוודאות — היא לגבי מה שנאמר בתוספת לדיפמיישן אקט 1952, המתייחס לנוכיות יתר של עתונאים ואחרים, בדומה לסעיף 5 של החוק המוצע הן בנוכיות יתר מסוימות, וכן בסעיף 14, דהיינו שלעתונאי תהא הגנה טובה אם יוכיח שהיה בפרסום ענין ציבורי. אבל כל זה לא בקשר לתביעה פלילית רגילה. בכל זאת, אם יכולים להיות ספקות בקשר לצורך הוכחת קיום ענין ציבורי במקרה של אישום פלילי, אני רוצה לשאול את שר המשפטים: מדוע ההחמרה לגבי תובענה אזרחית? מדוע אזרח שיש לו ענין אישי בדבר, צריך לא רק להוכיח שיש ענין ציבורי בפרט, אלא שגם לא חרג מהמסגרת של אותו ענין ציבורי, ובמיוחד חר כאשר השאלה מהו ענין ציבורי נמסרת — לפני שהיא מגיעה למשפט — להכרעתו של היועץ המשפטי? היועץ המשפטי הוא הקובע אם יש ענין ציבורי בפרסום השמצה המהווה לשון הרע. עליידי מסירת הסמכות להגשת אישום פלילי לידיו היועץ המשפטי בלבד מגבילים שוב מצד אחד את האפשרות של האדם הפרטי או של הציבור, או של מפלגה פוליטית (אופוזיציונית, כמובן) לתבוע במשפט פלילי במקרה שנפגעו, וכן להתגונן אם הם מתחו ביקורת על הממשלה, ומצד שני מתרחבת היכולת של הממשלה להגיש תביעה באמצעות היועץ המשפטי.

לכן אנו אומרים שאמנם לא היינו רגילים לדבר זה בעבר, אבל אינני יודע מה תקבע הפרקטיקה להבא, ואינני יודע מה יהיה המצב אם בציבור, בחוגים, במועדונים ימתחו אנשים ביקורת על עסקות הקרקעות, למשל, של מינהל מקרקעי ישראל, או על עסקות מגרשים בכארשבע, לרבות מה שנכתב על המועצה הראשי של מפא"י שם. מה תהיה אז האפשרות של הממשלה למנוע פרסום זה ולהאשים את אלה המפרסמים, ומה האפשרות של אדם פרטי או מפלגה אופוזיציונית או דובר אופוזיציה לפרסם דברים כאלה או לזרוע לכן שדברים כאלה יפורסמו — כי כל עתון יפחד מפני פרסום כזה.

אשר להקלות הנוספות שניתנו לעתונות, רשמתי לפני את ההקלה בקשר לביטול חלקי של סעיף 23 בפקודת העתון

ישיבה רע"ט, ט"ו אב תשכ"ג (5 אוגוסט 1963)
— חוק לשון הרע (צימרמן, טרלין, יוסף) —

הקטלני שלו, שאין חופש עתונות בארץ, טיעון אשר אין לו כלל וכלל על מה להתבסס? — על שני דברים: על זה שעתון בארץ חייב לקבל רשיון לפני שיוכל להופיע כעתון, ועל צנזורה פרלימנטרית על העתונות, שכאילו קיימת אצלנו. לגבי הנימוק הראשון שלו, אולי יגיד לנו חבר-הכנסת קלינגהופר במה זה הפריע ל"הארץ", "הבוקר" או "דבר" בפרסום עתונתם יום יום, שלפני שלושים או ארבעים שנה היו צריכים לפנות בבקשה לקבל רשיון לעתון. מה זה מפייע לו שיש חוק המחייב עתון להודיע מי הבעלים של העתון ומי העורך, כדי שמי שניזוק עלידי העתון ידע למי הוא צריך לפנות לקבל פיצוי על הנזק שנגרם לו? האם הוא סבור שאין די עתונים בארץ? האם הוא יודע מקרה שסירבו לתת רשיון לפי פקודת העתונות לכל איש רציני אשר רצה להוציא עתון? ואשר לצנזורה, האומנם איננו יודע שבכלל אין צנזורה פרלימנטרית אצלנו, פרט ליוצא מן הכלל אחד ויחיד, וזה כשהנושא נוגע לבטחון החיצוני והפנימי של המדינה? וכאן אנו מגיעים עוד פעם לעולם האוטופי אשר חבר-הכנסת קלינגהופר ואחרים חיים בו. לא ידוע לו שאין שלום בינינו לבין שכנינו. הוא לא הקשיב לדיונים בכנסת בהודשים האחרונים, בהם התריעו חברים מכל הסיעות על הסכנות הבטחוניות האורכות למדינה. האם איננו מבין שהמדינה נמצאת במצב בטחוני כזה שמותר לה לנהוג כמו שכל מדינה נאורה נוהגת בימי חירום הכרוכים בסכנה לבטחון המדינה? עם כל הכבוד לחבר-הכנסת קלינגהופר, אין שחר לתמונה שהוא צייר בדבר חוסר חופש העתונות בארץ, ואין יסוד לטענתו שהעתונים בארץ פחות חפשיים בפרסום דבריהם מאשר באנגליה, אם יריקה וצרפת. ואם הוא מבסס את הטענה של חוסר חופש העתונות על כך ששר הפנים רשאי לסגור עתון במקרה שיש בו הסתה למרד, סבור, אני שלא ימצא הרבה תומכים בפיריטניות שלו, אשר אינה מאפשרת לו לסבול שהמדינה, במצב של חוסר שלום עם שכניה, תהיה רשאית להשתמש באמצעי זה להגן על קיומה.

ועכשיו לכמה מההערות הלא-נכונות של חבר-הכנסת בדר. ראשית — אין חבר-הכנסת בדר צודק באמרו שלגבי לשון הרע על המת הגנה בהצעת החוק רק בדרך של תביעה פלילית. אמנם סעיף 4 שולל תביעת פיצויים, כי לא ראינו כמוצדק לעודד חיפושים אחרי התעשרות על חשבון הפגיעה במת. אבל הצעת החוק מבטיחה סעד אזרחי חשוב ליורש אשר ניגש לענין הפגיעה במת באופן כן, מתוך רצון לשמור על כבוד סבו, כי סעיף 4 מאפשר לו לקבל מבית המשפט צו איסור הפצת לשון הרע וכמו כן צו על פרסום תיקון או הכחשת לשון הרע ופרסום פסק הדין של בית המשפט.

דרך אגב, חבר-הכנסת צדוק הביא דוגמות של מקרים שבהם, לדעתו, היה מקום לאפשר תביעת פיצויים בשל הוצאת לשון הרע על מת. קשה לנסח חוק על יסוד מקרה בודד לשון הרע ומופקני אם הדוגמות שלו יצדיקו שינוי בהצעת החוק, כי מה שדרוש לחוק הוא כלל בריא וצודק, ודומני שדבר זה הצענו.

מקרה שני של טעות מצד חבר-הכנסת בדר מוצא אני באמרו כי אנו מציעים שמשפטים על לשון הרע יתיקינו לא בסומבי, היינו — בדתיים סגורות. אותה טעות עשה, ביתר מרץ והדגשה, גם חבר-הכנסת קושניר. אין שחר הוראה כזאת בהצעת החוק, כפי שכבר אמר חבר-הכנסת ניר, אשר קרא את החוק והבין אותו והתייחס אל נכון אל מה שכתוב בו. להיפך, ברור מהצעת החוק כי המשפטים על לשון הרע יתנהלו בדתיים פתוחות. פרט למקרים, כמוכן, שחוק אחר קובע מטעמים בטחון, או בגלל שלומו של קטין או לשם

אתה מחייב למונע פרסום הליכי משפט בשל לשון הרע, אלא אם כן נתקבלה רשות לכך מבית המשפט? אני מוכן להסכים, שכל משפט בענין אישי, בענין פרטי הפוגע בשלמות המשפחה, או בשמו הטוב של אדם, יתנהל בדתיים סגורות אם הנפגע דורש זאת. אבל כל משפט בעניני הביקורת הציבורית צריך להתנהל בדתיים פתוחות. זהו אחד היסודות האלמנטריים של ביקורת ומשטר דמוקרטי במדינה. אני מוכן גם לקבל — כפי שנאמר בחוק הצרפתי — שאם ההשמצה מתייחסת לחיים הפרטיים של אדם, לא די בטענת ההגנה, "אמת דיברתי", אלא צריך להיות גם ענין ציבורי מוצדק המאפשר ומצדיק פרסום. אולם במידה שהדבר נוגע לביקורת על השלטון, לביקורת על שלוחותיו, על האדמיניסטרציה — צריך לאפשר לאזרח, לציבור ולחוגים השונים בו, למחות ביקורת מכסימלית. אם זה שר — יבואו על ענשם; אם זה נכון — ישמע הציבור וישפוט.

היו"ר י. טרלין:

רשות-הדיבור לשר המשפטים, לדברי תשובה.

שר המשפטים ד. יוסף:

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה. לאור הזמן המוגבל אשר נשאר למושב זה של הכנסת לסיים את עבודתו, לא אכנס הפעם בתשובתי למתוכננים לפרטי הנקודות אשר העירו ואסתפק במספר מועט של הערות בלבד. אמנם בינתיים נתחוספו כמה הערות, אבל מספרן בכל זאת לא יהיה גדול.

כמה מחברי הכנסת העירו הערות לגבי גופם של סעיפי פים שונים, וציינו תקלות אשר כאילו התיינה בגלל נוסח סעיפים אלה, בעוד שהנחותיהם ומסקנותיהם והביקורת אשר נבעה מהן היו מבוססים על פירושו לא נכון של הסעיפים הנדונים מצדם. נסביר את הסעיפים האלה על נכונותם וניתן תשובה, שאני מקווה שתהיה מרגיעה, בדיון על הצעת החוק בועדה. אולם אינני מוצא את עצמי פטור מלהשיב כבר כעת על כמה דברים שנאמרו.

הפתעתי במיוחד מדברי חבר-הכנסת קלינגהופר. לפי ענין דעתי, כמעט שלא דיבר כלל לענין החוק הזה, ודבריו הניעוני לשאול את עצמי אם אני נמצא בישראל ב-1963 או באיזה אי אוטופי בתחילת המאה התשע-עשרה. איך יכול היה חבר-הכנסת קלינגהופר להגיד בוודאות כזאת, שאין חופש עתונות בישראל כפי שזה קיים באנגליה או באמריקה או בצרפת? האם פרופסור קלינגהופר אינו קורא כלל את העתונים בארץ? האם אינו רואה יום יום ביקורת קטלנית ללא סייג על אנשי ציבור מכל השכבות, הממלאים כל מיני תפקידים ציבוריים? האם אינו מתרשם מחוסר הריסון המוחלט בביקורת ואף מהאשמות פוגעות לגבי אנשי ציבור יום יום, ערב ערב? האם מאז הגיע ארצה שמע על מקרה אחד של סגירת עתון בשל פרסום בלתי-מרוסן של ביקורת כזאת, שככל כתב כותב ככל העולה על רוחו? אם כן — יואיל להגיד לי את שם העתון הזה, לעומת זאת שמעתי על סגירה אדמיניסטרטיבית של עתון לא פעם במשך השנים האחרונות באחת משלוש הארצות שהזכירן כדוגמה לחופש העתונות. האם שמע על הרבה משפטים פליליים שהוגשו נגד עתונים בישראל או על דברי-מה אחר שנעשה להם בגלל אופן הכתיבה שלהם? כמה אינם חפשיים ממש כמו באנגליה או באמריקה או בצרפת? למעשה הם יותר חפשיים מאשר באנגליה, ששם מקפידים על חוק לשון הרע. ורבים מהם, מהכתבים, לא היו מרשים לעצמם לכתוב באנגליה באותו החופש וחוסר ריסון כפי שעושים בישראל, מפחד פן ייתבעו לדין ואף יחוייבו בפיצויים כבדים על הנזק אשר גרמו לוולת. על מה ביסס חבר-הכנסת קלינגהופר את השיעור

אשר להערתו האחרונה של חבר-הכנסת צדוק. הוא הביא עד לאבסורד את סעיף 915 (9) של הצעת החוק באמרו כי אפשר יהיה לפיו לכנס מסיבת עיתונאים ועתון המפרסם לשון הרע שנאמרה בה ייהנה מחסינות. אין פסקה זו באה לקבוע דבר כזה. היא באה לקבוע כי כאשר יש אסיפה של ציבור מסויים למטרותיו של אותו ציבור, אסיפה שאינה פתוחה לציבור בכלל, אבל בכל זאת הוזמנו אליה עיתונאים, הרי אם ימסרו דיווחשבון נכון והוגן על מה שנאמר שם, לא יהיו אחראים בכך להפצת לשון הרע. אין זאת אומרת שאלה אשר אמרו את הדברים באסיפה יהיו פטורים מלשאת באחריותם לדבריהם. כל מה שסעיף זה בא לעשות הוא לתת לעיתונאים אותה ההגנה אשר יש להם לגבי מה שנאמר באסיפה פומבית כאשר הם מדווחים על אסיפה דומה שאינה פתוחה לציבור כולו.

בקשר לדברי חבר-הכנסת קושניר, אני רוצה לחזור לסעיף 23 של החוק המדובר על פרסום הליכי בית המשפט ברשות השופט. אני מצטער להגיד שאני רואה בגישתו של חבר-הכנסת קושניר גישה עקומה לענין, כי הוא מניח בדבריו — כך מוכרח אני לחשוב — שהמשמין יזכה. הוא בא לטעון בשם איש אשר יצא זכאי ולהציע שלא יוכל לפרסם ברבים מה שאמר. אבל מותר לי להניח, חבר-הכנסת קושניר, שלי פחות ב־50% מן המקרים — אינני יודע אם אני צודק או לא, זה יכול להיות גם ב־80% — יוצא שהמשמין לא צדק והוא השמין אדם חף מכל אשם ולא היה רשאי לפרסם את אשר פרסם. על יסוד מה אתה בא להתאונן, כשאנו רוצים שדברים אלה, שהם חורה בלתי-צודקת על ההשמצה, על לשון הרע — לא יגיעו לעתונות? הלא השופט קובע לפי החוק. אם יראה שבאמת מה שפורסם היה פרסום צודק ושומרת היה לפרסם את הדבר, אין סיבה שלא ירשה לפרסם את הדבר בעתונות. כאשר יראה שנעשה עוול לאיש אשר משמיצים אותו, יעניש את המשמין ויטיל עליו פיצויים. למה לו להרשות שיחזור על ההשמצה? אם יש לך יחס לציבור הרחב, ואתה מופיע על במת הכנסת כמגן על המוני העם, היית צריך לדרוש את הסעיף הזה. איזה ענין יש להשמיץ אנשים שלא עשו כל רע?

יוסף קושניר (מפ"ם):

אני חושב שמה שאני דורש הוא לטובת הנפגע.

שר-המשפטים ד. יוסף:

אתה חושב כך, אני חושב שחברי הכנסת יחשבו כמוני. עוד חטא מצא חבר-הכנסת קושניר. אני עוסק בחוק לשון הרע, למה לא אעסוק בחוק כל כך חשוב למדינת כמו חוק ירושה או חוק הוצאה לפועל? חוק הירושה נתפרסם לפני למעלה מעשר שנים; האם אני או שר המשפטים הקודם עיכב קבלת חוק זה? מה אתה בא אלי בטענות שמשרד המשפטים לא הביא חוק ירושה? הוא הביא חוק ירושה, הוא הביא חוק הוצאה לפועל, הוא הביא גם חוקים אחרים. אל תשיל את האשמה על משרד המשפטים על אי-הבאת חוקים. אתה יודע יפה שלא משרד המשפטים מעכב קבלת חוקים אלה. אני חושש, לפי מה ששמעתי בדברי חבר-הכנסת קושניר — לא כל כך נעים להגיד זאת — שהוא מעוניין בדבר אחד: שעיתון מסויים יוכל לכתוב באופן חופשי כל מה שהוא רוצה. אני סבור שבזה אין הכנסת צריכה להיות מעוניינת.

חבר-הכנסת ניר ביקש ממני להסביר עוד פעם — כי הסברתי זאת כבר בדברי הפתיחה שלי — למה המדפיס של עתון יומי יהיה פטור מאחריות ולא המדפיס האחר. גם חבר-הכנסת צימרמן נאחו בענין הזה. חברי הכנסת, כבר הסברתי זאת. לפי חזוק האנגלי ולפי החוק הקיים בארץ, גם המדפיס של עתון יומי אחראי למה שמודפס בעתון. זה דבר מקובל

הגנה על המוסר, שהשופט רשאי לצוות על קיום המשפט בולטניים סגורות. בדרך כלל כל המשפטים יישמעו בולטניים פתוחות. כל מה שכתוב בהצעת החוק הוא, כי דרושה רשותו של בית המשפט לפרסום מה שקרה בבית המשפט, פרט לפסק הדין. הוזה אומר, כי כל אחד מה הציבור אשר מעוניין לשמוע את המשפט, רשאי להיות נוכח בו, כמו בכל משפט אחר במדינה, אבל הכוונה היא להגן על הנפגע מחזרה על הדיבה והפצתה ברבים בעתונות במקרים שהשופט יהיה סבור שהי דבר אינו רצוי. אינני יודע למה מוצאים חברי הכנסת לגנון לתוכן את הכותב להשמיץ אדם חף מכל פשע.

לא ברור לי למה פתאום נזכר חבר-הכנסת בדר, שעדיין קיימים בארץ חוקים עותומניים. על כל פנים, לא אלי צריך הוא להפנות תרעומת כזאת. אותו הדבר עשה חבר-הכנסת קושניר. גם הוא בא בטענות אלי מדוע אנו עוסקים בחוק לשון הרע, כאשר יש לך כך הרבה חוקים עותומניים שצריך לבטל אותם. מיד עם היכנסו לתפקידו התחלתי לטפל בתיקון מצב מצער זה. אינני אחראי למה שלא נעשה במשך שלוש עשרה שנה, לפני שהייתי שר המשפטים. עוד לפני יותר משנה הודעתי לכנסת, שהקיימות צוות של שמונה משפטנים במשרד המשפטים העוסקים אך ורק בניסוח חוקים חדשים להחליף את המגילה וחוק הקרקעות העותומני. וכן הקיימות שתי ועדות ציבוריות של משפטנים מובהקים, שיעורו לנו בפעולה חשובה זו. נוסח חדש של חוק הקרקעות הולך ומסתיים ונגיש למושב הבא של הכנסת; כבר הכינונו מספר פרקים של חוקים שנועדו לבוא במקום המגילה ונתמיד במלאכה זו עד שנסיימה. אין איפוא לבוא אלי בטענות כאלה.

לא ברור לי על יסוד מה אמר חבר-הכנסת צדוק, שכאילו משרד המשפטים לא הביא אל נכון את החוק האנגלי הדומה, העוסק בענין הנדון בסעיף 5 (7) של הצעת החוק, והיינו פרסום דבר שנאמר או אירע בישיבה פומבית של ארגון בין לאומי וכד'. האם אנחנו מוזוייבים, חבר-הכנסת צדוק, לנהוג בדיוק כמו האנגלים בכל דבר ודבר? שקלנו ומצאנו שיש מקום לקבוע שפרסום כזה יהיה מותר תמיד. אפשר לחלוק על דעתנו, אבל אין יסודה באי-הבנת החוק האנגלי. אני יכול להבטיח לכנסת, שאנשי משרד המשפטים העוסקים בדברים אלה יודעים לקרוא אנגלית ולהבין את החוק האנגלי אל נכון.

לגבי הערתו של חבר-הכנסת צדוק על התוצאות של שימוש בביטוי "חבר בני-אדם" בסעיף 3 של החוק (גם חבר-הכנסת ניר העיר אותה הערה): הביטוי "חבר בני-אדם" מופיע בסעיף 1 לפקודת הפיושנות בהגדרת "אדם" כתרגום הביטוי Body of persons. שם באה התוספת "בין שהם מואגדים ובין שאינם מואגדים". לפיכך נראית לי הערת חבר-הכנסת צדוק, שהביטוי "מופיע בתחיקה שלנו כשם נרדף לתאגיד", לא מדוייקת; "חבר בני-אדם" כולל גם תאגידים וגם גופים בלתי-מואגדים.

ברור שכונת הצעת החוק איננה לשלול מתאגיד להגיש תובענה על לשון הרע בדיוק כמו אדם פרטי, ואינני סבור שניסוח הצעת החוק מחייב מטקנה אחרת.

אשר לשיעור הנמוך של פיצויים ששתי המשפטים שלנו פוסקים במקרה של תביעת נזיקין בשל לשון הרע, לפי דעת חבר-הכנסת צדוק, — אני תמים דעים אתו ואף השמעתי דעה זו לא פעם. אולם לדעתי אין זה ענין לחקיקה, כי בוודאי לא יציע חבר-הכנסת צדוק שנקבע מינימום של שיעור הפיצויים שיש לפסוק לתובע.

חבר-הכנסת צדוק העיר על הניסוח של סעיף 5 (7), שהוא עלול לכלול בתוך גבולות הסעיף גופים אשר אין לכלול אותם, והוא הביא דוגמאות. דבר זה נוכל לברוק בוועדה.

ישיבה רע"ט, ט"ו אב תשכ"ג (5 אוגוסט 1963)
— חוק לשון הרע (יוסף, צימרמן, א. מרידור, לנדאו) —

או fair הוא, שאתה נותן תמונה נכונה של מה שנאמר. אבל אם הנך כותב באופן חידודי, כדי להגיש חלק מדבר, ויוצר רושם מטעה, כדי לפגוע בכבודו של אדם, או כאשר אתה מוסר את הדברים לא כפי שנאמרו בשלמותם, ועל ידי כך הם פוגעים באדם — במקרה כזה הדו"ח אינו הוגן. בלי קושי רב אפשר להבחין — ואינני מפקפק בכך שחברה-הכנסת ניר יכול היה להבחין — בין "נכון" ו"הוגן", אלא שהוא לא התעמק בענין.

אשר לביקורת על סעיף 19 — אין לנו רואים כל תועלת בחזרה בפעם השניה על דברים שכבר העידו עליהם באותו ענין במשפט קודם.

ראשית, אני רוצה להעיר לחברה-הכנסת מרידור, שכתוב בחוק: "רשאי בית המשפט", בית המשפט אינו חייב, אם בית המשפט יעמוד לפני מקרה שתליאת — ולפי דעתי הוא לא יכול להיות קיים במציאות — הרי אם יראה את הדבר כמזוי, לא ירשה להסתמך על הממצאים במשפט הקודם: הוא רק ירשה כאשר יהיה ברור לו שיש להרשות.

שנית, החוק מסתמך על הממצאים העובדתיים, זאת א"כ מרת, מה שהשופט מצא. אם כן, מה שהשופט מצא, נראה לנו שמותר לשופט אחר להישען על זה. כי הוא לא יסתמך רק על מה שאיזה שוטר יופיע ויאמר בלי לדעת כיצד להסי' ביר ענינו. אינני יודע אם נכון שכל פעם מופיע שוטר לא מוכשר, אבל השופט מוכשר. הוא יודע את הענינים, כאשר יקבע דברים מסויימים כממצאים. אני חושב שאפשר לסמוך עליו, ועל מה שהוא קובע. ובדרך כלל, אין במציאות שלנו, חברה-הכנסת מרידור, אפשרות שהאיש לא היה שם, בש' מיעת המשפט, כפי שאמרת. החוק מדבר על אותה לשון הרע, אבל מה זאת אומרת: זה פוגע באותו איש במקרה הראשון, ולא במקרה השני. אין להעלות על הדעת שאיש שהוציא עליו לשון הרע, לא ידע ולא יהיה בעת שמיעת המשפט. אני יכול רק לומר, שמגמה זו מופיעה לא בפעם הראשונה, הבאנו אותה הצעה בשלוש הצעות חוק אחרות. והכנסת העבירה לוועדה חוקים המכילים אותה הצעה שאנו מציעים בחוק זה.

אליהו מרידור (תנועת החירות):
זה עוד לא מוכיח שזה טוב.

שר"המשפטים ד. יוסף:

אני סומך על הכנסת בענין זה. מותר לך לחשוב שאפילו חוק שהכנסת מקבלת אינו טוב; זה מותר. אבל בשבילי — כל עוד אני שר המשפטים — אם הכנסת החליטה בענין, אני יכול להשתמש בו בחוק אחר.

ברצוני להעיר רק דבר אחד לגבי דברי חברה-הכנסת ציימרמן. כבר הסברתי בפתח דברי, כאשר הבאתי את החוק: לדעתנו, בנושא כמו הוצאת דיבה ולשון הרע, האורח צריך למצוא את סיפוקו בכך שיוכל להגיש תובענה אזרחית ולקבל את הפיצויים על הנזק שנגרם לו. אשר לשאלה אם יש להגיש אישום פלילי במקרה של לשון הרע, לדעתנו צריך להגיש אישום פלילי רק במקרה שיש איזה ענין לציבור בכך, ואם יש ענין לציבור בכך — מטבע הדברים סומכים על היועץ המשפטי של הממשלה, שיחליט אם יש צורך להגיש אישום פלילי או לא. אפשר לחלוק על דעתנו, אבל כך אנו רואים את הדבר, וכך אנו מציעים לכנסת להחליט.

חברה-הכנסת צימרמן, הייתי רוצה לשמוע כיצד היית מדבר לו היה עומד כאן, לפני שנתיים, קודמי השר רוזן והיה מגיש את החוק הזה. הייתי רוצה לשמוע אם היית מעיר לו מה שהעירות לי. אני יודע שבעיניך הממשלה כעת היא פסולה.

בעולם הגדול. אבל כאשר עורכי העיתונים באו וטענו לפני שזה דבר קשה מאד, שאנו מטילים על המדפיס — מדפיס של עתון יומי הוא לא בעל העתון, אלא בעל הדפוס המדפיס בשביל עתון; אין לו ענין במה שכתוב שם, הוא אינו אחראי למה שנכתב, הוא יצטרך לקחת עורכים כמשך כל הלילה את מה שמופיע בכל העתון. עורכי העיתונים אמרו לנו: הלא אתם יודעים מי המוציאים לאור של העיתונים היומיים; אתם יודעים שמו"ל היכול לקיים עתון יומי מספר שבועות, אם לא חודשים ושנים, הוא בעל יכולת חומרית, ויש לכם כלפי מי לפעול. וכי מי שייפגע יהיה לו למי לפנות.

הדברים נראו לי ואמרתי: טוב, נראה לי כמוצדק שנפ' טור את המדפיסים של העיתונות היומית מן האחריות. אין הדבר כך לגבי שבועון או חוברת המופיעה באופן חד'פעמי, או פעמיים או שלוש פעמים. אינני יכול להבדיל בחוק בין שבועון זה או שבועון אחר, או בין הוצאה של חוברת זאת או אחרת. אני צריך לקבוע כלל: מה יהיה במקרה של אדם שיש לו ענין בהשמצת אנשים בציבור, הוא יפרסם מדי פעם איזו חוברת, ילך למדפיס ולא יגיד את שמו ויאמר לו: הנה החוברת, כמה היא צריכה לעלות, אני נותן לך את הכסף, היא תהיה מוכנה כעבור שבוע ויבוא איזה בחור ויקח את החוברת.

צבי צימרמן (המפלגה הליברלית):
זה לא ייתכן.

שר"המשפטים ד. יוסף:

זה ייתכן. תסלח לי מאד, שם הדפוס יהיה גלוי, אבל לא יהיה ידוע מי שמסר את הדבר לדפוס ולא נדע איך להגיע אליו. אינני חושש שיהיו מדפיסים שידפיסו בלי לפרש את שם הדפוס שלהם, אבל לא נדע כיצד להגיע אל המדפיסים. ולכן, לגבי מקרים כאלה, חשבנו שטוב להשאיר את החוק הקיים, ואין כל סכנה בדבר, כי בדרך כלל מדפיס רציני ואחראי, אם מבקשים ממנו להדפיס דבר כזה, הרי הוא בודק אותו, ואם יש לו עורך-דין, הרי שיש לו דרך להגן על עצמו מפני הסכנה של הדפסת לשון הרע בטעות. לכן אין לראות בחוק הקיים בענין זה דבר שמעיק או שצריך להעיק על המדפיס, אם כי ענין כמו לשון הרע, זה לא דבר נעים ונוח.

אליהו מרידור (תנועת החירות):

התחייבות ללכת לבית-הסוהר במקום המדפיס אי-אפשר לקבל.

שר"המשפטים ד. יוסף:

זה נכון, אתה צודק. במשך חמש-עשרה שנה מיום קום המדינה לא שמעתי שאיזה מדפיס הלך לבית-הסוהר, חבר הכנסת מרידור, אבל באופן חיאורטי זה יכול להיות.

חיים לנדאו (תנועת החירות):

עכשיו יהיו לו סכיכים.

(חברה-הכנסת י. קושניר קריאת ביניים)

שר"המשפטים ד. יוסף:

החוק החדש אינו שונה בזה מהחוק הקיים; אתה יודע זאת, חברה-הכנסת קושניר.

חברה-הכנסת ניר שאל מה ההבדל בין "נכון" ו"הוגן". הוא אמר שאם הדבר נכון — הוא הוגן, אין זה כך. המונח "הוגן" הוא מונח מקביל לנאמר במשפט האנגלו-סכסי: fair and accurate report. פירושו של דין-חשבון הוגן

— חוק לשון הרע (יוסף, צימרמן, סרלין); חוק לתיקון דיני העונשין (עבירות מרמה, סחיטה ועושה) (סרלין, אזניה) —

שר-המשפטים ד. יוסף :

אמרת דבר רע על בתי המשפט. אתה כללת את השופט טים, את בתי המשפט; אילו דיברת על מר נאווי בלבד — לא הייתי אומר מלה.

צבי צימרמן (המפלגה הליברלית) :
דיברתי על מר נאווי בלבד.

היו"ר י. סרלין :

חבר-הכנסת צימרמן, אינך יכול ללוות את שר המשפטים בלי הפסק בקריאות ביניים.

שר-המשפטים ד. יוסף :

לא הייתה לך כל רשות לכלול את בתי המשפט בתוך האדמיניסטרציה ולדבר על בתי המשפט כמו שאתה רגיל וחופשי לדבר על הממשלה. אל תגע בבתי המשפט.

אני מציע עוד פעם לכנסת להעביר את הצעת החוק לוועדת החוקה, חוק ומשפט.

היו"ר י. סרלין :

כפי ששמענו, שר המשפטים מציע להעביר את החוק לוועדת החוקה, חוק ומשפט; לעומת זה יש הצעה מצד חברי הכנסת ברר ווילנסקה להחזיר את הצעת החוק לממשלה. למי עשה גם לחבר-הכנסת קושינר אותה הצעה, אם כי מהמזכיר רות לא מסרו לי זאת, אבל אני מצרף גם אותו. אנחנו ניגשים להצבעה.

הצבעה

בעד ההצעה להעביר את הצעת החוק לוועדת

— רוב

בעד ההצעה להחזיר את הצעת החוק לממשלה — מיעוט

ההצעה להעביר את הצעת חוק לשון הרע, תשכ"ג—

1963, לוועדת החוקה, חוק ומשפט, נתקבלה.

ו. חוק לתיקון דיני העונשין (עבירות מרמה, סחיטה ועושה), תשכ"ג — 1963 *

(קריאה שניה וקריאה שלישית)

צום הוראות החוק הקיים מ־32 סעיפים ל־20 סעיפים בחוק המוצע בא בעקבות הנטיה להכללה, במקום הקאזואיסטיקה המופרזת שבחוק הקיים, והוועדה קיבלה את הנטיה הזאת של הצעת החוק בברכה והלכה בעקבות הצעת החוק.

הענין השני שהחוק הזה מחדש במידה מרובה הוא ענין השיקים. זיוף השיק והצגת שיק כמרמה נידון בפעם הראשונה במישורין בחוק הזה.

הדבר השלישי שיש בו חידוש בחוק הזה הוא ענין הערשק, והוא חידוש גמור. אני רוצה לכן לקרוא בפני הכנסת את סעיף 13 הדין בעושה. וזו לשונו: „המנצל את המצוקה, החולשה הגופנית או השכלית, חוסר הנסיון או קלות-הדעת של הזולת לאחד מאלה: (1) דורש או מקבל דבר שאינו מגיע לו כדין; (2) דורש או מקבל בעד מצרך או בעד שירי רות תמורה העולה במידה בלתי-סבירה על התמורה המי קובלת; (3) נותן בעד מצרך או בעד שירות תמורה הנופלת במידה בלתי-סבירה מן התמורה המקובלת — דינו מאסר שנה.“ אלה הם שלושת הענינים ככללותם אשר החוק דן בהם.

אִי-אפשר לסמוך עליה, ולא על היועץ המשפטי של הממשלה. ואפילו הרחקת לכת וכללת בתוך האדמיניסטרציה שלה את השופטים. אין קשר ביניהם לבין האדמיניסטרציה.

צבי צימרמן (המפלגה הליברלית) :
התייחסתי רק לשופט שוויתר על כהונתו והצטרף לקל-הת הבחירות.

(חבר-הכנסת י. פישר קורא קריאת ביניים)

היו"ר י. סרלין :
חברי הכנסת, תנו לשר המשפטים לסיים.

שר-המשפטים ד. יוסף :

אני יודע להגן על עצמי.

חבר-הכנסת צימרמן, לא הייתי מתנגד לו הייתי אומר דברי טעם. אתה אומר דברים בלי טעם.

צבי צימרמן (המפלגה הליברלית) :
אני מסכים שטעמי הוא אחר מטעמו של שר המשפטים, ואינני מצפה שמה שנראה כטעמו של שר המשפטים, יהא זהה עם טעמי.

שר-המשפטים ד. יוסף :

מה שאמרת הם דברים הפוגעים בכבוד השופטים. מה שאמרת — אמרת על איש שכל עוד היה שופט, לא היה דופי בו, ולא עשה שום דבר לא נכון. אתה רשאי לדבר עליו כעל איש פרטי. יש איהו גבול — באינו מידה אתה רשאי לנצל את הכנסת למטרות של בחירות. שופט זה הוא כיום איש פרטי, ואתה רשאי להגיד עליו מה שאתה רוצה מחוץ לכותלי חדר זה.

צבי צימרמן (המפלגה הליברלית) :
לא אמרתי שום דבר רע על השופטים ועל בתי המשפט.

היו"ר י. סרלין :

אנחנו עוברים לסעיף ה' של סדר-היום: חוק לתיקון דיני העונשין (עבירות מרמה, סחיטה ועושה), תשכ"ג—1963. קריאה שניה ושלישית, רשות-הדיבור לחבר-הכנסת אזניה, בשם ועדת החוקה, חוק ומשפט.

ברוך אזניה (בשם ועדת החוקה, חוק ומשפט) :
כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה. הריני מתכבד להביא לכנסת לקריאה שניה ושלישית, בשם ועדת החוקה, חוק ומשפט, את הצעת החוק לתיקון דיני העונשין (עבירות מרמה, סחיטה ועושה), תשכ"ג—1963.

הצעת החוק לתיקון דיני העונשין הועברה לוועדת החוקה, חוק ומשפט, נדונה בוועדת-משנה והוחזרה למליאת הוועדה אשר הכריעה בחילוקי-הדעות. החוק מובא עכשיו ללא הסתייגויות.

בחוק המוצע יש שלושה ענינים. האחד — שהוא מבטל 32 סעיפים מפקודת החוק הפלילי 1936 ובא במקומם. צמ

שנות מאסר, ולפעמים, היינו בנסיבות מחמירות, יובא לבית המשפט המחוזי. בכל מקרה תצטרך התביעה הכללית להחליט ראשונה אם הנסיבות היו מחמירות או לאו. קיבלו את הדבר הזה, ואנו סומכים על מלאכתה הטובה של התביעה הכללית. יש גם להניח שבמרוצת הזמן יתגבשו עליידי פסיקת בתי המשפט כללים מנחים אשר יבחינו, הן לקטיגוריה והן לבתי המשפט, מתי יש לראות את הנסיבות כמחמירות ומתי לא. כך יש להביא בחשבון שאם אמנם טענה הקטיגוריה והביאה מקרה קל לבית המשפט המחוזי, או מקרה חמור לבית המשפט השלום — אין בכך כדי לפטור את העבירין מלת את הדין. אם הובא מקרה קל לבית המשפט המחוזי, יכול הוא לדון את הנאשם אך לא יטיל עליו עונש חמור משלוש שנות מאסר, ואם הובא מקרה חמור לבית המשפט השלום, יוכל בית המשפט פט לדון אותו בשל העבירה ולהטיל עליו עונש שלא יעלה על שלוש שנות מאסר, או יוכל להעביר את דינו לבית המשפט המחוזי.

(4) בסעיף 4 הוסיפה הוועדה את סעיף קטן (ב), שלא היה בהצעת הממשלה. סעיף קטן (א) אוסר כל מעשה כישוף, מעשה קוסם והגדת עתידות, ככוונה לקבל דבר. נראה לנו שאין מקום לאסור את הדברים הללו לחלוטין בשעה שזו קובל לעשות מעשה קוסם וכדומה במסגרת שעשועים ובי דורים שונים. סעיף קטן (ב) בא להתיר את אלה, היינו מעשה קוסם והגדת עתידות שאינם חורגים מגדר שעשוע או בידור, ובלבד שיהיו ניתנים ללא תמורה או שהתמורה היא מחיר כרטיס כניסה למקום השעשועים.

(5) סעיף 8 מדבר במעשי זיוף הנעשים על ידי עובדי הציבור. בהצעת הממשלה היו בו שני חלקים: בשל זיוף גרידא של מסמך שעובד הציבור ממונה עליו, הוצע להטיל עליו עונש מאסר של חמש שנים. אם קיבל באמצעות הזיוף דבר, הוצע מאסר שבע שנים. נראה לוועדה שהצעת הממשלה לקחה בפיסוט יתר. לא נראה לנו להטיל חמש שנות מאסר בשל מעשה זיוף אשר לא היתה לעובד הציבור שעשה אותו כל כוונה להשיג על ידי כך טובת הנאה כלשהיא. אנו מציינים עים בשל כך עונש של מאסר שלוש שנים מכסימום. אך אם התכוון לקבל דבר על ידי כך — מוצע עונש של מאסר חמש שנים; ואם אמנם קיבל את הדבר, דינו מאסר שבע שנים.

(6) בסעיף 9 הוסיפה הוועדה הוראה שהיתה חסרה בהצעת הממשלה. כוונתי לסיפה, האומרת, "המשדל אדם במרמה להשמיד מסמך והדבר עשוי לגרום לו הפסד דבר, דינו כדון המקבל דבר במרמה".

הרישה, שהיא כמו בהצעת הממשלה, דנה בשידול לעשות מסמך, ליצור זכויות. בסעיף המקביל בחוק הקיים, בסעיף 302 לפקודת החוק הפלילי, 1936, המתבטל על ידי החוק המוצע, נחשב לעבירה פיתויו של אדם אחר להשמיד גניירות. כך של עצמו. מצינו לנכון לקיים גם להבא עבירה כזאת. במציאות בארץ יתכן שאדם יפתח להשמיד מסמכים שבדין בלי שידע את ערכם, ואנשים בעלי כוונות לא טובות עלולים להשיאו לכך. לתועלתם של אנשים תמימים יש איפוא למנוע שיקרו מקרים מסוג זה, לבל יפלו קרבן לתעלולים כאלה.

(7) שינוי חשוב אחר הכנסנו בסעיף 12. סעיף זה עוסק בחסיטה על ידי איזמים. לפי הצעת הממשלה הוטל עונש על "הנאיים על אדם, ככתב או בעלפה, לפרסם משהו או לגלות משהו, אם לא יתן דבר או לא יעשה מסמך או לא יחתום עליו". כלומר, האיום הוא בפרסום או גילוי דברים שלא לרצונו של אדם. המטרה היא לסחוט ממנו משהו. נראה לוועדה שאם זוהי המטרה, מן הראוי לעונש גם בשל איזמים אחרים שזו מטרתם. במקום "הנאיים..

כעת, לפני שאומר כמה דברים על הפרטים שבחוק, רוצה אני להסב את תשומת לב הכנסת לענין אחד חשוב שחל בו, עם החוק הזה, שינוי גדול. בפקודת החוק הפלילי 1936 העוני שני לכל הסעיפים אשר הפקודה דנה בהם, הם חמורים מאד. ביניהם עונש מאסר עולם ועונשים גדולים מסוג זה. החוק המוצע הקטין במידה רבה את העונשים. בעצם הלכנו בחוק המוצע לפי הרעיון שהייתי רוצה להשמיעו כאן, ואני מקווה שדברי יישמעו גם עליידי כבוד השופטים בכל האינסטנציות. הלכנו לפי ההנחה, שאם מציעים בחוק עונש מכסימלי של מאסר עולם, ואנחנו מקטינים את העונש המכסימלי ל-10, 7 או 5 שנים, הרי אין הכוונה שההפרש בין העונשים שניתנו בפועל עד עכשיו, לפי החוק הקיים, יהיה גם להבא כה גדול בענייה בפועל משייכנס החוק המוצע לתקפו. אם, למשל, בעד עבירה מסוימת יש בחוק הקיים, שהחוק המוצע מחליף אותו, עונש מאסר עולם, וניתנו עד כה רק שנתיים מאסר בפועל, זהו הפרש עצום. אין אנו סוברים שהעונשים שאנחנו מציעים בחוק הזה צויכים לשמש קנה-מידה למרחק כזה בין עונש מכסימלי לבין עונש שיינתן בפועל. ההפרש בין העונש המכסימלי לבין העונש שיינתן צריך להצטמצם במידה רבה, אחרת לא היינו יכולים כלל להקטין את העונשים במידה כזו כפי שעשינו זאת בחוק המוצע.

בעיקרו של דבר קיבלה הוועדה את הצעת הממשלה, אך בכמה וכמה ענינים חלו שינויים, ואלה החשובים שבהם: (1) שונתה במידת-מה הגדרת המונח "מרמה". ההגדרה שב הצעת החוק אמרה: "מרמה" — טענה בכתב, בעלפה או בהתנגות, אשר הטוען אותה יודע שאינה אמת, או שאינו מאמין שהיא אמת". מכיוון שהממשלה והוועדה דעתן היתה שהכוונה היא לכלול במושג זה גם טענות שוא לגבי העתיד, הרי מצינו לנכון לומר את הדברים במפורש. הוספנו בתחילת ההגדרה את המלים: "טענה עובדתית בענין שבעבר, בהווה או בעתיד", כדי שלא יהיה ספק שהמושג "מרמה" כולל גם טענות שוא לגבי מה שיתרחש בעתיד. (2) הגדרת "זיוף" בהצעת החוק היא מפורטת למדי, ובין היתר נחשב לזיוף "שינוי מסמך — ככוונה לרמות או ללא סמכות כדין". ראינו צורך להבהיר שבמודבר בשינוי מסמך ללא סמכות כדין באופן הנתוח בניה נעשה שינוי בסמכות כדין. כי אם על פני המסמך ברור שהשינוי בו לא נעשה על ידי מי שהוציא את המסמך, הרי ניטל עוקצו של הזיוף, ולכן הוא לא יהווה עבירה. (3) סעיף 2 של הצעת החוק אמר קצרות: "המקבל דבר במרמה, דינו — מאסר שלוש שנים". הוועדה הוסיפה את הסיפה אשר בחוק המוצע, לאמור "ואם נעברה העבירה בנסיבות מחמירות — דינו מאסר חמש שנים".

כשעברנו על הוראות החוק הקיים, ראינו שיש בו ענין שים שונים בשל עבירות שהן בגדר מרמה לפי החוק המוצע, ועד כדי שבע שנות מאסר. הוועדה סבורה שאין מקום להפחתה כה דראסטית במידת העונש, משבע שנים לשלוש שנים בכל מקרה, וכי יש מקום לעונש חמור יותר. אולם לא יכולנו לקבוע את סוגי המקרים שבהם יהיה העונש החמור ראוי יותר. לא רצינו לחזור לפירוט-היתר של מקרים ממקרים שונים אשר בחוק הקיים. נקטנו דרך אשר אינה שכיחה בחוק קים שלנו ואמרנו שאם נעברה העבירה "בנסיבות מחמירות", יהיה העונש עד חמש שנים. עבירה זו לא קבלת דבר במרמה, אין גבול לגוני הגוונים של הקלות והחומרה שבה. יש והיא עבירה של מה בכך, ויש שהיא מעילה בסכומים עצומים, או מעילה באמון בעלת אופי העושה את העבירה לחמורה ביותר.

עלי לציין, שעל ידי הוספת הסיפה בסעיף זה, והוא הדין לגבי סעיף 5, מתעורר הקושי שלפעמים יובא הנאשם לדין בבית משפט שלום, המוסמך לדון בעבירות שהן עד שלוש

— חוק לתיקון דיני העונשין (עבירות מרמה, סחיטה ועושה) (אזניה, סרלין); חוק הגנת הדייר (בנינים חדשים) (סרלין, אזניה, קושניר) —

טובה לאדם הנאשם בעבירה לפי סעיף 14, אם יוכיח כי במועד הנקוב בשיק כמועד משיכתו היו, בנסיבות הענין, נתונים סבירים להניח שהבנקאי יהא חייב לגבי המושך לפרוע את השיק".

אלה הם השינויים החשובים שהכניסה הוועדה בהצעת החוק. ואני מסכם ואומר שהחוק המוצע יפעל היטב אם יהיה לטוב טוב בין מגמת המחוקק לבין מגמת השופטים.

לכסוף, רבותי חברי הכנסת, אני מבקש מכם לקבל לתשרי מתלבכם שבנוסח כפי שהוא מוגח לפניכם יש שתי טעויות, ואני מבקש שבהצבעתכם תצביעו בעד הנוסח הנכון, ולא בעד הנוסח עם הטעויות. ואלו הן: בסעיף 15 (3) צריך להיות: "לאחר שנערך השיק, עשה המושך, שלא כדין, מעשה בכונה למנוע פרעון השיק". בסעיף 21, ביטולים, יש טעות דפוס: במקום 322 צריך להיות 332.

היו"ר י. סרלין :

החוק חוזר מהוועדה לקריאה שניה ושלישית בלי הסתייגויות. אנו עוברים להצבעה על סעיפי החוק.

ה הצ ב ע ה

סעיפים 1—21 נתקבלו.

היו"ר י. סרלין :

אני מעמיד את החוק להצבעה בקריאה שלישית.

ה הצ ב ע ה

חוק לתיקון דיני העונשין (עבירות מרמה, סחיטה ועושה), תשכ"ג—1963, נתקבל.

לפרסם משהו או לגלות משהו" הצענו איפוא "המאיים... בפגיעה או בהיזק שלא כדין לגופו, לשמו הטוב או לרכושו, שלו או של אדם אחר". כל איום מסוג זה במטרה לסחוט כספים יהא ברענישה.

(8) בסוגיה של השיקים טיפלנו גם כדי לתפוס את המוייץ או המרמה מצד אחד, וכדי לתת מצד שני הגנה טובה למי שלא היו לו כוונות רעות והיה לו יסוד להניח שהשיק יפרע במועדו ובמקומו.

סעיף 14 קובע כעבירה משיכת שיק ביוזעין שאין חובה על הבנק לפרוע במועד משיכתו. בסעיף 15 בהצעת הממשלה נמנו שני מקרים שבהם חזקה על המושך שידע שאין חובה על הבנקאי, והנטל עובר עליו להוכיח שלא ידע זאת ומשך את השיק בתום לב. לשני מקרים אלה הוסיפה הוועדה מקרה שלישי כאמור בפסקה (3), היינו אם לאחר שנערך השיק עשה המושך שלא כדין מעשה בכונה למנוע פרעון. אם לא יאמרו דברים אלה, יוכל מושך שיק שאינו מתכוון מלכתחילה לפרוע, להתחמק מהוראות חוק זה. כי בזמן משיכת השיק אמנם היתה חובה על הבנקאי לפרוע במועד הנקוב בשיק כמועד משיכתו, אלא שחובה זו נתבטלה בינתיים על ידי התערבותו של המושך.

(9) בסעיף 16 לפי הצעת הממשלה נאמר: "תהא זו הגנה טובה לאדם הנאשם בעבירה לפי סעיף 14, אם יוכיח כי במועד הנקוב בשיק כמועד משיכתו היה הבנקאי חייב לפרוע את השיק, אלא שחזל לאחר מכן להיות חייב לפרוע מסיבות שלמושך לא היתה שליטה עליהן, או כי היו נתון נים סבירים בנסיבות הענין שהבנקאי יהא חייב לגביו לפרוע את השיק". אנו ניסחנו סעיף זה כלהלן: "תהא זו הגנה

ז. חוק הגנת הדייר (בנינים חדשים), תשכ"ג — 1963 *

(קריאה שניה וקריאה שלישית)

היו"ר י. סרלין :

לסעיף 1 הסתייגות לחברי הכנסת שופמן וקלינגהופר. חברי הכנסת האלה אינם באולם. אני מעמיד את הסתייגותם להצבעה.

ה הצ ב ע ה

התיקון של חברי הכנסת י. שופמן וי. ה. קלינגהופר לסעיף 1 לא נתקבל.

היו"ר י. סרלין :

רשות הדיבור לחברי הכנסת קושניר, להנמקת הסתייגותו לסעיף 1.

יוסף קושניר (מפ"ם):

אדוני היושבי ראש, כנסת נכבדה. אולי תתמהו שהסתייגות שלי מציעה כביכול דבר של מה בכך, שני חודשים. רציתי בכך לבטא את היחס של סיעתי לכל הצעת החוק הזאת, שבאה לבטל בהדרגה את חוק הגנת הדייר. כי מה מוצע כאן? במקום שעוד עכשיו לא היו הבנינים החדשים מוגנים עשר שנים בלבד, ואחר כך צריך היה לחול עליהם חוק הגנת הדייר — מציעים להאריך את זה לחמש-עשרה שנה. אבל זאת פעולה חד-צדדית בלבד. אמנם הדייר לא ייהנה מהגנה עוד חמש שנים נוספות, אבל אין כל הבטחה ואין כל בטחון

היו"ר י. סרלין :

אנחנו עוברים לסעיף ד' של סדר-היום: חוק הגנת הדייר (בנינים חדשים), תשכ"ג—1963, קריאה שניה ושלישית. רשות הדיבור לחברי הכנסת אזניה, בשם ועדת החוקה, חוק ומשפט.

ברוך אזניה (בשם ועדת החוקה, חוק ומשפט):

כבוד היושבי ראש, כנסת נכבדה. אקדים כאן את הטעות שנפלה, והיא: בסעיף 1 צריך להיות כתוב כך: "בסעיף 2 לחוק הגנת הדייר (בנינים חדשים), תשי"ג—1953 (להלן — חוק תשי"ג)".

רבותי חברי הכנסת. הצעת חוק זו מהווה פשרה בין שתי השקפות: ההשקפה שיש לבטל כליל ולא לתר את הגנת הדייר בבנינים חדשים, וההשקפה שכבר מן היום צריכה לחול גם על בנינים חדשים הגנת הדייר השלמה, כפי שהיא קיימת בבנינים ישנים.

החוק המוצע דוחה את ההכרעה בענין החלת הגנת הדייר בבנינים חדשים לחמש שנים נוספות, מתוך הנחה שגם מצב העלייה וגם מצב הבניה יתבהרו עד או התבהרות נוספת, ואפשר יהיה להחליט על יסוד נתונים יותר.

אני מבקש לקבל את הצעת החוק כפי שהיא מובאת על ידי ועדת החוקה, חוק ומשפט. ישנן הסתייגויות להצעה זו.

הצעתי תוספת שני חודשים, שאינה נותנת ולא כלום, רק כדי להפגין שבתיקון זה אתם מרוקנים את החוק מתוכנו. אני מבקש איפוא לקבל הסתייגותי זו.

ברוך אניה (מפא"י):

אדוני היושבראש, כנסת נכבדה. אתפתק בתשובה קצרה. הצעתו של חבר-הכנסת קושניר מצלצלת כהצעה הבאה להגן על הדיירים, אולם הצעה זו אין בה הגנה על הדיירים. היא רק תביא לידי פיגוי הדיירים מבנינים חדשים. בעלי הבנינים החדשים לא יניתו לדיירים ליהפך לדיירים מוגנים, ויגישו תביעות פיגוי לפני תום תקופת הפטור.

היו"ר י. סרלין:

אנו עוברים להצבעה.

הצבעה

התיקון של חבר-הכנסת י. קושניר לסעיף 1 לא נתקבל.

סעיף 1, בנוסח הוועדה, נתקבל.

סעיף 2 נתקבל.

היו"ר י. סרלין:

אני מעמיד את החוק להצבעה בקריאה שלישית.

הצבעה

חוק הגנת הדייר (בנינים חדשים), תשכ"ג—1963, נתקבל.

ה. חוק עבודת נשים (תיקון), תשכ"ג — 1963 *

(קריאה שניה וקריאה שלישית)

היו"ר י. סרלין:

הכנסת תעבור לסעיף ח' בסדר-היום — חוק עבודת נשים (תיקון), תשכ"ג—1963, קריאה שניה ושלישית. רשות-הדיבור לחברת-הכנסת למדן, בשם ועדת העבודה.

חנה למדן (בשם ועדת העבודה):

אדוני היושבראש, כנסת נכבדה. בשם ועדת העבודה הנני מתכבדת להביא את חוק עבודת נשים (תיקון), תשכ"ג—1963, לקריאה שניה ושלישית. החוק בא להבטיח שכמה סעיפים שנתקבלו בחוק עבודת נשים לא יפגעו בעצם זכותה ויכולתה של האשה לעבוד. החוק מציע שתחילת העבודה של האשה תוכל להיות גם בשעה 5 בבוקר במקום 6 בבוקר, בעונות מסוימות של השנה, ותוכל להסתיים בשעה 12 בלילה במקום 11 בלילה, על מנת לאפשר לנשים לעבוד במשמרת שניה.

חברי הכנסת, יש שבחלקאות נמשכת העבודה בעונות מסוימות רק עד שעה 12 בצהריים. אשה המתחילה לעבוד בשעה 6 בבוקר, יכולה לעבוד רק שש שעות ולא שבע שעות כמו יתר העובדים. במוצאי שבת נמשכת העבודה בתעשייה עד 12 בלילה. אם האשה עובדת עד שעה 11 ומתחילה עבודתה בשעה 6 עם צאת השבת, היא עובדת רק חמש שעות, במקום שש שעות שעובד הגבר. אבל לא זו בלבד. אם האשה עובדת רק עד שעה 11, אינה יכולה לעבוד במשמרת מלאה. נותר העבודה הרוצה למנוע שיבושים בסדרי העבודה ואי-ניצול המכונות שעה שלמה, מותר על עבודת האשה ומקיים עבודת שתי המשמרות על ידי גברים בלבד. כך קורה שמתוך רצון להגן על בריאותה של האשה העובדת, אנו גורמים לתים,

שלא בכונה רעה, לאשה שתהיה מחוסרת עבודה, וזה בודאי איננו לבריאותה.

סיבה נוספת לאלו שהזכרתי היא, ששעות העבודה השר נות לאשה גרומות לקשים מבחינת התחבורה. מאחר שגם מפעלי התעשייה וגם שדות החקלאות אינם נמצאים בקרבת הבית, יש תחבורה לעובדים מותאמת לשעת תחילת העבודה. אם האשה מתחילה עבודתה בשעה 6 והגברים מתחילים עבודתם בשעה 5, ברור שהיא צריכה לחפש לעצמה תחבורה בכוחותיה היא. הוא הדין לגבי העבודה במשמרת שניה. גם אם נותרה העבודה מסכים שהאשה תפסיק עבודתה בשעה 11 בלילה, אין לתחבורה מתאימה כדי להגיע לביתה, ואז או שהיא צריכה לחכות שעה לתחבורה או שהיא צריכה להגיע לביתה בכוחות עצמה.

החוק המוצע בא לתקן עיוותים אלה. כאן מוצע כי בעונות מסוימות של השנה מותר יהיה לנשים להתחיל עבודתם בחקלאות בשעה 5 במקום 6 בבוקר, ולסיים עבודתן בתעשייה בשעה 12 במקום 11.

הוועדה מציעה לקבל את החוק בקריאה שניה ושלישית. בחוק זה יש הסתייגות לחבר-הכנסת ריפתין.

היו"ר י. סרלין:

את הסתייגות נימק חבר-הכנסת שם-טוב.

יקטור שם-טוב (מפ"ם):

אדוני היושבראש, כנסת נכבדה. עקרן איסור העסקת נשים בחרושת ובחקלאות בעבודת לילה הוא עקרן מקובל

— חוק עבודת נשים (תיקון) (שם טוב, למדן, סרלין); החלטה בדבר אישור שינויים בתוספת א' לחוק מס הבולים על מסמכים (סרלין, קרגמן) —

וקבע שאין רשות לעבוד יותר מ-5 שעות ללא הפסקה לאוכל. משום כך יוצא, שבמקום שתי משמרות משעה 6 ועד שעה 2 ומשעה 2 ועד שעה 10, קיימות עכשיו שתי משמרות משעה 7 ועד שעה 4 ומשעה 4 ועד שעה 12. ברגע שאומרים כי האשה יכולה לעבוד רק עד שעה 11, הרי שהאשה מוצאת מהעבודה ויהיא יושבת בשלה ומחכה לתחבורה, וממילא אינה מגיעה לביתה בשעה יותר מוקדמת.

חברת הכנסת שם טוב אמר שגם למשמרת עד שעה 11 בלילה אין הנשים רוצות ללכת. הנשים אשר מטעמים חברתיים אינן יוצאות מביתן לערב, לא תבואנה לעבודה לא עד שעה 12 בלילה ולא עד שעה 11 בלילה. אבל משום כך אין לסגור דלת בתי-החרושת בפני אותן הפועלות שהטעמים החברתיים אינם מונעים יציאתן מהבית בשעות הערב.

קיימת בעיה של עבודת לילה לאשה, אבל היא נוגעת למשמרת השלישית, משעה 12 בלילה ועד שעה 7 בבוקר, ובודאי עוד ידובר על כך בכנסת ואז ייחכן שנהיה בדעה אחת. בינתיים אין ענין זה נוגע לענין חוק הגנת האשה מפני עבודת לילה. השעה האחת משעה 11 ועד שעה 12 אינה הופכת את העבודה לעבודת לילה, אלא היא במסגרת המשמרת השניה. המשמרת השלישית היא בשעות 12 עד 7.

חברת הכנסת שם טוב הוסיף ואמר שיש צורך להבטיח שלא ישתמשו בחוק לרעה. קודם יש להוכיח לשם מה צריך נותן העבודה להשתמש בזה לרעה. המצב הקיים אינו מפריע לו. אם המצב הקיים מפריע למישהו, הריהו מפריע לפועלת גם בתחבורה וגם בהסדר מקום העבודה. אין צורך להטריד את משרד העבודה ואת ועדת העבודה כאשר אין צורך בכך.

לכן אני מציעה לדחות את הסתייגותו של חברת הכנסת שם טוב ולקבל את החוק כפי שהוצע עליידי הוועדה.

היו"ר י. סרלין :
אנו עוברים להצבעה.

הצבעה

התיקון של חברת הכנסת י. ריפתין לסעיף 1
לא נתקבל.

סעיף 1, בנוסח הוועדה, נתקבל.

היו"ר י. סרלין :

אני מעמיד את החוק להצבעה בקריאה שלישית.

הצבעה

חוק עבודת נשים (תיקון), תשכ"ג—1963, נתקבל.

בארצות מודרניות וכלול באמנות בין-לאומיות. הצעת התיקון לחוק הקיים באה לצמצם איסור זה.

אנו סבורים שצמצום זה אינו מוצדק, לא רק מטעמים עקרוניים; הוא אינו מוצדק גם מטעמים מעשיים. הלא אין זה מקרה שעבודת לילה של נשים אסורה. הדבר נובע מכך שהאשה, כאשר היא עובדת יום שלם בתעשייה ובחקלאות, חייבת לקיים בעת ובעונה אחת את כל התפקידים המיוחדים המוטלים עליה במשק ביתה. גבר החוזר לאחר עבודת לילה, יש לו אפשרות לנוח ולישון. אשה אין לה אפשרות לנוח ולישון לאחר עבודתה והיא חייבת לדאוג למשק ביתה ולילדיה. דיה. אילו היה קיים מצב שאלפי נשים בישראל מתדפקות על דלתות בתי-החרושת ומבקשות לעבוד במשמרת שניה בלילה והמפעלים אינם רוצים לקבלן, מתוך כך שחייבים הם להעסיקן עד שעה 11 בלילה בלבד, יכול להיות שגם אנו היינו מסכימים לתיקון. אולם המצב העובדתי הוא שהמפעלים מעוניינים שהנשים תבואנה לעבוד עד שעה 11 בלילה, והן אינן יכולות ללכת לעבודה זו, גם לפי המצב בחוק הקיים. אם באים עכשיו לקבוע שאפשר להעסיק נשים עד שעה 12 בלילה, למעשה מקשים בזה עליהן לעבוד במשמרת השניה. אנו, כאמור, היינו נגד הצעת התיקון בכללה. אך הואיל והיא עברה בוועדה, מגישים אנו עכשיו הסתייגות, שמטרתה לצמצם את התיקון המוצע במסגרת של יוצא מן הכלל שלא יפגע בכלל הקיים בחוק שאין להעסיק נשים בעבודות לילה לאחר שעה 11. ההסתייגות שהוגשה עליידי חברת הכנסת ריפתין קובעת, שאם אמנם יתברר שישנם מפעלים, למשל בחקלאות, שבהם קיים הכרח להעסיק את האשה משעה 5 בבוקר במקום משעה 6, יהיה זה מקרה יוצא מן הכלל ולא כלל, ושר העבודה, באישור ועדת העבודה של הכנסת, יפרסם תקנות אשר יקבעו באילו עבודות יש להעסיק אשה עד שעה 12 בלילה במקום עד שעה 11 ומשעה 5 בבוקר במקום משעה 6. עליידי כך נחיר מקרה יוצא מן הכלל, אבל נשמור על הכלל הקיים בחוק שאין להעסיק נשים לאחר שעה 11 בלילה.

חנה למדן (בשם ועדת העבודה):

כנסת נכבדה. אודה על האמת שנדמה היה לי כי אין צורך בהסכר נוסף לענין זה, ומותר היה לחברת הכנסת שם טוב לסמוך עלי שאני חרדה לא פחות ממנו לבריאות הנשים.

יורשה נא לי לספר באן, ארוני הישיבראש, שלפני קום המדינה עבדתי אף אני במשמרות. החוק האנגלי התיר לנשים לעבוד עד שעה 10 בלילה בלבד, משום שהחוק האנגלי לא חייב הפסקה לסעודות באמצע היום. כלומר, מותר היה לפועל לעבוד 8 שעות רצופות ללא הפסקה למונחה, ולו אף לחצי שעה. בא חוק שעות העבודה והמנוחה של מדינת ישראל

ט. החלטה בדבר אישור שינויים בתוספת א' לחוק מס הבולים על מסמכים, תשכ"א—1961 *

ישראל קרגמן (בשם ועדת הכספים):

ארוני הישיבראש, כנסת נכבדה. מונחת לפני חברי הכנסת לאישור מוקדם הצעת החלטה הכוללת כמה שינויים בתוספת א' לחוק מס הבולים על מסמכים, תשכ"א—1961, — תיקון סעיף 2 ביחס להסכמים.

היו"ר י. סרלין :

אנו עוברים לסעיף ט' של סדר-היום: החלטה בדבר אישור שינויים בתוספת א' לחוק מס הבולים על מסמכים, תשכ"א—1961. רשות-הדיבור לחברת הכנסת קרגמן, בשם ועדת הכספים.

ולבסוף — שיטורי לשון גרידא, ופירוט מקצועי יותר של המסמכים המוצעים בתיקונים לטעמים 7, 9, 12 ו-18 לתור ספת א'. תיקון הסעיף האחרון להסיר ספק ולכלול בין החשבונות הטעונים ביול גם את החשבונות המוצאים עלידי מכונות מיכון (אי. בלי. אמ), ולהטעים שלצורך ביול אין בין חשבון שנחתם לבין חשבון שלא נחתם ולא כלום.

אדוני היושבראש, יש דעה נפרדת להבריי-הכנסת בדר וספיר.

היו"ר י. סרלין:

רשות-הדיבור לחבר-הכנסת בדר.

יוחנן בדר (תנועת החירות):

אדוני היושבראש, חברי הכנסת. מס בולים הוא בעל קומה צנועה, בין הענקים כמו מס הכנסה, מס קניה, בלו, מכס, והוא מס לאגדול. אבל, גדול או לאגדול — לא כדאי ששר האוצר ישכת אותו בשים לב להבטחתו.

ממקום זה הבטיח מר לוי אשכול, שר האוצר דאז, שהשנה לא יועלו מסים.

ויקטור שם-טוב (מפ"ם):

אי-אפשר כבר להבטיח בארץ הזאת?

יוחנן בדר (תנועת החירות):

הוא הוציא מן הכלל בפרוש כמה מסים כגון מילוח קליטה, מס שבת, וגם מסים כמס עובון (ששם אדאג כבר אני שהוא לא ייכנס לתקפו השנה). אבל אנו מס הבולים לא הוציא מן הכלל.

והנה לפנינו הצעה להעלות מס בולים. אמנם, הניסוח הוא כזה: בסעיף 2, שהיה דן אך ורק בתוזים הנתונים הקניה — מוחקים את המלה "הקניה", ובוה נהפך סעיף 2 מבחינת תוכנו למה שהיה עד עתה סעיף 3: הסכם שאינו נותן הקניה. אחר-כך מורידים את השיעורים בסעיף 2, אבל עושים אותם גבוהים יותר מאשר השיעורים בסעיף 3, ומוחקים בכלל את סעיף 3. בצורה זאת מס הבולים על תוזים בדר-ככל עלה.

אחר-כך יש פה עוד העלאות, משונות ביותר: על איגרות חוב, שערכן אינו נקוב, מעלים את המס מחמש לירות לשלו-שים לירות, ועוד שורה שלמה של מקרים שבמקום חמש לירות יבוא למעשה סך שלושים לירות, אף-על-פי שההסכום, שהערך אינו נקוב בהם, הרי הם לפעמים הסכמים בממדים צנועים מאד. ייתכן הסכם שערכו אינו נקוב, אבל אינו עולה על שלושים לירות. מס כזה על הסכם בסכום לא-נקוב, חושבני שאין לו דוגמה בתוקים של מסי בולים בעולם.

ועוד דוגמה: אותה תוספת למס על העברת מניות. עד עתה היה המס על המחיר שבו מוכרים מניות. עכשיו תיקון סטן: מס בולים לפי המחיר, או לפי הערך הנקוב של המניה — הכל לפי הערך הגבוה יותר. טוב מאד שאיש בארץ לא ימכור עוד (באירווע עוד מוכרים) מניות של חברות שונות רוסיית מלפני המהפכה. שם יש מניות על מיליוני רובלים. מה היה קורה אילו מכרו מניות אלו אלנו? זוהי דוגמה קיצונית, אבל יש מניות בשפע שערכן נמוך בהרבה מן הערך הנקוב. בשורה זו של תיקונים יש איפוא גם תיקון זה. יש שורה שלמה של תיקונים כאלה שלא יתנו לאוצר הרבה כסף. מיליונציק אחד או שניים — מה הם בתקצוב של 3 מיליארד או 3.5 מיליארד בשנה הבאה? אבל הבטחה — למה מזלזלים בהבטחות של שר?

אני מציע להצביע נגד האישור.

בחרתיך 1 באפריל 1961 קיבלה הכנסת את חוק מס הבולים על מסמכים, תשכ"א—1961, שלפיו כל הסכם וכל מסמך שאינו חייב מס לפי סעיף אחד של תוספת זו ויש בו הקניית נכס, חייב במס בולים בשיעור של 0.4%. סעיף זה היה מיועד למרבית ההסכמים אשר יש בהם העברת זכויות כלשהן, ובעקבות זה הוגדר המונח נכס בצורה רחבה ביותר, באופן שהיא כוללת כל זכות.

השיעור של 0.4% חוקן במרוצת הזמן, ביולי 1961, ל-0.3%. ואושר במקביל לתקציב ואומן הכנסות המדינה.

בשנה הראשונה, היינו בשנת 1961, נגבה כל הזמן מס הבולים כמתואר לעיל, ומסעיף זה של העברת זכויות גבו בשנת 1961 עד ינואר 1962 סך 1,400,000 לירות, אשר מרביתו נגבתה עד דצמבר 1961.

על סיווג זה של הקניית נכס, היינו העברת זכויות, הוגש ערעור שהגיע עד לבית-המשפט העליון ופסקדינו ניתן בתא"ר ר"ד 5 בדצמבר 1961. פסק-הדין צמצם במידה ניכרת את משמעות הסעיף הזה, וקבע כי הקניית נכס פירושה רק שהזכות נהפכת לקניינו ממש של הצד השני, ללא כל צורך בעשיית פעולות כלשהן לצורך קנין זה, פרט לחתימה על הסכם. מכאן יצא שבהתאם להחלטת הכנסת, אומן ההכר-סות בסעיף זה לא יצא לפועל. כי בשנת 1962/63, במקום הסכום של 1,400,000 לירות נגבה רק סכום של 56,000 ל"י, עקב הפירוש שניתן עלידי בית-המשפט העליון. ואני רוצה לציין שהנהגת המכס והבלו לא רק שחדלה לגבות, בהתאם להחלטת פסק-הדין, אלא אף הודיעה על כך והחזירה את הסכומים לכל מי ששילם.

עתה באה ועדת הכספים ומציעה לאשר את התיקון בסעיף 2(א) לפי הצעת הממשלה, כדי שאפשר יהיה לבצע את מה שאישרה הכנסת בתחילה. כי כך היתה כוונתו של המתוקק ביחס להגדרת העברת זכויות. מכיוון שהדבר נחפרש אחרת מכפי שהתכוונה הכנסת, מציעה ועדת הכספים עכשיו לאשר את התיקון.

יתר עם זאת קיבלה הוועדה את הצעת הממשלה להקטין את השיעור של 0.3% ל-0.1%. שיהיה מעתה שיעור אחד לכל ההסכמים. ובעקבות זה יבוטל הסעיף ביחס להסכמים האחרים, שאינם אלא מיעוט בתוך כל ההסכמים.

למעשה, לעומת 1 באפריל 1961, עקב הפחתת השיעור מן 0.3% ל-0.1%, תהיה הקטנה שתחול על מרבית ההסכמים. עכשיו אציין עוד כמה תיקונים שמציעה הוועדה. במשך למעלה משנתיים הופעל החוק ונתגלו כמה ליקויים, וטביע הדבר שיש לתאם את לשון החוק למציאות היום-יומית ולנוהלי שנמקבל בתקופה זו על דעת הכל.

איגרות-חוב ושטרי משכון — התיקונים בסעיפים 5—6: עיקר המס נגבה ממסמכים שהסכום נקוב בהם. אבל קורה שבצסקות גדולות של מאות אלפי לירות בותרים הצדדים שלא לנקוב את הסכום של מסמכי האשראי. על כן אישרה הוועדה כעת שיש לקבוע שיעור אחיד לכל מסמכי האשראי לסוגיהם, כלומר: לקבוע לגבי איגרות-חוב ושטרי משכון שהסכום איננו נקוב בהם אותו מס קצוב של שלושים לירות שנקבע לכל ההתחייבויות והערבויות מאותו הסוג.

אישור תחיקתי לנוהל מינהלי שאין חולקים עליו, הוא התיקון לסעיף 11 לתוספת א'. המדובר הוא בהבטחה גביית מס אמת על דו"חיות על הקצאת מניות, בהן נקובה תמורה סמלית בלבד. וההואל והחוק אוסר הקצאת מניות בתמורה הקטנה מערך הנקוב, קובע התיקון במפורש שהסכום לפיו יגבה המס על דו"חות כאמור ועל העברת מניות, יהיה לא פחות מערך הנקוב של מניות אלה.

— החלטה בדבר אישור שינויים בתוספת א' לחוק מס הבולים על מסמכים (סרלין, קרגמן); החלטה בדבר אישור הוראות בצורשת-חירום (שיעור תשלום חובה) (מס' 3) (תיקון מס' 13) (סרלין, קרגמן); חוק גימלאות לחברי הכנסת (תיקון מס' 2) (סרלין, ברעם) —

היו"ר י. סרלין:

רשות-הדיבור לחבר-הכנסת קרגמן, בשם ועדת הכספים.

ישראל קרגמן (בשם ועדת הכספים):

אני רוצה להעיר הערה צדדית, אדוני היושב-ראש.

חברי-הכנסת ד"ר בדר נוקט שיטה מעניינת מאד. אם אדם נאיזו סיבה — סיבה לא-תחוקית — לא שילם מס ואחרי-כך גובים ממנו את המס, לפי תפיסתו יש בכך העלאת מס. אני שולל את התפיסה הזאת. יש מועטים או רבים, — אין זה חשוב כלל ברגע זה, אמנם הדבר חשוב מאד אבל לא לדיון זה — שהשומה שלהם לא היתה בסדר ותיקנו אותה בהתאם למה שצריכה להיות, והם משלמים יותר מכפי ששילמו קודם, כי קודם לא שילמו מס אמת. לפי תפיסתו יש בזה העלאת מס. אני שולל את השיטה הזאת. בהצעת תיקון זו אין כל העלאת מסים. בחלק הגדול ביותר יש הקטנת מס. בחלק הקטן ביותר — הגדלה מוצדקת.

לגבי הסכם שערכו אינו נקוב נשאר אותו שיעור המס — 5 לירות, ואין כל שינוי. אבל ישנם שלושה סוגי פקדונות: סוג אחד — ערבות שהסכום אינו נקוב בה, סוג שני —

שטר משכון, והסוג השלישי — איגרת חוב. מכיוון שיש נדידה מערביות שבהן הסכום אינו נקוב והמס הוא 30 לירות — אל איגרות חוב ושטרי משכון, רוצים עכשיו להשוות כל סוגי הפקדונות: שטרי משכון ואיגרות חוב, מזה, וערביות, מזה, ויחול כעת שיעור המס בסך 30 לירות החל על ערבות שסכומה אינו נקוב, גם על יתר הערביות, כדי למנוע שימוש לרעה בסוגי פקדונות אלה. אין כאן שום העלאת מס. אני דוחה זאת ומבקש לדחות את הסתייגותו של חברי-הכנסת בדר.

היו"ר י. סרלין:

אנו עוברים להצבעה.

הצבעה

בעד ההחלטה בדבר אישור שינויים בתוספת א'

לחוק מס הבולים על מסמכים, תשכ"ג—1961 — 14

נגד 10 —

ההחלטה נתקבלה.

י. החלטה בדבר אישור הוראות בצורשת-חירום (שיעור תשלום חובה) (מס' 3) (תיקון מס' 13), תשכ"ג—1963 *

המורכבים מלתת חלב, ביצים או קקאו (כגון „אולטיין“); ועל שמן פשתן — לשם הגנה על תוצרת הארץ.

כמו כן מבהיר הצו כי ההיטל הקיים על מקלטי רדיו חל גם על המקלטים המיועדים למכוניות. אין דעות נפרדות.

היו"ר י. סרלין:

אנו עוברים להצבעה.

הצבעה

ההחלטה בדבר אישור הוראות בצורשת-חירום (שיעור תשלום חובה) (מס' 3) (תיקון מס' 13), תשכ"ג—1963, נתקבלה

היו"ר י. סרלין:

אנו עוברים לסעיף י' של סדר-היום: החלטה בדבר אישור הוראות בצורשת חירום (שיעור תשלום חובה) (מס' 3) (תיקון מס' 13), תשכ"ג—1963. רשות-הדיבור לחבר-הכנסת קרגמן, בשם ועדת הכספים.

ישראל קרגמן (בשם ועדת הכספים):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. אבקש לאשר צורשת-חירום (שיעור תשלום חובה) (מס' 3) (תיקון מס' 13), תשכ"ג—1963. צו זה קובע היטלים — במסגרת היבוא לשוק המקביל — על טרטים מצופים חומרים מתכתיים המשמשים בייצור מוצרי הנעלה או מוצרי עור אחרים, על תכשיטים

יא. חוק גימלאות לחברי הכנסת (תיקון מס' 2), תשכ"ג—1963 (**)

(קריאה שניה וקריאה שלישית)

היו"ר י. סרלין:

אנו עוברים לסעיף ו' של סדר-היום: חוק גימלאות לחברי הכנסת (תיקון מס' 2), תשכ"ג—1963, קריאה שניה ושלישית. רשות-הדיבור לחבר-הכנסת ברעם, בשם ועדת הכנסת.

משה ברעם (בשם ועדת הכנסת):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. הנני מתכבד להביא בשם ועדת הכנסת את חוק גימלאות לחברי הכנסת (תיקון מס' 2), תשכ"ג—1963. וזה לשון החוק:

1. בסעיף 9 לחוק גימלאות לחברי הכנסת, תשי"ח—1958, בסופו, יבוא: „היתה קיצבה זו 50% ממשכורת חברי הכנסת או עלתה עליה, ישולם לשאירים גם מענק בסכום של פי שנים-עשר מהמשכורת האחרונה ששולמה לנפטר בניכוי 5% מהמענק בעד כל אחיו שבו עלתה הקיצבה האמורה על 50% ממשכורת חברי הכנסת.

(* נספחות.

(** „דברי הכנסת“, חוב' כ"ב, עמ' 1682; נספחות.

2. תחילתו של חוק זה ביום כ"ו באדר ב' תשכ"ב (1 באפריל 1962).

לפי חוק הגימלאות היה נהוג עד היום ששאירים לא היו מקבלים — אם הם הגיעו לקיצבה — למעלה מ-50% והיו מפסידים את המענק המשולם לאלה שהגיעו עד ל-50%. סברנו בוועדה שאין בזה צדק. לפי התיקון החדש, פירוש הדבר שבעד כל אחיו אשר יהיה למעלה מ-50% מן הגימלה יגוכו 5% מן המענק. לאמור, כל עוד הקיצבה עולה, ירד סכום המענק, ובמידה שהשאירים יקבלו את מכסימם הגימ' לה במסגרת של 70%, הרי פירושו של דבר שלא יקבלו כל מענק.

אין לחוק זה הסתייגויות, ואני מבקש את היושב-ראש להעמידו להצבעה בקריאה שניה ובקריאה שלישית.

ישיבה רע"ט, ט"ו אב תשכ"ג (5 אוגוסט 1963)
 — חוק גימלאות לחברי הכנסת (תיקון מס' 2) (סרלין); הודעה אישית של חברי הכנסת צ. צימרמן (סרלין,
 — צימרמן)

היו"ר י. סרלין:

אני מעמיד להצבעה את הסעיפים 1 ו-2 של חוק גימלאות לחברי הכנסת (תיקון מס' 2), תשכ"ג—1963.

הצבעה

סעיף 1 נתקבל.

סעיף 2 נתקבל.

היו"ר י. סרלין:

אני מעמיד את החוק להצבעה בקריאה שלישית.

הצבעה

חוק גימלאות לחברי הכנסת (תיקון מס' 2), תשכ"ג—1963, נתקבל.

יב. הודעה אישית של חברי הכנסת צ. צימרמן

היו"ר י. סרלין:

רשות-הדיבור לחברי הכנסת צימרמן, להודעה אישית.

צבי צימרמן (המפלגה הליברלית):

הודעה אישית בקשר לדברי שר המשפטים בסיכום הדיון על חוק לשון הרע.

שר המשפטים הרשה לעצמו לומר בדיון בכנסת בישיבתה מיום 5 באוגוסט 1963, כי השמצתי את כלל השופטים והש"תמשי לרעה בתפקידי כחבר כנסת מעל במת הכנסת, בדברי בכנסת ביום 3 ביולי 1963, במסגרת הסברת הצעתי לערוך דיון בכנסת על הצעת הצטרפותו של השופט אליהו נאווי לרשימת המועמדים של אחת המפלגות במאבק הבחירות לעיריית באר-שבע.

(1) דברי הביקורת שלי התייחסו:

א. אל מפלגת פועלי ארץ ישראל, הרוצה להיעזר ביוק"רת שופט בתסבוכת המפלגתית הפנימית והכשולן הציבורי שלה בבאר-שבע.

ב. דברי הביקורת שלי התייחסו אל מר אליהו נאווי שעוד בהיותו שופט ניהל משאומתן עם מפא"י בדבר מוע"מדותו לראש רשימתה בבחירות לעיריית באר-שבע, דבר שנתפרסם מעל דפי העתונות, גם בהשתתפותו הפעילה של מר נאווי על-ידי ראיון עם עתונאי.

ג. הביקורת התייחסה אל שר המשפטים אשר לא הגיב על הפרסום והמשאומתן, ופנה אל מר נאווי בכתב רק לאחר שהגשתי הצעה לערוך דיון על הבעיה בכנסת.

(2) כל דברי בכנסת, באותו דיון, חוזרים הוקרה והערכה לרשות השיפוטית ולשופטים, ומתוך דאגה שיוקרה זו לא תיפגע, הגשתי הצעה לערוך דיון בכנסת, ולאחר מכן הצעת חוק פרטית בנידון.

(3) דברי שר המשפטים, בישיבת היום, לפיהם השמצתי את מעמד השופטים ובתי-המשפט, אין להם על מה לסמוך, ואני מזמין את שר המשפטים שיצביע בצורה נכונה והוגנת על דברי בנידון זה הכלולים בפרוטוקול של הישיבה מיום 3 ביולי 1963, שהצגתי לפני היושב-ראש, על מנת להוכיח אם זה נכון שאני השמצתי את השופטים ובמה השמצתי אותם, או נכון יותר, ששר המשפטים השמיץ אותי בתפקידי כחבר כנסת, שמתח ביקורת על תופעה שלילית הטומנת בחובה סכנה לסדר הטוב במדינה.

כל עוד שר המשפטים לא יפרט בדיוק מן הפרוטוקול של הישיבה הנדונה, באילו משפטים או דברים סגתי או השמצתי את השופטים, יהיה שר המשפטים בעצמו משמיץ מעל במת הכנסת.

היו"ר י. סרלין:

הישיבה הבאה מחר בשעה 15.00. ישיבה זו נעולה.

הישיבה ננעלה בשעה 8.55.